

Novo graditeljstvo u kontekstu tradicijskog graditeljstva na području Grada Benkovca

Zurak, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:325188>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti

Jednopredmetn diplomski sveučilišni studij Kulturne i prirodne baštine u turizmu

Marija Zurak

**Novo graditeljstvo u kontekstu tradicijskog
graditeljstva na području Grada Benkovca**

Diplomski rad

Zadar, 2021.

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Jednopredmetni diplomski sveučilišni studij Kulturne i prirodne baštine u turizmu

Novo graditeljstvo u kontekstu tradicijskog graditeljstva na području
Grada Benkovca

Diplomski rad

Student/ica:

Marija Zurak

Mentor/ica:

izv.prof.dr.sc. Igor Kulenović

Zadar, 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marija Zurak**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Novo graditeljstvo u kontekstu tradicijskog graditeljstva na području Grada Benkovca** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 27. listopada 2021.

Lektorirala
Andrijana Vuica
mag. educ. philol. croat

SADRŽAJ:

1.UVOD.....	1
2.TURIZAM U GOSPODARKOM SUSTAVU	2
2.1. Turizam i turistička destinacija.....	2
2.2. Ruralni turizam	11
2.2.1. Oblici ruralnog turizma.....	15
2.2.2. Agroturistički oblici ruralnog turizma	16
2.2.3. Ostali oblici turizma na ruralnom prostoru	16
2.3. Turistička infrastruktura.....	23
2.3.1. Smještajni objekti u turizmu	24
2.4. Kuće za odmor	25
2.4.1. Pojam kuće za odmor.....	26
2.4.2. Kuće za odmor u svijetu	26
2.4.3. Kuće za odmor u Hrvatskoj	30
3. STUDIJA SLUČAJA	34
3.1. Analiza resursno atrakcijske-osnove Grada Benkovca.....	35
3.1.1. Kulturna baština	36
3.1.2. Prirodne atrakcije	49
3.1.3.Ostale atrakcije.....	57
3.1.4.Tradicijsko graditeljstvo	60
3.2. Metodologija istraživanja.....	65
3.2.1 Problemi i predmet istraživanja	65
3.2.2. Ciljevi istraživanja	65
3.2.3. Istraživačko pitanje	66
3.2.4. Korištene znanstvene metode	66

3.3. Rezultati istraživanja i rasprava	66
3.3.1. Polustrukturirani intervju	67
3.3.2. Terenski pregled.....	80
4.ZAKLJUČAK	83
SAŽETAK	85
SUMMARY	86
POPIS LITERATURE	87
POPIS TABLICA.....	91
POPIS PRIKAZA	92
PRILOZI.....	94

1.UVOD

Turizam na području Grada Benkovca je u početnim fazama razvoja te su potrebna znatna ulaganja kako bi se potaknuo njegov daljnji razvoj. Kada bi se postojeći nedovoljno iskorišteni resursi stavili u funkciju riješio bi se problem održivog korištenja i očuvanja prirodne i kulturne baštine te bi se ujedno generirala i nova radna mjesta, a samim time bi se doprinosilo poboljšanju kvalitete života na tom području. Većim ulaganjima trebalo bi potaknuti stvaranje novih smještajnih kapaciteta ali i stvaranje autentičnih turističkih proizvoda koji će uspješno privlačiti potencijalne turiste na benkovačko područje, a time bi se spriječila depopulacija ovog područja te bi se povećavao broj radnih mjesta.

Prema podatcima Turističke zajednice Ravnih kotara na području Grada Benkovca u 2019.godini ostvareno je ukupno 7.744 dolaska te 80.795 noćenja.¹ Ovaj porast proizlazi iz činjenice kako je na ovom prostoru u posljednje vrijeme zabilježeno povećanje broja registriranih kuća za odmor. U kući za odmor iznajmljivač može pružati usluge prehrane, pića i napitke. Ova vrsta smještajnog objekta vezuje se uz ruralni turizam.² Ruralni turizam u Republici Hrvatskoj razvija se sporo zbog nerazvijene domaće potražnje, ali i nepoticajne okoline.

Diplomski rad sastoji se od četiri poglavlja. Prvi na redu je uvodni dio. Sljedeće poglavlje obuhvaća turizam u gospodarskom sustavu gdje će biti objašnjen pojam turizma i turističke destinacije, turističke infrastrukture te ruralnog turizma i kuća za odmor. Treće poglavlje je studija slučaja koja se u prvom dijelu bavi resursno-atraksijskom osnovom upravnog područja Grada Benkovca, stavljajući naglasak na tradicijsko graditeljstvo. Sljedeći dio odnosi se na istraživanje gdje se navode metodologija, rezultati i rasprava rezultata istraživanja nakon čega slijedi zaključak rada.

¹ ČVRLJAK, V.: Osobni intervju. (1.9.2021.)

² **Pravilnik o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u domaćinstvu**, "Narodne novine", 2016., br. 241, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2016_01_9_241.html (2.8.2021.)

2.TURIZAM U GOSPODARSTVU

U ovom poglavlju bit će riječi o poimanju turizma, njegovoj kompleksnosti, osjetljivosti te njegovim karakteristikama. Također će biti objašnjeni osnovni pojmovi vezani za turizam, poput turista i turističke destinacije kako bi se olakšalo kasnije tumačenje resursno-atraksijske. Turizam je vrlo prisutan u svijetu, danas ljudi sve više svog vremena izdvajaju na putovanja, stoga se turizam nametnuo kao važan segment mnogi gospodarskih sustava. Također je važno objasniti smještajne kapacitete jer su neizostavan segment svake turističke ponude te proučiti kuće za odmor koje zauzimaju visok udio smještajne infrastrukture toga kraja.

2.1. Turizam i turistička destinacija

Ljudi putuju od davnina, bilo da se radi o novom doživljaju, poslovnim razlozima, zabavi ili nekom drugom specifičnom motivu. Turizam je tako u nekim zemljama poprimio velike razmjere i pretvorio se u stup gospodarstva, a to se dogodilo i u Republici Hrvatskoj.

Kada se želi definirati turizam može se polaziti sa puno aspekata. Definicija koja možda najpreciznije objašnjava pojam turizma je ona Hunzikera i Krapfa, kasnije ju potvrđuje i nadopunjuje AIEST, a kaže: „Turizam je skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva njihova gospodarska djelatnost.”³

Za pojavu turizma nužni su motivirani pojedinci koje nazivamo turistima. „Turist je dobrovoljni, privremeni putnik koji putuje u očekivanju zadovoljstva koja mu mogu pružiti novosti i promjene doživljene na relativno dugom i neučestalom kružnom putovanju.”⁴ Naglašava se pojam kružnog putovanja jer svako turističko kretanje završava povratkom u domicil.

Ono što je sigurno jest da je potreba za putovanjima prisutna u ljudskom društvu već stotinama godina. No, putovanja nekad i danas nisu ista, u prošlosti su putovanja značila veliki novčani i vremenski izdatak, dok je današnji turist izrazito mobilan, a odlazak u turističke destinacije jako povoljan i prometno, u glavnini, vrlo lako dostupan. Oko povijesnog razvoja turizma postoje brojna razilaženja, no jedna od najprihvaćenijih podjela je ona njemačkog autora

³ HUNZIKER, W., KRAPF, K.: **Grundriss der Allgemeinen Fremdenverkehrslehre**, Polygraphische Verlag, Zürich, 1942., citirano kod: KESAR, O., PIRJEVEC, B.: **Počela turizma**, Mikrorad, Zagreb, 2002., p.5

⁴ KESAR, O., PIRJEVEC, B.: op.cit., p.5

W.Freyera, a temelji se na broju sudionika, motivima putovanja te stupnju razvijenosti transportnih sredstava. Prva faza obuhvaća razdoblje od prapočetaka do 1850., obilježavaju je nomadi, ratovi unutar nižih društvenih slojeva te putovanja isključivo elitnih slojeva društva u svrhu izobrazbe. Druga faza taje od 1850. do 1914. kada pojavom industrijske revolucije ljudi sa sela prelaze u gradove, zapošljavanje i dohodak rastu, a turizam postaje dostupniji širim masama. Sljedeća faza traje od 1914.-1945. kada je zbog Prvog svjetskog rata procvat turizma zaustavljen, no prestankom rata štete su relativno brzo sanirane. Dobivanjem prava na plaćeni godišnji odmor, turizam poprima nove razmjere. Posljednja, visoka faza turizma započela je 1945. i traje do danas. Obilježava ju stihijski razvoj turizma.⁵

Danas je turizam dosegno visok stupanj razvijenosti, osim diverzificirane ponude i potražnje, važno je spomenuti da je vrlo osjetljiv i podložan vanjskim utjecajima, tako primjerice turistička kretanja i prihodi od turizma padaju širom svijeta zbog pandemije uzrokovane virusom COVID-19.

Brojni čimbenici potiču pojedinca da se odluči za putovanje, vrlo često radi se o želji za odmorom i promjenom svakodnevice. Turistički motivi su: „unutrašnji poticaj čovjeku da se uključi u turističke tokove, iz čega slijedi da je turistička motivacija ponašanje čovjeka koji je potaknut tim unutrašnjim pobudama za uključenjem u turističku aktivnost s konačnim ciljem da se zadovolji neka turistička potreba”.⁶ Ova definicija govori koliko su potreba za odmorom i odlazak na putovanje bitni uslijed svakodnevne preopterećenosti kojoj smo izloženi. Postoje velike skupine motiva, a neki od njih su: sportske manifestacije, lov, nautika, kongresi, glazbena događanja, gastronomija, hodočašće, zabava, shopping ... Dakle, preferencije pojedinaca se razlikuju, shodno tome razvili su se specifični oblici turizma kao odgovor na diverzificiranu potražnju.

⁵ FREYER, W.: **Tourismus – Einfuehrung in die Fremdenverkehrsoekonomie**, Oldenburg Verlag, München, p.5, citirano kod: KESAR, O., PIRJEVEC, B.: **Počela turizma**, Mikrorad, Zagreb, 2002., p.32-38

⁶ KESAR, O., PIRJEVEC, B.: op.cit., p.24

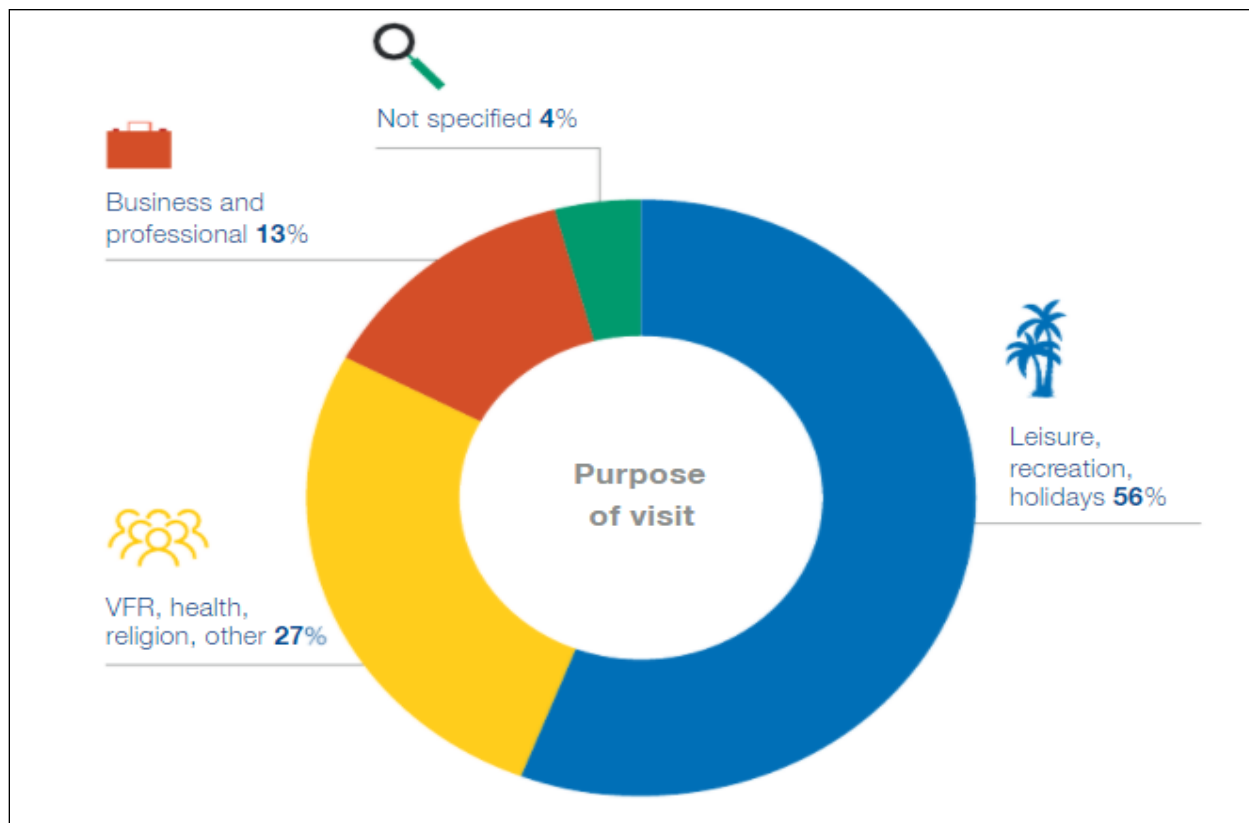
Prikaz 1. Motivi dolaska u Hrvatsku u 2019.

Rang	Jadranska Hrvatska	%	Rang	Kontinentalna Hrvatska	%
1.	More	81,5	1.	Priroda	31,7
2.	Priroda	56,2	2.	Touring, sightseeing	26,0
3.	Gradovi (city break)	23,8	3.	Gradovi (city break)	25,9
4.	Touring	21,0	4.	Sport i rekreacija	24,1
5.	Sport i rekreacija	14,9	5.	Posao	21,7
6.	Kultura i umjetnost	12,7	6.	Kultura i umjetnost	15,7
7.	Gastronomija	6,6	7.	Planinarenje	9,8
8.	Zabava i festivali	5,5	8.	Sela	9,6
9.	Sela	4,5	9.	Gastronomija	6,6
10.	Manifestacije i događanja	4,2	10.	Manifestacije i događanja	6,3

Izvor: Institut za turizam, 2020.

Institut za turizam Republike Hrvatske proveo je istraživanje na turističkim dolascima u 2019.godini koji kažu kako na Jadran gosti dolaze ponajviše zbog mora, dok je u kontinentalnom dijelu glavni razlog priroda.

Prikaz 2. Motivi putovanja u 2019.

Izvor: **International Tourism Highlights**, World Tourism Organization, 2020., <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284422456> (12.10.2021.)

Turističko tržište označava odnos ponude i potražnje. Prema Riječniku turizma turističko tržište je “skup odnosa ponude i potražnje u području usluga i dobara što služe za podmirenje turističkih potreba na određenom prostoru, odnosno skup odnosa ponude i potražnje koji nastaju pod utjecajem turističkih kretanja.”⁷

Kada se govori o turističkoj ponudi ona je ponešto drugačija, točnije u glavnini je prostorno odvojena od potražnje, što bitno diverzificira turističko od ostalih tržišta. Turističku ponudu čini velik broj sudionika koji imaju ulogu u formiranju određenog dijela tržišta. S ekonomskog aspekta “turistička ponuda je količina roba i usluga koja se nudi turistima na određenom turističkom tržištu, u određeno vrijeme i po određenoj cijeni.”⁸ Turist želi kupiti sve što mu u danom trenutku izgleda privlačno, upotrebljivo ili novčano prihvatljivo, točnije ono što će zadovoljiti njegove želje. Time se otvara prostor za nastanak uistinu raznovrsnog spektra ponude, polazeći od tvrdnje kako svaki čovjek ima različite potrebe i preferencije. Pirjevec i Kesar navode četiri pretpostavke na kojima se formira svaka turistička ponuda, a to su: atraktivnost prostora, prometna dostupnost, izrađeni receptivni kapaciteti i promocija u turizmu.⁹ Najvažnija od prethodno navedenih pretpostavki je svakako atraktivnost prostora koja označava elemente privlačnosti koji će odigrati ulogu u dovođenju posjetitelja u određenu destinaciju s ciljem ekonomske valorizacije. Snaga privlačnosti atraktivnog resursa ogleda se u broju posjetitelja.

Prethodno je već spomenut pojam destinacije, ne može se puno pogriješiti ako se kaže da je turistička destinacija lokacija turističke potrošnje. Značaj destinacije vidljiv je i kroz činjenicu da se većina aktivnosti pojedinca na odmoru događa upravo u određenoj destinaciji. Na tržištu postoji spektar destinacija koje se međusobno natječu, jako malo je potrebno da se jedna destinacija zamjeni drugom, a najvažniji faktor kod izbora destinacije je svakako imidž koji se gradi na tržištu kroz različita funkcionalna i vizualna obilježja.

Potražnja svojim zahtjevima i ponašanjem uvjetuje kvalitetu i cijenu određenih roba i usluga. Ponuda određenom cijenom, količinom i kvalitetom izlazi na tržište gdje potražnja pokazuje svoj interes za kupnju te koliko im je određena roba ili usluga zanimljiva i novčano prihvatljiva. Kesar i Pirjevec turističku potražnju su objasnili kao “skupinu potencijalnih turista-potrošača koja svojim stavovima, navikama, željama i mogućnostima određuje količine kvalitete

⁷ ČAVLEK, N., VUKONIĆ B.: **Rječnik turizma**, Masmedia, Zagreb, 2001., p.233.

⁸ KESAR, O., PIRJEVEC, B.: op.cit., p.107.

⁹ KESAR, O., PIRJEVEC, B.: op.cit., p.109.

i cijene pojedinih roba i usluga na tržištu.”¹⁰ Na turističkom tržištu konkurencija je uistinu velika, ne primjetiti zahtjeve potražnje najčešće završava nestankom s tržišta jer se takvi subjekti ne mogu adekvatno uklopiti u zbivanja na tržištu te doživljavaju nerentabilnost. Kako bi netko mogao zadovoljiti svoje turističke potrebe na raspolaganju treba imati slobodna sredstva i slobodno vrijeme.¹¹ Kada se govori o slobodnom vremenu misli se na vrijeme u kojem pojedinac nije vezan za svoje radno mjesto, naravno tu ne spadaju obveze koje se odnose na obitelj, prijatelje, kućanstvo i sl. Postavlja se pitanje koliko vremena čovjek može iskoristiti prema svojim željama i nahodaњу. To slobodno vrijeme bez ikakvih obaveza naziva se dokolica, a poznati francuski sociolog Dumazedier objasnio ga je kao “...skup zanimanja kojim se pojedinac prepušta po miloj volji: da se odmara ili zabavlja, razvija nova znanja ili sposobnosti, slobodno sudjeluje u društvenom životu ili da se bavi stvaralačkim radom jer se oslobodio svojih profesionalnih, obiteljskih ili društvenih obveza...”¹² Teško je odrediti strogu granicu između pojma slobodnog vremena i dokolice, oni se uglavnom isprepliću.

Ponuda i potražnja međusobno komuniciraju posebnim kanalima i načinima. Iz tog razloga nastaju turistički posrednici koji su uglavnom smješteni na lokacijama koje bilježe visoku koncentraciju potražnje.

Turizam današnjice sve više brine o potrebama budućih generacija, stoga se nerijetko i potražnja i ponuda kreću u pravcu održivog turizma. Glavni čimbenici održivog razvoja su upravo prirodni resursi za čiju održivost se zalažu mnoga područja znanosti, a ponajviše ekologija koja u prvi plan stavlja međudnos čovjeka i okoliša. Najučestalija definicija održivog razvoj objašnjava da je to “uravnoteženi razvoj, razvojni koncept koji općenito određuje da su rast i promjene strukture proizvodnje i potrošnje razvojno prihvatljivi ako ne umanjuju ukupnu kakvoću i upotrebljivost prirodnih resursa.”¹³ Što objašnjava da se održivi razvoj ogleda u svakoj ljudskoj aktivnosti. Najveći interes za održivi razvoj ima upravo turizam, možda je najviše zaslužan što se o održivom razvoju diskutira na svim razinama i u svim područjima djelatnosti. Prema Vukoniću i Čavleku održivi turizam se može definirati kao “...sposobnost turističke destinacije da ostane u ravnoteži s okruženjem, odnosno sposobnost da ostane konkurentna na tržištu unatoč pojavi novih i manje posjećenih destinacija te da privuče podjednako posjetitelje

¹⁰ KESAR, O., PIRJEVEC, B.: op.cit., p.79

¹¹ KESAR, O., PIRJEVEC, B.: op.cit., p.81

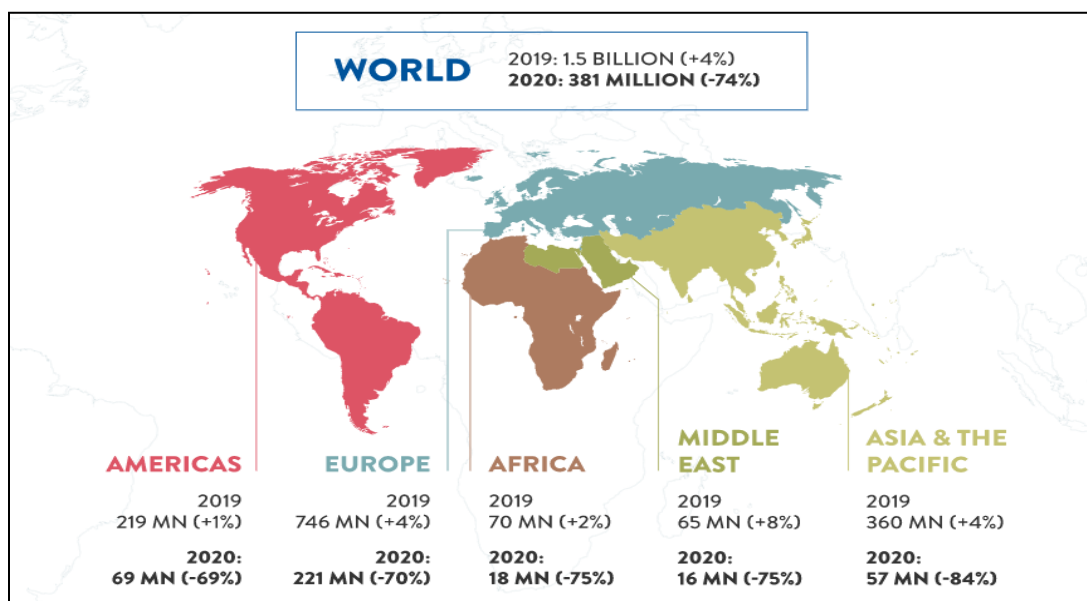
¹² DUMAZEDIER, J.: **Work and Leisure in French Sociology**, Paris, 1962., p.23

¹³ KESAR, O., PIRJEVEC, B.: op.cit., p.253

koji se vraćaju i one koji prvi put dolaze.”¹⁴ Iz ove tvrdnje proizlazi da se primjena načela održivog turizma ne odnosi samo na pažljivu upotrebu prirodnih resursa, već pojam održivog turizma ima znatno širi kontekst.

U 2019.godini većina od ukupnog broja turista putovala je zbog odmora, rekreacije ili prava na praznike, čak 56% njih. Slijede posjete prijateljima i rodbini, religijski razlozi i ostalo sa 27%. UNWTO također tvrdi da 13% turista putuje zbog posla ili nekakvih profesionalnih obveza, dok 4% ne specificira svoje razloge putovanja.

Prikaz 3. Karta međunarodnih turističkih dolazaka

Izvor: **International Tourism Highlights**, World Tourism Organization, 2020., <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284422456> (12.10.2021.)

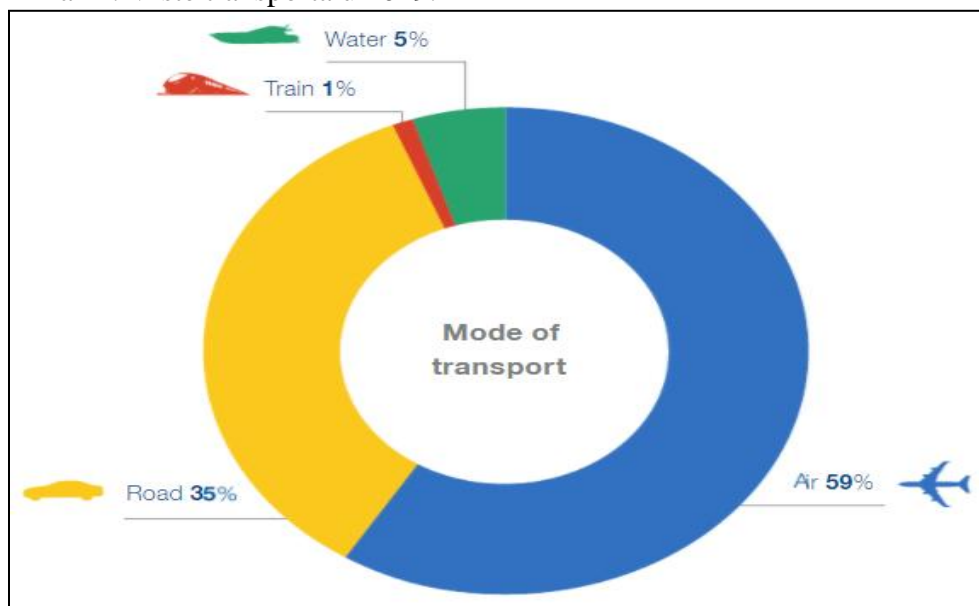
Na gore navedenom prikazu vidi se kako je u svijetu u 2019.godini ostvareno 1.5 milijardi dolazaka što označava porast od 4% u odnosu na prethodnu godinu. Najveći broj dolazaka, čak 360 milijona bilježili su Azija i Pacifik, dok najveću stopu rasta u odnosu na prethodnu godinu ima Bliski Istok (8%).¹⁵

¹⁴ Ibid

¹⁵ **International Tourism Highlights**, World Tourism Organization, 2020., <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284422456> (12.10.2021.)

2020.godina je razdoblje koje je obilježila pojava virusa COVID-19. Nastupa razdoblje snažnih promjena u raznim sferama gospodarstva, a svijet ulazi u novu krizu. Tako, primjerice, ukupni broj svjetski dolazaka pada za 74% u odnosu na 2019. godinu, a ukupan prihod od turizma na svjetskoj razini iznosi samo 381 milijuna američkih dolara.

Prikaz 4. Vrste transporta u 2019.

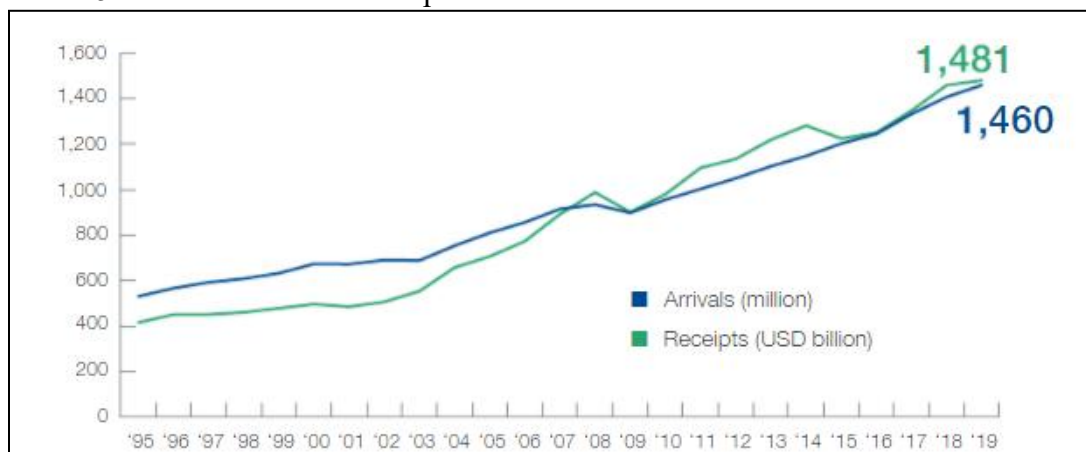

Izvor: **International Tourism Highlights**, World Tourism Organization, 2020., <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284422456> (12.10.2021.)

Već ranije je spomenuto kako je turist današnjice izrazito mobilan, za turistička kretanja raspoloživi su različiti načini putovanja. UNWTO navodi da se više od polovice svjetskih putnika odlučuje za zračni promet, njih 59%. Na drugom mjestu nalazi se cestovni promet (35%) kao oblik prometa koji je lako dostupan pogotovo kada se uzmu u obzir mogućnost kupnje cijenovno prihvatljivih autobusnih karata, automobili niske potrošnje i sl. Slijedi vodni promet (5%) te željeznički sa tek 1%.¹⁶

¹⁶ Ibid.

Prikaz 5. Međunarodni dolasci i prihodi od turizma

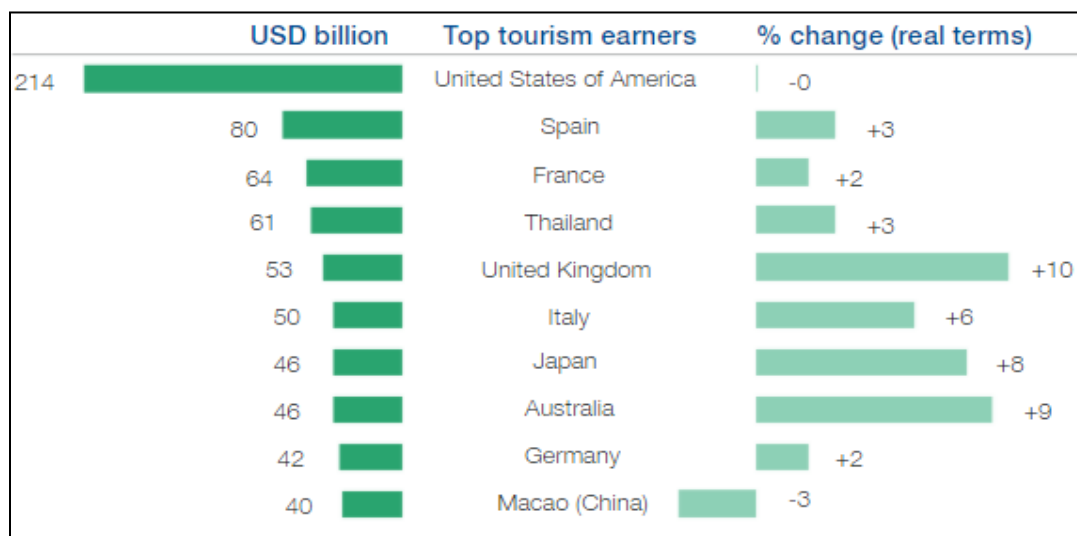
Izvor: **International Tourism Highlights**, World Tourism Organization, 2020., <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284422456> (12.10.2021.)

U posljednja dva desetljeća vidljiv je rapidni rast putovanja i razvoj turizma. Svojim razvojem i jačanjem pridonosi stabilizaciji i kreiranju gospodarskih sustava različitih država. Tako je u 2019. na svjetskoj razini ostvareno 1,481 milijardi dolazaka te 1,460 milijardi američkih dolara prihoda od turizma.¹⁷

Kao što je prethodno istaknuto, ukupni prihod od turizma u 2019. godini na svjetskoj razini iznosio je 1,481 milijardi američkih dolara, što je više od 2018. godine koja je bila rekordna. Prihod u godini ranije bio je 1,451 milijardi američkih dolara. Najveći “profiteri” bili su: Sjedinjene Američke Države, Španjolska, Francuska, Tajland, Ujedinjeno Kraljevstvo, Italija, Japan... Ovim zemljama pripalo je sveukupno 50% ukupnog prihoda od svjetskog turizma.

¹⁷ Ibid.

Prikaz 6. Top 10 zemalja kojima pripada 50% ukupnog prihoda od turizma

Izvor: **International Tourism Highlights**, World Tourism Organization, 2020., <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284422456> (12.10.2021.)

2.2. Ruralni turizam

Ruralni turizam u Republici Hrvatskoj, kao i turizam na seljačkim gospodarstvima nalaze se u početnoj fazi. To je posljedica pretjerane usredotočenosti na primorske prostore i turizam sunca i mora, ali i višegodišnjeg zanemarivanja ruralnih prostora i obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Promjene u društveno-ekonomskom sustavu koje donosi kraj 20.stoljeća bile su prekretnica za razvoj ove vrste turizma. Velik dio ruralnih prostora Hrvatske ima predznak socio-ekonomske krize, no i dalje se ruralni turizam u maloj mjeri koristi kao sredstvo za oporavak spomenutih prostora.

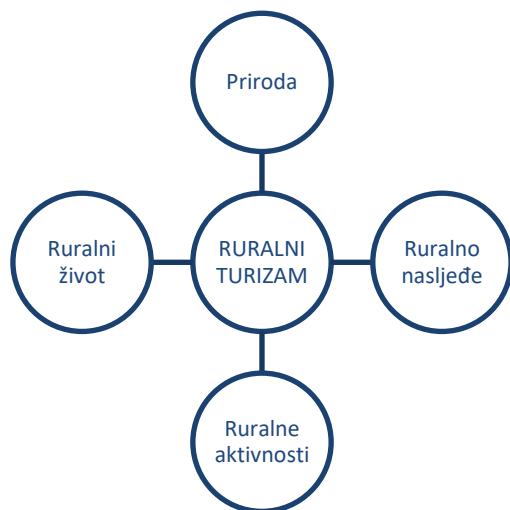
Kako bi se moglo detaljnije razgovarati o ruralnom turizmu, potrebno je prvo definirati ruralno područje. U različitim zemljama pojam ruralnog područja se drugačije objašnjava, stoga je teško odrediti jedinstvenu definiciju. Tijekom provedbe dosadašnjih istraživanja vezanih za definiranje ruralnog područja koristili su se parametri poput malog broja stanovništva, veliki postotak korištenja zemlje i šuma za razvoj društva u ekonomskim aktivnostima te seoskog identiteta sa svojim običajima. Uzimajući u obzir sve prethodno navedene stavke Ružić definira ruralno područje kao “sredinu s malom koncentracijom stanovništva, kojemu je osnovno zanimanje poljoprivreda, a koje karakteriziraju posebni običaji i seoski identitet.”¹⁸ Također je važno naglasiti kako je ruralno područje jedna površna izvan urbanističkog područja grada čiji se razvoj bazira na poljoprivredi i pripadajućim aktivnostima. Začetak turizma na ovakvim područjima započinje u trenutku kad selo postaje novi interes čovjeka. Prvenstveno se misli na europsku aristokraciju i kraljevske obitelji. Odmor su provodili u skromnim smještajnim jedinicama, najčešće se radilo o manjim hotelskim sobama ili sobicama na farmama. Nakon što putovanja prestaju biti povezivana samo sa bogatim slojevima društva, u putovanja se uključuje i srednji sloj društva, krajnji cilj njihovog putovanja ne predstavlja samo odlazak u gradove, nego uživanje u krajoliku. Sve veća želja za iskustvenim doživljajem vezuje se uz odlazak i boravak u prirodi. U drugoj polovini 19.stoljeća Švicarska postaje središtem razvoja ruralnog turizma. Ona razvija pješaćenje, alpsko penjanje te tretmane za zdravlje. No, u ovom razdoblju ekspanzionalno se razvijaju mjesta uz morsku obalu koja postaju moderna ljetovališta, a seoski krajolici se postupno napuštaju. U današnje vrijeme ponovno dolazi do preokreta, strah od prirode nestaje, a zbog užurbanosti života u urbanistički sredinama pojedinci sve češće posežu za

¹⁸ RUŽIĆ, P.: **Ruralni turizam**, Institut za poljoprivredu i turizam, Poreč, 2009., p.12

odmorom u mirnijim, ruralnim sredinama. Ovakav turist želi osjetiti mir i autentičnost prostora u kojem boravi.¹⁹

Ruralni turizam ne predstavlja samo ekonomsku djelatnost, već se istaknuo kao jedan važan segment sveukupnog razvoja. Zbog svojih obilježja i valorizacije prirodnih dobara nekog prostora kao ekonomskog resursa, ruralni turizam predstavlja i važnu komponentu održivog razvoja ruralnih područja, te lokalnom stanovništvu osigurava dodatan prihod, zadržava stanovništvo i spriječava iseljavanje te podiže razinu kvalitete života. “Pojam ruralni turizam koristi se kada je ruralna kultura ključna sastavnica proizvoda koji se nudi. Razlikovno obilježje turističkih proizvoda u ruralnom turizmu je želja za osiguravanjem osobnog kontakta s posjetiteljima, kontakt s fizičkim i humanim okolišem ruralnih područja i, ukoliko je moguće, omogućavanje posjetiteljima da sudjeluju u aktivnostima, tradicionalnim obilježjima i stilu života lokalnog stanovništva.”²⁰ Ruralni turizam je zajednički naziv za sve posebne oblike turizma u ruralnim sredinama. Najveća obilježja ruralnog turizma su mirna sredina bez buke, čist i očuvan okoliš, mogućnost komuniciranja s domaćinima, autohtona gastronomska ponuda te bliski susret s poslovima koji su svakodnevica seoskog života.

Prikaz 7. Koncept ruralnog turizma

Obrada autora prema: **Strategija ruralnog turizma Splitsko-dalmatinske županije**, Split, 2009., p.15

¹⁹ RUŽIĆ, P.: op.cit., p.18-23

²⁰ RUŽIĆ, P.: op.cit., p.31

Koncept ruralnog turizma posjetitelju nudi prirodu kao osnovu turističke ponude unutar koje mu je omogućen doživljaj rijeka, jezera, planina, šuma... Svakako je važno spomenuti i ruralno nasljeđe, ono “krasi” turističku ponudu jer ističe važnost tradicije i običaja te upućuje na povijesno nasljeđe kroz crkve, dvorce ili neke druge povijesne građevine. Ono što čini ruralni život su svakako obrti, lokalni događaji i gastronomija. Ovakve sredine uglavnom nude i čitav niz aktivnosti poput jahanja, pecanja, bicikliranja te sportova na vodi. Također, za razvitak ruralnog turizma nisu dovoljna samo obiteljska gospodarstva, ona svakako predstavljaju najatraktivniji dio ponude ruralnog turizma, no svakako su važni i potrebni ostali sadržaji poput ugostiteljskih objekata, smještajnih kapaciteta, kušaonica te drugih sadržaja kako bi se odmor pojedinca mogao nesmetano odvijati unutar ruralne destinacije.²¹

U nastavku rada nalazi se tablica sa konceptom ruralnog turizma prema Demonji i Ružiću, a pored svakog kriterija nalazi se objašnjenje.

Tablica 1. Koncept ruralnog turizma

KRITERIJ	TUMAČENJE
<ul style="list-style-type: none"> • smještaj domaćinstava u prirodnom okruženju, selu ili malom gradu 	<ul style="list-style-type: none"> • manje od 5000 stanovnika u selu ili gradu ili u vrlo tipičnim tradicionalnim naseljima
<ul style="list-style-type: none"> • ruralno okruženje s izraženim obilježjima tradicionalnog poljodjelstva ili s izuzetnim prirodnim vrijednostima 	<ul style="list-style-type: none"> • izuzetne prirodne vrijednosti (npr. park prirode) • “tradicionalno poljodjelstvo” isključuje prevladavajuću industrijsku poljoprivredu
<ul style="list-style-type: none"> • turizam nije glavna ili prevladavajuća aktivnost ili izvor prihoda u bližoj okolini 	<ul style="list-style-type: none"> • odnos broja turističkih kreveta i stanovnika u ruralnim područjima ne smije prijeći 1:1
<ul style="list-style-type: none"> • dobra zaštita životne sredine, miran i tih položaj, bez buke i zagađenja 	<ul style="list-style-type: none"> • prihvatljivi mirisi i buka karakteristični za tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnju
<ul style="list-style-type: none"> • autentičnost smještajnog objekta i ambijenta 	
<ul style="list-style-type: none"> • gostoljubivost - osobna briga domaćina o 	

²¹ RUŽIĆ, P.: op.cit. p. 33-35.

gostu	
<ul style="list-style-type: none"> • mali kapacitet smještajne jedinice 	<ul style="list-style-type: none"> • gornja granica kapaciteta je 40 kreveta ako nije zakonski određen ili propisan internom standardizacijom članice
<ul style="list-style-type: none"> • poštivanje propisanih kriterija u ocjenjivanju 	<ul style="list-style-type: none"> • poštivanje prilagođenih standarda Federacije o ocjeni kvalitete
<ul style="list-style-type: none"> • društvena i socijalna održivost u kontekstu multifunkcionalnih aktivnosti na ruralnom području 	<ul style="list-style-type: none"> • primjena kriterija iz „Agende 21“ za turizam
<ul style="list-style-type: none"> • povezanost s lokalnom zajednicom i tradicionalnom kulturom 	<ul style="list-style-type: none"> • minimum je integracija aktivnosti u okvire zajednice iz okruženja, gosti imaju mogućnost ostvariti kontakte s lokalnom realnošću ako to žele
<ul style="list-style-type: none"> • lokalni proizvodi i gastronomija 	<ul style="list-style-type: none"> • dostupni u okruženju
<ul style="list-style-type: none"> • kultura (folklor, zanatski proizvodi, običaji..) 	<ul style="list-style-type: none"> • dostupni u okruženju
<ul style="list-style-type: none"> • <u>isključujući</u> kriteriji: gradski i industrijski lokaliteti i njihova okolica, područja masovnog ili izrazito razvijenog turizma, buka, rizici i opasnosti, vidljiva ili neka druga zagađenja 	<ul style="list-style-type: none"> • tipični ruralni utjecaji su prihvatljivi

DEMONJA, D., RUŽIĆ, P.: **Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima**, Meridijani, Zagreb, p.22-23.

Prethodno je već bilo govora o pojmu turističke destinacije, no kada govorimo o definiranju ruralne turističke destinacije potrebno je uočiti da se treba raditi o jednoj prostornoj cjelini koja je turistički funkcionalna sa pripadajućim turističkim obilježjima. Također, nužno je imati kompletan turistički proizvod atraktivan na tržištu. Treba se raditi o mjestu s visokom koncentracijom okupljanja turista zbog različitih koristi koje su im pružene, što je bitna smjernica njegove turističke atraktivnosti.

U Hrvatskoj je prihvaćena ideja o razvoju ruralne turističke destinacije, no postoje problemi u operacionalizaciji jer uređenje ovisi o odlukama lokalne ili šire društvene zajednice te

naravno o izvorima financiranja za mjesto koje samo manjim dijelom može biti turističko. Najčešće nema prostorno povezane cijelina koje djeluje kao jedan zaseban mehanizam pa je to jedan od glavnih problema kod oblikovanja ruralne turističke destinacije. Ponuda u ruralnom prostoru je raznovrsna zato što su seljačka gospodarstva različito razvijena te različito pripremljena na pružanje usluga u turizmu, a ostali dijelovi ponude su najčešće nedovoljno atraktivni da privuku nove posjetitelje, dok recimo turističke destinacije primorja nemaju taj problem. Jedno seljačko gospodarstvo ili zaseban ruralno–turistički projekt ne mogu imati potreban stupanj atraktivnosti za zahtjevno tržište potražnje. Riješenje se nalazi u povezivanju ovakih subjekata u udruge kojima je zajedničko obilježje ekonomska korist od turizma. Naime, proizvodi i usluge koji se nude na zajedničkom tržištu povezanih subjekata ostvaruju pravo na mnoštvo povlastica od Europske Unije, dok djelovanjem kao samostalni subjekti takvo pravo nemaju ili je mogućnost minorna.²²

Ruralni turizam je pokret kojim se čovjeka iz urbane sredine pokušava vratiti prirodi. Seoski ambijent nudi mnoge elemente za kreiranje različitih aktivnosti potrebnih za kvalitetan i aktivan odmor. Ideja ruralnog turizma oživljava ruralni ambijent te regenerira pripadajuće gospodarske aktivnosti karakteristične za to, a potrošaču izuzetno zanimljive. Statistika pokazuje sve veći rast interesa gradskog stanovništva za boravkom u ruralnim sredinama, njih privlače prekrasni prirodni krajolici, tradicija i pripadajući kulturni sadržaji. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva u prirodnom amijentu sve više privlače gradsko stanovništvo koje je došlo sa sela i kod kojeg se javlja tzv. urbano otuđenje, privlači ih ponuda uglavnom ekološki uzgojenog voća, povrća, rakije, vina, specifičnih kulinarskih i drugih običaja ... Također, uspješnim i adekvatnim razvojem obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava poboljšava se kvaliteta života i raste poljoprivredna proizvodnja.²³

2.2.1. Oblici ruralnog turizma

Kada se govori o prilagodbi turističkog proizvoda i turističke ponude potrošačima ističe se pojam oblika turizma. Podjela turizma na oblike je brojna jer postoji mnogo gledišta. Demonja i Ružić ističu podjelu prema lokaciji na "...primorski i kontinentalni turizam. Primorski turizam

²² DEMONJA, D., RUŽIĆ, P.: **Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima**, Meridijani, Zagreb, p.40.

²³ DEMONJA, D., RUŽIĆ, P.: op.cit., p.43-45

relizira se na obalama mora, a onaj kontinentalni na kopnu, izvan priobalnog poručja i javlja se u tri oblika: gradski, ruralni i turizam turističkih centara.”²⁴ Spomenuta dvojica autora također navode kako se turizam u ruralnoj sredini izvodi u različitim oblicima, posebice je prepoznatljiv seljački turizam ili tzv. agroturizam na seljačkim gospodarstvima, ali i ostali oblici turizma koji se ostvaruju na ruralnom području, no ipak van seljačkih gospodarstava.

2.2.2. Agroturistički oblici ruralnog turizma

Odmor na seljačkim gospodarstvima koji uključuje smještaj, prehranu i piće, zabavu, rekreaciju u obiteljskim kućama ili kakvim drugim objektima za smještaj (pansion, kamp...) unutar seljačkog gospodarstva naziva se seljački turizam ili agroturizam. Primarna djelatnost na seljačkom gospodarstvu je svakako poljoprivreda, a usluge koje se pružaju turistima su dodatna djelatnost. Da bi seljačko gospodarstvo moglo funkcionirati kod pružanja usluga turistima, ono mora biti adekvatno organizirano i opremljeno, s osobljem koje je kvalitetno educirano u tu svrhu. Takvo gospodarstvo nazivamo turističkim seljačkim gospodarstvom. Razina kalitete ponude ovakvog gospodarstva ovisi o: “brojnim činiteljima koji se tiču njegove okolišne, klimatske, rekreacijske i vizualne privlačnosti, zatim prometne povezanosti, komunalne i servisne opremljenosti i cjelokupne ljepote kraja u kojem se nalazi seljačko gospodarstvo”²⁵

Poželjno je da se ovakvo gospodarstvo bavi povrtlarstvom, voćarstvom, uzgojem vinove loze, pčelarstvom i slično. Brojni su faktori koj utječu na ovaj tip gospodarstva, pa tako recimo ponudi znatno pridonosi vizualno privlačan izgled dvorišta, posjed većeg broja domaćih životinja te izdvojen i komforan smještaj za turiste. Nerijetko na ovakvim gospodarstvima turist ima mogućnost kupnje poljoprivrednih proizvoda i prerađevina.

2.2.3. Ostali oblici turizma na ruralnom prostoru

Ruralna područja pružaju niz mogućnosti za bavljenje različitim turističkim aktivnostima ovisno o potrebama tržišta.

²⁴ DEMONJA, D., RUŽIĆ, P.: op.cit., p.25

²⁵ DEMONJA, D., RUŽIĆ, P.: op.cit., p.26

Tablica 2. Turističke aktivnosti na ruralnom području

TURE	<ul style="list-style-type: none"> • pješačenje (pješačke staze, prirodni parkovi, <i>fitness</i> staze) • jahanje (konji, magarci) • ture u kamp-kućici • motorizirane ture (sva terenska vozila, motocikli) • <i>fitness</i> trening • zdravstvene pogodnosti
AKTIVNOSTI NA VODI	<ul style="list-style-type: none"> • ribolov • plivanje • boravak na rijekama (kućice na vodi, čamci, teglenice) • kanu i <i>rafting</i> • <i>windsurfing</i> • utrkivanje brzim čamcima • jedrenje
AKTIVNOSTI U ZRAKU	<ul style="list-style-type: none"> • malim zrakoplovima • jedrilicama, <i>hang-gliding</i> • balonima na topli zrak
SPORTSKE AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> • tenis • golf • spuštanje i penjanje po stijenama
AKTIVNOSTI OTKRIVANJA ZANIMLJIVOSTI, RADNIH PROCESA	<ul style="list-style-type: none"> • lokalna proizvodnja, poljoprivredna poduzeća
KULTURNE AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> • arheologija • područja pod restauracijom • tečajevi ručnog rada • umjetničke radionice • folklorne skupine • kulturni, gastronomski idrugi izvori i podrijetla

AKTIVNOSTI ZDRAVSTVENOG KARAKTERA	<ul style="list-style-type: none"> • <i>fitness</i> trening • zdravstvene pogodnosti
---	--

Izvor: RUŽIĆ, P.: op.cit., p.14.

Prema prethodno navedenom u tablici, turističke aktivnosti definiraju brojne oblike turizma o kojima će više riječi biti u nastavku. Naime, ostvaruje se nekoliko različitih oblika ruralnog turizma.

2.2.3.1. Rezidencijalni turizam

Rezidencijalni turizam se ostvaruje u vikendicama širom Hrvatske, u neposrednoj blizini urbaniziranih središta ili bitnih prirodnih i drugih atrakcija. U ovakvim objektima borave uglavnom vlasnici koji se u recentnije vrijeme sve više odlučuju na iznajmljivanje čime se “otvara” turistički potencijal. Ovakav najam je zastupljeniji u jadranskom dijelu države, no u novije vrijeme bilježi se porast i na kontinentalnom dijelu. Raspored rezidencija prostire se unutar dva osnovna područja: uz Jadransku obalu i u okolini velikih gradova.²⁶ Sve veća zasićenost masovnim turizmom rezultira porastom potražnje za osamljenijm i mirnijim odredištima daleko od velikih gradova.

2.2.3.2. Zavičajni ili nostalgični turizam

Zavičajni ili nostalgični turizam počiva upravo na provođenju odomora u obnovljenim zavičajnim kućama (rezidencijama). Nakon Drugog svjetskog rata visok stupanj urbanizacije posljedično zahvaća i Hrvatsku. To donosi preseljenje velikog broja pučanstva iz ruralnih sredina u neposrednu blizinu gradskih središta i industrijskih centara. Urbanizacija je poticana od strane države, nije se ostavljalo puno vremena za donošenje odluke o preseljenju iz sela u grad. Treba naglasiti važnost rodbinskih veza kao i onih ekonomskih tj. ovisnost novog gradskog stanovništva u opskrbi hranom. U takvim okolnostima, emotivne i socijalne veze su se teško prekidale sa ruralnim sredinama. Sredinom prošloga stoljeća novopridošlo gradsko stanovništvo, uglavnom radnici, studenti i đaci svaki vikend odlaze u zavičajna mjesta udaljena oko stotinjak kilometara od grada kako bi posjetili rodbinu i priskrbili poljoprivredne i prehrambene proizvode. Šezdesetih godina 20. stoljeća slabi ekonomski značaj ovakvih putovanja, ali jača

²⁶ DEMONJA, D., RUŽIĆ, P.: op.cit., p.59.

onaj emotivni.²⁷ Zavičajni turizam ima sociološke značajke i rezultat je socio-kulturnih, povijesnih i ekonomskih kretnji, stoga ga je važno poznavati i uključiti u strategiju razvoja turizma.

2.2.3.3. Sportsko-rekreacijski turizam

Sportsko-rekreacijski turizam u ruralnim predjelima vezan je za izgradnju sportske infrastrukture u naseljima, u turističkim mjestima, izletištima i sl. Jako dobru mogućnost za ovakve vrste objekata pružaju lokacije uz rijeke, jezera ili šume, prirodne ljepote kojih ima napretek.²⁸ Ovaj oblik turizma uključuje aktivno ili pasivno uključivanje u sportske kretnje, izvan mjesta stalnog boravka s ciljem da se zabavi i rekreira.

2.2.3.4. Avaturistički (pustolovni) turizam

Kada se uzmu u obzir sve prirodne prednosti koje pogoduju razvitku avanturističkog turizma on na ruralnom prostoru Republike Hrvatske ima zaista velike mogućnosti. Ovakvom obliku turizma najviše pogoduje čist zrak te prirodni resursi pogodni za razne vrste aktivnog odmora.

Sukladno tomu formiraju se turistički aranžmani koje nude primjerice spuštanje gumenim čamcima niz rijeku, slobodno penjanje, penjanje po neuređenim penjalištima, vožnja biciklom, vožnja biciklom po brdima, pješačenje, špiljarenje, jahanje, pješačenje, paint ball ...²⁹ Formiranjem ovakve ponude jača turistički promet kontinentalnog dijela, a on ponajviše privlači obitelji s malom djecom te omladinu.

2.2.3.5. Kulturni turizam

Osnova kulturnog turizma Hrvatske leži u bogatstvu materijalne i nematerijalne baštine. Ponudu kulturnog turizma ruralnih predjela Hrvatske čine:

- “Dvorci, burgovi, utvrde, kurije
- Sakralni spomenici poput crkvi, kapela, samostana
- Spomenički kompleksi
- Muzeji i galerije

²⁷ DEMONJA, D., RUŽIĆ, P.: op.cit., p. 60.

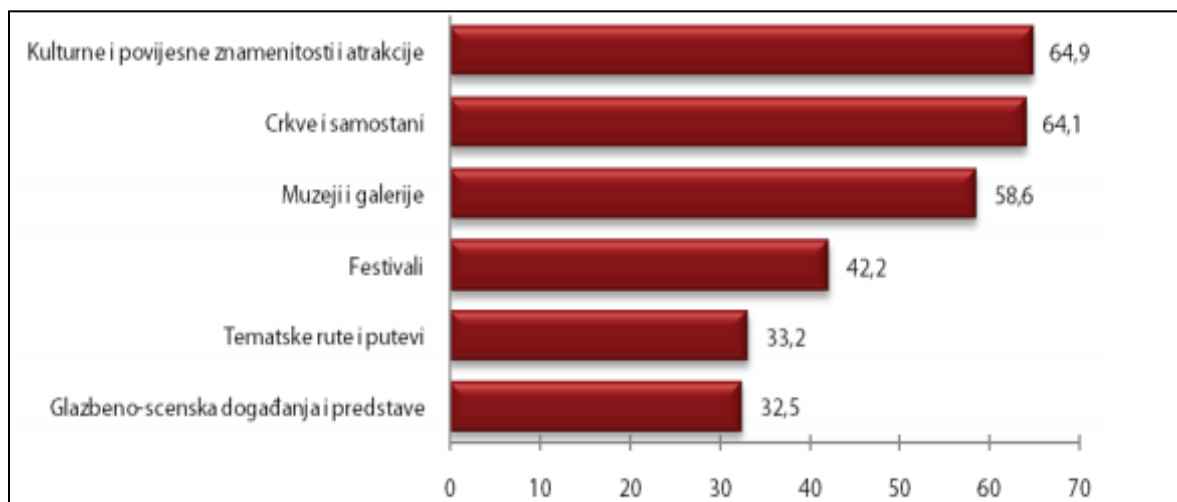
²⁸ DEMONJA, D., RUŽIĆ, P.: op.cit., p.61.

²⁹ Ibid.

- Etno lokaliteti posebice etno-sela poput onog u Kumrovecu i relevantni primjeri autohtonog graditeljstva
- Arheološka nalazišta (Solin, Vučedol ...)»³⁰

Važna komponenta turizma u ruralnim predjelima uključuje elemente narodnog folklor, onog nacionalnog i manjina, tu ubrajamo: glazbu, ples, narodnu nošnju, zanate, običaje, rukotvorine i ostalo. Potrebno je naglasiti važnost gastronomske ponude koja je u ovim predjelima značajna.

Prikaz 9. Posjećivanje kulturnih atrakcija ili događaja

Izvor: TOMAS 2008. **Kulturni turizam**, Institut za turizam,

http://www.iztg.hr/UserFiles/File/novosti/2009_TOMAS_Kulturni_turizam_2008_Sazetak_i_Prezentacija.pdf
(6.6.2020.)

Utvrđeno je kako unutar kulturnog turizma najveću pažnju privlače kulturne i povijesne znamenitosti i atrakcije, potom crkve i samostani te muzeji i galerije, festivali . Nešto manje su popularne tematske rute i glazbeno scenska događanja i predstave.³¹

³⁰ HITREC, T.: **Kulturni turizam**, Razvoj ruralnog turizma u kontinentalnom dijelu Hrvatske, Zbornik radova, Zagreb, p.100-101.

³¹ TOMAS 2008. **Kulturni turizam**, Institut za turizam,

http://www.iztg.hr/UserFiles/File/novosti/2009_TOMAS_Kulturni_turizam_2008_Sazetak_i_Prezentacija.pdf
(6.6.2020.)

2.2.3.6. Lovni turizam

Lovni turizam se počeo razvijati davno na području Varaždina i Podravine i to na imanjima tamošnji grofova. Rapidniji razvoj ovog oblika turizma kreće sredinom prošlog stoljeća. Prema podacima dobivenim od Ministarstva poljoprivrede ukupna površina opisana granicom lovišta u Republici Hrvatskoj je 5,2 milijuna hektara. U 2020.godini izdano je, u odnosu na prethodne godine, znatno manji broj dozvola za lov strancima nego inače, njih tek 6311. Ovaj podatak ukazuje na prisutan interes turista za ovakav oblik rekreacije.

2.2.3.7. Gastronomski turizam

Gastronomski turizam se sve više razvija, tome pogoduje doista raznolika ponuda, a postoji i gastronomska karta cijele ruralne Hrvatske. Na karti su istaknute posebnosti i diverzificiranost nacionalnih i regionalnih jela, onih koji se tiču tradicionalne kuhinje. Unutar gastronomskog turizma nude se brojna tematska gastro putovanja poput plemenitaške i seljačke kuhinje, berbe šparoga, kolinja, degustacije pršuta i slično. Nude se jednodnevna i višednevna putovanja koja uključuju obilazak cijele zemlje ili samo jedne regije primjerice Istre, nekog otoka, Slavonije, Međimurja i slično.³² U nekim dijelovima države organiziraju se tematske gastronomske priredbe koje mogu biti i izvrsne gastro-turističke ture, tako "Međimurksa hiža" organizira štrukturu, Turistička zajednica Ravnih Kotara "Dane prisnaca" tradicionalnog jela Bukovice i Ravnih kotara. Slične manifestacije mogu se organizirati referirajući se na pripremu raznih jela uz odgovarajući program. Nacionalna kuhinja i njezina jela dobivaju cjeloviti sadržaj jer se pripremaju s domaćim i zdravim namirnicama u tradicionalnom posuđu sa svim pripadajućim sadržajima.

2.2.3.8. Vinski turizam

Kako je posjetitelja moguće privući kroz gastronomsku ponudu tako ga se može privući i turističkom ponudom koja se temelji na razvoju vinskog turizma. U takvim turističkim odredištima ističu se natjecanja i izložbe vina, vinske ceste, krštenja vina i ostalo. Najljepši primjer vinskog turizma nalazi se u Međimurju gdje se proizvodnjom izvrsnih vina i ponudom u podrumima proizvođača nepogrešivo privlači pozornost posjetitelja. Jako su atraktivna krštenja

³² DEMONJA, D., RUŽIĆ, P.: op.cit., p.63.

vina u virovitičko-podravskom kraju kao i njihove kleti. Istra već neko vrijeme organizira jednodnevna putovanja u svoju unutrašnjost gdje turistima nudi posjet vinskim cestama, tipičnu ponudu vina, međunarodno smotru vina i prepoznatljive istarske proizvode poput pršuta, sira, rakije i meda.³³ Mnoga područja se tek "probijaju" na tržište vinskog turizma tako primjerice u mjestu Nadin u blizini Benkovca djeluje Ekološka vinarija Škaulj koja sa svojih desetak hektara vinograda posjeduje kušaonicu koja može zaprimiti oko pedeset posjetitelja, u recentno vrijeme bilježi sve veći broj posjeta što je izrazito važno za ostvarivanje turističkog prometa u unutrašnjosti Zadarske županije.

2.2.3.9. Edukacijski turizam

Kada se govori o edukacijskom turizmu, u Hrvatskoj su razvijeni neki njegovi oblici koji su uglavnom namenjeni djeci. Nastavni planovi osnovnoškolskih i srednjoškolskih ustanova uključuje terensku nastavu kao posjet farmama te nacionalnim parkovima i parkovima prirode. U Hrvatskoj edukacijski turizam predstavlja motiv posjeta seljačkom gospodarstvu te uključuje i sve ostale čimbenik na ruralnim predjelima. Posjeduje izrazitu ulogu u privlačenju sve većeg broja posjetitelja u ruralni prostor, od najmlađih do starijih. Ovo je oblik turizma u kojem turisti zbog različitih razloga putuju ruralnim prostorom.³⁴

2.2.3.10. Kamping turizam

Kamping turizam je razvijen u dovoljnoj mjeri, onoliko koliko omogućavaju prirodni i drugi uvjeti. Kampovi u ruralnom dijelu Hrvatske su maleni, otprilike od 560 do najviše 1.000 mjesta. Najviše se ističu kamp Korana na rubnom dijelu Plitvičkih jezera, Mladost kod Osijeka, Vinogorije kod Slavenskog Broda i slično.³⁵

³³ DEMONJA, D., RUŽIĆ, P.: op.cit., p.64.

³⁴ DEMONJA, D., RUŽIĆ, P.: op.cit., p.70

³⁵ DEMONJA, D., RUŽIĆ, P.: op.cit., p.72

2.3. Turistička infrastruktura

Hrvatska je izrazito bogata prirodnim atrakcijama i kulturno povijesnom baštinom, no nedostaju joj kvalitetno opremljeni kongresni centri, tematski ili zabavni parkovi, golf tereni, dobre tematske rute i slični sadržaji turističke ponude bez kojih je teško zamisliti smanjenje sezonalnosti i oživljavanje turizma u kontinentalnim dijelovima i u prostoru priobalnog zaleđa.

Hrvatskoj nedostaju i centri cjelogodišnjeg planinskog i sportskog turizma, biciklističke staze sa svom potrebnom infrastrukturom i suprastrukturom, jedriličarski i ronilački centri te ostali sadržaji nužni za plasiranje na tržište od posebnih interesa.

Kada se govori o smještajnoj infrastrukturi, u posljednjem desetljeću Hrvatska najviše stavlja na raspolaganje smještajni potencijal u kućanstvima, čak 46%, zatim u hotelima (19%) te kampovima (12%), dok je kapacitet ostalih objekata 3%.³⁶

Osim smještajnih mogućnosti u kolektivnim i obiteljskim kapacitetima posebnu smještajnu ponudu daje 98 luka nautičkog turizma koje se rasprostiru duž Jadrana.³⁷ Ova brojka odnosi se na marine s vezovima u moru, marine s vezovima na kopnu, zatim sidrišta, privezišta i nerazvrstane luke nautičkog turizma. Hrvatska raspolaže i s oko 240 luka i lučica koje pogoduju privezivanje čamaca, brodica i jahti raznih veličina.³⁸ Ovakvim lukama uglavnom se koristi lokalno stanovništvo ili lokalno gospodarstvo s ograničenjima komercijalnog veza.

Kod prometne infrastrukture u posljednjim godinama stanje se bitno popravilo, a to se ponajviše vidi na izgrađenoj mreži autocesta. Iako su u posljednje vrijeme učinjeni pomaci u državnim, regionalnim i lokalnim cestama to je još uvijek nedostavno kako bi se dosegla razvijena prometna infrastruktura. Prometna i turistička infrastruktura kao i prateći uslužni objekti uz ceste nisu na dovoljno razvijenoj razini. U velikom broju destinacija izražen je problem loše organizacije javnog prijevoza, mogućnosti parkiranja, biciklističkih staza i pješačkih zona. Posebno je problematična situacija sa željezničkim prometom te ga se zbog lošeg stanja mreže i male brzine prijevoza gotovo ne uzima u obzir po pitanju turističkih kretanja.

Na većem dijelu akvatorija i otoka zbog loše opremljenosti luka nije zadovoljavajuća situacija sa trajektnim i brodskim linijama.

³⁶ **Prijedlog strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine**, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, 2020., <https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf> (6.6.2021.)

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

Situacija u zračnom prometu je ponešto povoljnija. Republika Hrvatska ima sedam zračnih luka, od kojih se čak pet nalazi u priobalju što omogućava relativno laku dostupnost turističkih destinacija. Postoji problem nedovoljnog komercijalnog interesa zračnih prijevoznika kod uspostavljanja stalnih i privremenih letova, s čime je povezan slabiji promet u osječko i riječkoj zračnoj luci.³⁹

Kada se govori o komunalnoj infrastrukturi najviše napora potrebno je uložiti u područje koji se tiče rješavanja problematike otpadne odvodnje i gospodarenja svim vrstama otpada koji predstavljaju potencijalni problem u daljem rastu i razvoju turizma.

Komparativna prednost Hrvatske u odnosu na druge receptivne zemlje Mediterana je svakako dostupnost pitke vode iz vodoopskrbnih sustava.

Nužno je naglasiti kako po pitanju razvoja turističke infrastrukture veći dio posla tek treba obaviti. Samo konstantno ulaganje i razvoj znači konkurentnost i razvoj na tržištu dobara i usluga.

2.3.1. Smještajni objekti u turizmu

Kad se govori o kategorizaciji i definiciji smještajnih objekata u turizmu one se razlikuju od autora do autora. Tako recimo Državni zavod za statistiku navodi da u turistički smještaj spadaju “svi fizički i poslovni subjekti (poduzeća/trgovačka društva, obrtnici, ustanove, udruge itd.), i njihovi dijelovi koji obavljaju djelatnost pružanja usluga smještaja turistima; zdravstvene ustanove za svoje objekte u kojima osobe borave radi medicinske rehabilitacije (osobe same snose naknadu za taj boravak); poslovni subjekti koji su osnovali ili vode brigu i nadzor nad planinarskim domovima; poslovni subjekti koji se za vrijeme školskih praznika koriste školama, domovima i sličnim objektima kao privremenim smještajnim kapacitetima.”⁴⁰

Prema Pravilniku o razvrstavanju, minimalnim uvjetima i kategorizaciji ugostiteljskih objekata (NN, br. 48/02., 108/02., 132/03., 73/04., 67/06., 88/07., 58/08., 62/09., 63/13., 33/14., 92/14., 54/16. i 56/16.) tu spadaju: hoteli, hoteli baštine, aparat-hoteli, integralni hoteli, difuzni hoteli, lječilišni hoteli, hoteli posebnog standarda, turistička naselja, turistički apartmani, pansioni, lječilišni pansioni, guest house, kampovi, kamp-naselja, kampirališta, kamp-odmorišta, sobe, apartmani, studio-apartmani, kuće za odmor, prenoćišta, odmarališta za djecu, hosteli,

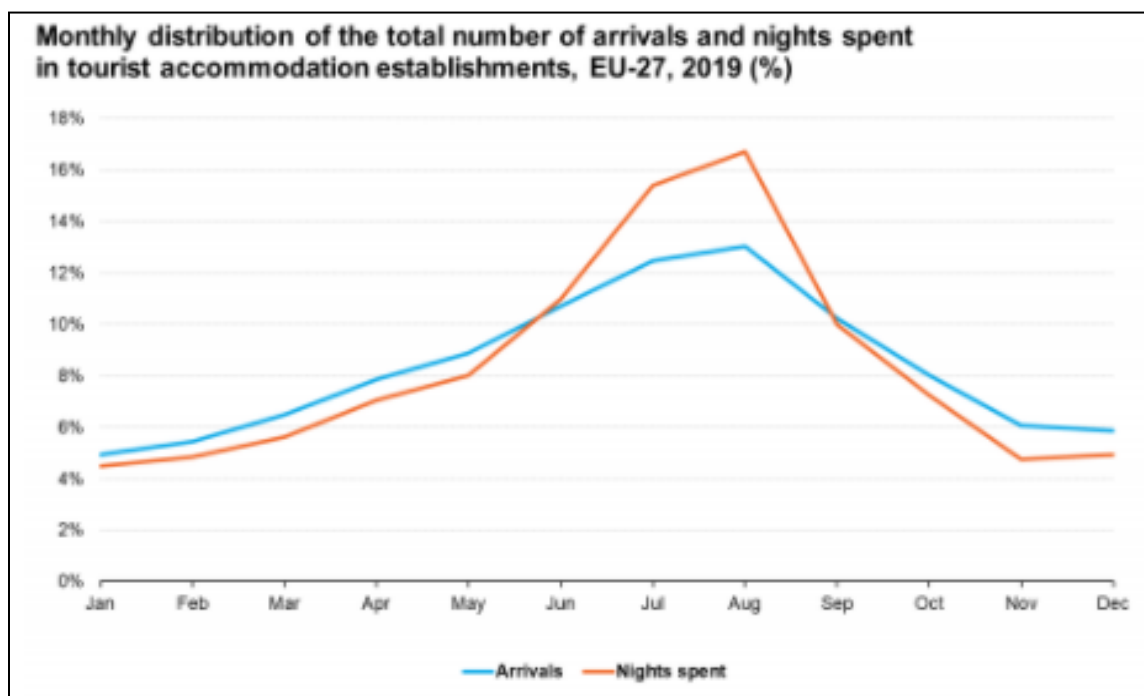
³⁹ Ibid.

⁴⁰ **Dolasci Prijedlog strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine**, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, 2020., <https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf> (8.6.2021.)

planinarski domovi, lovački domovi, učenički domovi ili studentski domovi i objekti za robinzonski smještaj.⁴¹

Jedan od najvećih problema turizma je sezonalnost. Ona se najbolje prepoznaje u izraženom turističkom prometu u točno određenom period u godini (ljetna ili zimska sezona). Naravno, sezonalnost nije jednako vidljiva kod svih vrsta smještaja

Prikaz 10. Mjesečna raspodjela ukupnog broja noćenja u objektima turističkog smještaja na razini mjeseca, EU-27, 2019 (%)

Izvor: Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Seasonality_in_the_tourist_accommodation_sector (8.6.2021.)

Ono što se jasno vidi iz prethodnog prikaza je značajna sezonalnost kod dolazaka i broja noćenja u turističkom smještaju. Dulji boravci su uglavnom koncentrirani u srpnju i kolovozu. Broj dolazaka je u 2019.godini bio ravnomjernije raspoređen u ostatku godine.

2.4. Kuće za odmor

Kuća za odmor je jedna o vrsta turističkog smještaja koja se u posljednje vrijeme sve intenzivnije širi. Ovaj tip smještaja postaje sve popularniji jer turistima nudi niz pogodnosti. U

⁴¹ Ibid.

ovom dijelu rada bit će govora o samom pojmu kuće za odmor, primjerima kuća za odmor u svijetu ti onima u Hrvatskoj.

2.4.1. Pojam kuće za odmor

Kuće za odmor kao dio turističke ponude rapidno rastu. Pravilnik o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u domaćinstvu pojašnjava kako je kuća za odmor “objekt u kojem iznajmljivač pruža uslugu smještaja i korištenja okućnice, opremljen da gost sam može pripremati i konzumirati hranu.”⁴² To znači da se kuća za odmor može iznajmljivati isključivo kao cjelina, dakle u njoj ne smije živjeti vlasnik ili je istovremno dati u najam za više različitih grupa. Kuća treba biti opremljena na način da gost u njoj može sam pripremati hranu, no prema prethodno navedenom zakonu vlasnik također može nuditi uslugu serviranja hrane, pića i napitaka. Ono što diferencira ovu vrstu smještaja od ostalih jest činjenica da je ona pogodna za veće obitelji ili veću grupu gostiju. Upravo brojni zanimljivi sadržaji za djecu mogu biti izuzetno atraktivan faktor u privlačenju obitelji sa tržišta potražnje. Kao netipični smještajni objekt nude cijeli niz sadržaja poput bazena, biljara, stolova za stolni tenis, teniskih terena i slično te turistima pružaju različite dodane vrijednosti te ih se može promatrati kao turističke atrakcije nekog područja. Danas kada je masovni turizam doživio svoju punu afirmaciju, moderni turisti kod izbora kuće za odmor sve više pribjegavaju onima u osmaljenijim sredinama, daleko od gradske užurbanosti.

2.4.2. Kuće za odmor u svijetu

Danas su kuće za odmor postale jako popularne te svojevrsna alternative smještaju u hotelima. Ono što je posebno privlačno jest osjećaj privatnosti i mnoštvo sadržaja koje nudi. Već je prethodno spomenuto kako su sve traženije jedinice smještene u zabačenijim područjima što se idealno nadovezuje na temu o lokalnom djelovanju i pridonosenju lokalnoj zajednici.. Naime kuće za odmor mogu rasteretiti “turistička žarišta”, pogodovati ekonomskom boljitku nerazvijenih područja, unarijediti segmente vezane za očuvanje okoliša. Kuće za odmor nude mogućnost zdravog i aktivnog odmora u ekološki nezagađenom području. Moderni turist u

⁴² Pravilnik o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u domaćinstvu, “Narodne novine”, 2016., br. 241, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2016_01_9_241.html (2.8.2021.)

neprestanoj je potrazi za iskustvima koja će ga približiti putem kojih će učiti o lokalnoj zajednici. Obzirom na sve navedeno, može se reći kako ovaj oblik turizma tek treba “procvijetati”, a u današnje vrijeme koje je prezasićeno masovnim turizmom on može predstavljati budućnost turizma.

Prikaz 11. Eksterijer kuće za odmor

Izvor: https://www.akvillas.com/-/media/akvillas/properties/france/provence/le-mas-des-papillons/_01_lemasdespapillons.jpg?la=en&hash=7525131D6199D0904E024FF238358B16C49675C8 (30.8.2021.)

Prikaz 12. Kuća za odmor s okućnicom

Izvor: https://www.chalet.nu/photo/IT-22/IT-22718/u750x500_3559855156.jpg (30.8.2021.)

Na prethodna dva prikaza se mogu vidjeti tipični eksterijeri kuća za odmor i tipčne lokacije u divljini, daleko od gužvi i gradske verve. Lokacija je jako bitna kao i sadržaji koji se nude. Neke primjere bogatih i zanimljivih interijera moguće je vidjeti u nastavku rada.

Prikaz 13. Blagovaonica u kući za odmor

Izvor: https://specialumbria.com/site/assets/files/1/monsagrati_33.webp (30.8.2021.)

Prikaz 14. Dnevni boravak u kući za odmor

Izvor: <https://www.selfcatering-scotland.net/wp-content/uploads/2016/02/lounge-sofa-bed-mountain-view-lodge.jpg> (30.8.2021.)

U svijetu se koriste različiti termini za ovaj oblik smještaja. Iako se u službenoj literaturi one svrstavaju uz apartmane, studio apartmane kao oblik privatnog smještaja na platformama za iznajmljivanje poput Booking.com, Airbnb, Hosetrip one se odvajaju u zasebnu kategoriju. U engleskom jeziku postoji cijeli niz izraza za kuće za odmor poput *holiday homes*, *holiday rentals*, *holiday lets*, *vacation rentals*, *short-term rentals*, *selfcatering homes*, *cottages* i slično.

Koristeći prethodno spomenute platforme za iznajmljivanje i pronalazak smještaja, lako se uviđa kako su kuće za odmor često smještene u ruralnim krajevima udaljenim od urbanih središta. To je komparativna prednost u odnosu na slične smještajne jedinice jer turisti nerijeko traže odmak od svakodnevice i relaksaciju. U svijetu su kuće za odmor rangom visoko pozicionirane, a tome pridonosi raznovrsnost popratnih sadržaja.

Davanje kućanstava u najam ima pozitivne i negativne učinke. Pozitivni su svakako povećanje turistickog prometa i svi popratni ekonomski i fiskalni učinci, dodatni prihod vlasnika objekta, te ekonomsko jačanje uglavnom ekonomski nerazvijenih područja. Ono što se ističe kao negativan segment su svakako negativne promjene kod smještaja domaćeg stanovništva, sve češće iseljavanja rezidenata kako bi svoj dom dali u najam, nepoštovanje prema lokalnim zakonima i uredbama, negativan utjecaj na svakodnevni život domicilnog stanovništva zbog nedaća koje donosi turizam, smanjen broj kućanstava u kojem žive obitelji, a shodno tome i manji broj stanovnika.⁴³

Kada se govori o ekonomskom efektu i statističkim podacima vezanim za kuće za odmor, iznimno je teško odrediti njihov učinak i brojke jer se u statistici navode pod grupu kućanstva gdje spadaju razni tipovi kućanstava, a pod koje spadaju vrlo različiti tipovi smještajnih objekata. Budući da su kuće za odmor relativna novost u turističkom sektoru dostupan je oskudan broj stručne literature, one se promatraju kao mali dio smještajnih kapaciteta u kućanstvu. U stranoj literaturi se više govori o ovoj temi, no problem je što s kuće za odmor posmaraju tek kao objekti koji vlasniku služe za vlastiti odmor, a tek mali dio se obrađuje kao valorizirajući segment turizma.

⁴³ LADKOO, A. D.: **Vacation Home Rental Concept and Its Connection to Climate Change – A Literature Review**, p. 893.
https://www.researchgate.net/publication/308046170_Vacation_Home_Rental_Concept_and_Its_Connection_to_Climate_Change-A_Literature_Review (3.8.2021.)

2.4.3. Kuće za odmor u Hrvatskoj

U Hrvatskoj broj soba u kućanstvima rapidno raste. Prethodno je bilo govora o tim podacima. Teško je utvrditi točan broj kuća za odmor jer se one svrstavaju u istu skupinu sa sobama, apartmanima, studio apartmanima koji su ujedno najbrojnija skupina. Najljepši primjer rasta broja kuća za odmor nalazimo u Istri koja se istaknula kao najuspješnija turistička regija Hrvatske. U Istri se godišnje izgradi oko 100 vila i kuća za odmor u kojima se ostvari oko pola milijuna noćenja, cijene najma kreću se od 100 do 1000 eura po ostvarenom noćenju. Osim u unutrašnjosti Istre, Bukovica i Ravni Kotari također bilježe rast i razvoj ove vrste smještaja. Ovaj slučaj čest je i u ostalim djelovima Hrvatske. Mnogi stručnjaci ističu kako pretjeran rast privatnog smještaja, osobito onog u obiteljskom smještaju ne može ići nedogled. Vjeruje se kako bi moglo lako doći do zasićenja tržišta ako kvaliteta smještaja ne bude pratila njegov rast.⁴⁴

Svi uvjeti za kategorizaciju kuća za odmor dostupni su *on-line* u Narodnim Novinama – Prilog VII pod naslovom Uvjeti za kategorizaciju kuće za odmor - postojeći objekt.⁴⁵ Kategorizacija je uvjetovana brojnim parametrima koji se odnose na površinu objekta, uređenje te usluge koje je moguće pružiti.

Postavši članicom Europske Unije u Hrvatskoj se otvorio cijeli niz mogućnosti povlačenja sredstava za rast i razvitak poslovanja u različitim područjima iz različitih fondova. Vlasnike kuća za odmor financiralo se putem bespovratnih sredstava iz europskih fondova koja su se dodjeljivala u svrhu razvoja ruralnog turizma za samu izgradnju kuća ili njihovo unaprijeđenje. sredstva su se posljednji put dodjeljivala 2020. godine putem natječaja za Mjeru 6.2. te Mjeru 6.4. Za Mjeru 6.2. bespovratna sredstva iznosila su 50.000 eura za 100% prihvatljivih izdataka projekta. Mjera 6.4. odnosila se na unaprijeđenje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima. Naime, dodjeljivala su se sredstva u iznosima od 3.500 do 200.000 eura.⁴⁶ Osim ove vrste financijske potpore postoje i one na nižim razinama. Tako primjerice Zadarska županija provodi Program kreditiranja obiteljskog smještaja „Welcome“ koji omogućava otplatu kredita krajnjim korisnicima s kamatom od 1% za ulaganja na području

⁴⁴ BITUNJAC, A.: **Uloga kuća za odmor u razvoju turizma Cetinske krajine**, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2019., p.29

⁴⁵ **Uvjeti za kategorizaciju kuća za odmor-postojeći objekti**, Narodne Novine, 2008., br.49, <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/377840.pdf> (12.8.2021.)

⁴⁶ **EU fondovi, bespovratna sredstva za kuće za odmor**, Intermedia Projekt, <https://intermediaprojekt.hr/eu-fondovi-bespovratna-sredstva-za-kuce-za-odmor/> (12.8.2021.)

otoka unutar zadarske županije (osim Paga i Vira) te naseljima u ruralnom dijelu koja nemaju izlaz na more. Kreditna sredstva dodjeljivala su se u iznosima od 30.000 do 150.000kn.⁴⁷

Ministarstvo financija Republike Hrvatske odredilo je sustav oporezivanja na kuće za odmor gdje su porezni obveznici fizičke ili pravne osobe. Predmet oporezivanja određuje se prema kvadratnom metru korisne površine, a predstavničko tijelo lokalne samouprave određuje stopu poreza koja može iznositi od 5 do 15kn.⁴⁸

Ulaganje u razvoj i unaprijeđenje turističke infrastrukture, ali i cjelokupne turističke ponude je neizbježno kako bi se održala konkurentnost na tržištu. U novije vrijeme sve više se gradi brend Hrvatske kao zemlje lijepih kuća za odmor koje pružaju jedinstveno iskustvo. Kuće za odmor u Europi mogu se natjecati za najbolji smještaj obiteljskog turizma (Best European Holiday Home). Ovom nagradom želi se ukazati na najbolje primjere za iznajmljivanje kuća za odmor, a nagrada se dodjeljuje od 2015.godine. Hrvatska svake godine ima sve više prijavljenih kandidata na ovom natjecanju. 2019.godine Republika Hrvatska je između 64 finalista iz 17 zemalja imala čak 11 svojih predstavnika za 8 različitih kategorija. Nagradu za najbolju kuću za odmor osvojila je Kuća za odmor Gran Vista koja se nalazi u mjestu Dragoslavec, nedaleko Čakovca, dok je nagrada za najbolju kuću za wellness odmor pripala Villi Palmi iz Naplovca na otoku Korčuli.⁴⁹

⁴⁷ Program kreditiranja obiteljskog smještaja Welcome, Zadarska županija, <https://www.zadarska-zupanija.hr/index.php/novosti/item/1364-program-kreditiranja-obiceljskog-smjestaja-welcome> (12.8.2021.)

⁴⁸ Porez na kuće na odmor, Ministarstvo financija Republike Hrvatske, https://www.porezna-uprava.hr/HR_porezni_sustav/Stranice/porez_kuce_za_odmor.aspx (12.8.2021.)

⁴⁹ RIHELJ, G.: Otvorene prijave za najbolje kuće za odmor u Europi. Prijavite se., Hrturizam.hr, <https://hrturizam.hr/otvorene-prijave-za-najbolje-kuce-za-odmor-u-europi-prijavite-se/> (13.8.2021.)

Prikaz 15. Villa Palma na Korčuli dobitnica nagrade za najbolju kuću za wellness odmor u 2019. godini

Izvor:<https://www.interhome.com/croatia/south-dalmatia/korcula-prigradica/holiday-house-palma-hr8180.251.1/?ab=original> (13.8.2021.)

Prikaz 16. Kuća za odmor Gran Vista s titulom najbolje kuće za odmor u 2019. godini

Izvor:<https://www.novasol.com/holidayhome/croatia/continental-croatia/cakovec/holiday-home-cakovec-dragoslavec-ccc065?pis=1> (13.8.2021.)

Ovakvi primjeri u praksi bitno podižu kvalitetu turističke ponude neke zemlje ili manje geografske cjeline. Za razliku od većine ostalih smještajnih objekata, kuće za odmor uglavnom pripadaju visokoj kategoriji koja lakše privlači klijente veće platežne moći. Činjenica da se kuće za odmor uglavnom grade u naseljima koja nemaju izlaz na more te se ne bave turizmom sunca i mora, znači da se one vrlo lako mogu “prodavati” i u mjesecima koji nisu ljetni. Razvijanjem ovakvog segmenta turizma, u može se značajno smanjiti sezonalnost te povećati financijski priljev u mjestima koja nisu od velikog ekonomskog značaja. Zbog svog luksuzno opremljenog eksterijera i interijera s mnoštvom različitih sadržaja za zabavu, kuće za odmor mogu biti atrakcije same po sebi. Njihov nastanak može poticati ostale pojedince u lokalnoj zajednici da se aktiviraju u obogaćivanju ponude koja će povećati doživljaj i autentičnost nekog kraja. Može se raditi o konobama, kušaonicama, štandovima sa proizvodima lokalnih OPG-ova, radionicama tradicijskih zanata i sl. Na ovakav način lako bi se izbjegla turistička prenapućenost primorskih mjesta, a postigla bi se turistička disperzija što znači da bi se turistička pozornost s jednog mjesta proširila na više njih.

Dakle, turizam je široko rasprostranjena pojava modernog doba. Želja za putovanjem i bijegom od svakodnevnice svakim danom sve više jača. Tijekom vremena turizam se uspješno razvijao vodeći računa o zadovoljavanju različitih želja turista, nastala je usitinu bogata ponuda. U današnje vrijeme kada masovni turizam doživljava svoju punu afirmaciju, pravi izazov je postići održivost te pozitivnim efektima turizma “nadjačati” one negativne. Kao što je već spomenuto turističko tržište se neprestano razvija, stoga je pravi izazov ostati konkurentan i privući pažnju klijenata. Jedna od najvažnijih karakteristika turističke destinacije je svakako smještajna infrastruktura. U Hrvatskoj je malo hotelskog smještaja, a dominira onaj privatni te joj je potrebno podizanje kvalitete i restrukturiranje. Uz razne vrste smještajnih objekata sve se više populariziraju kuće za odmor koje se u potpunosti iznajmljuju turistima. One predstavljaju svojevrsan odmak od smještaja koji je uobičajen za Hrvatsko tržište. Povezuju se uz zabačenija ruralna mjesta u kojima uglavnom nema neke značajne turističke djelatnosti i na taj način značajno pridonose razvoju lokalne zajednice i jačanju njenog ekonomskog značaja. Trend gradnji kuća za odmor krenuo je prije nekoliko godina, a njen intenzitet sve više jača.

3. STUDIJA SLUČAJA

Iako se Benkovac nalazi na istočnom rubu Ravnih Kotara, na prijelazu u područje Bukovice, kao jedino gradsko naselje nametnuo se kao središte ovih dvaju područja. Razvoju grada pogodovao je dobar prometni položaj jer se nalazi na križaju prometnica koje vode iz Knina prema Zadru te iz Like prema moru. Ovaj položaj dodatno je naglašen 1966.godine kada se gradi željeznička pruga na relaciji Zadar-Knin , a kasnije i autoceste Zagreb-Split koja se proteže cijelim upravnim područjem grada. Područje općine Benkovac rasprostire se između dva važna turistička središta, a to su grad Zadar i grad Šibenik, dva centra velike turističke aktivnosti osobito u ljetnim mjesecima. Ovo područje nalazi se u razoblju ekonomske revitalizacije gdje osim poljoprivrede i stočarstva važnu ulogu može odigrati razvijanje turizma. Povoljan smještaj te bogata kulturna i povijesna baština daju ovoj destinaciji izniman turistički potencijal.

U ovom poglavlju biti će govora o općini Benkovac kao turističkoj destinaciji, pri čemu će naglasak biti stavljen na resursno-atraksijsku osnovu, a posebice tradicijsko graditeljstvo.

Prikaz 17. Turističko okruženje grada Benkovca

Izvor: **Plan razvoja turizma destinacije Benkovac**, Institut za turizam, Zagreb, 2005.,

<https://benkovac.hr/dokumenti/preuzimanje/Plan%20razvoja%20turizma%20destinacije%20Benkovac%20IX2005.pdf> (16.8.2021.)

3.1. Analiza resursno atrakcijske-osnove Grada Benkovca

Temelj za nastanak i razvoj turističke ponude neke destinacije je svakako postojanje određenih atrakcija na tom prostoru koji će potaknuti i privući goste svojom autentičnošću i jedinstvenim doživljajem. Turizam benkovačkog kraja još uvijek je u sjeni priobalja, potencijal je prisutan no potrebno je puno napora kako bi on dodatno zaživio. Kako bi turistička ponuda bila prihvatljiva, potrebno je imati i odgovarajuću infrastrukturu. Na ovom području uglavnom dominira privatni smještaj, radi se o kućama za odmor čiji broj u posljednjih nekoliko godina raste. Mnogi subjekti prepoznali su ovu priliku i krenuli razvijati ovakvu vrstu usluge čemu svjedoči porast broja dolazaka i noćenja na ovom području.

Tablica 3. Podatci o broju noćenja i dolazaka

	2018.	2019.	2020.	2021. (do početka rujna)
Dolasci	3 482	5 167	3 296	4 397
Noćenja	28 077	36 940	29 149	34 636

Izvor: Turistička zajednica Ravnih Kotara (1.9.2021)

U tablici iznad, ako se izuzme 2020. godina koju je obilježila epidemija virusa COVID-19, jasno se vidi porast u broju noćenja i dolazaka. Ovom fenomenu dopridonosi činjenica da se otvaraju novi objekti, no i interes kod gostiju se ne smanjuje.

Muzeji koje često nazivamo čuvarima baštine imaju važnu ulogu u prezentaciji naroda i njihove povijesti. Na području Benkovca postoji jedan muzej. Zavičajni muzej smjestio se u staroj jezgri grada u sklopu utvrde Kaštel Benković, o samoj utvrđi bit će riječi nešto kasnije. Osnovan je 1983.godine kao dio Narodnog sveučilišta Benkovac, no djelovanje njegove bogate zbirke prekinuto je Domovinskim ratom kada nestaje veliki dio građe. 1996.godine nastavlja djelovati pod Arheološkim muzejem u Zadru, no 2007.godine počinje djelovati kao samostalna ustanova. Muzej u svom sastavu sadrži: muzejsku, arheološku, etnološku i kulturno-povijesnu zbirku, zbirku Domovinskog rata, zbirku kamenih spomenika te fototeku.⁵⁰ Posljednjih godina provode se istraživanja i konzervatorski radovi koji će doprinjeti stvaranju budućeg stalnog

⁵⁰ Zavičajni muzej, Grad Benkovac, <https://benkovac.hr/ustroj/zavicajni-muzej> (23.8.2021.)

postava. U ovom trenutku Zavičajni muzej je zatvoren za sve posjetitelje zbog projekta revitalizacije muzeja u koji su uložena značajna sredstva iz fondova Europske unije.

3.1.1. Kulturna baština

U ovom potpoglavlju biti će govora o pojmu baštine, podjeli baštine, ali i primjerima kulturne baštine s područja grada Benkovca.

Sama riječ baština dolazi od stare francuske riječi „eritage“ što znači ono što se može naslijediti te od latinske riječi „heres“ (nasljednik) što označava osobu koja ima pravo na nasljeđe po nečijoj smrti.⁵¹ Baština kao polje znanosti nastala je osamdesetih godina prošloga stoljeća, a akademski interes za baštinu ojačao je nakon osnivanja Udruge za kritičko proučavanje baštine. Pojam baštine je zapravo sinonim za nasljeđe, recimo da se radi o folkloru, artefaktima i krajolicima, dakle neopipljiva kultura i nematerijalna sjećanja.⁵² Premda je baština relativno nova akademska disciplina, ne radi se o novom fenomenu. Tko primjerice Harvey tumači kako je baština „selektivni prikaz koji ovisi o današnjim zahtjevima, odražavajući time osjećaj nostalgije prema baštinskim herojima iz prošlosti“⁵³. Nadalje, Harvey također tvrdi kako je baština „ljudsko stanje da sačuva prošlost“⁵⁴.

Kada se govori o pojmu baštine i kulturnog naslijeđa „baštiniti znači naslijediti nešto od nekoga, kao pojedinac, kolektiv (društvo) ili čovječanstvo. Netko nam je morao nešto ostaviti kako bismo to baštinili. Baština nastaje interakcijom kulture i prirode, čovjekovih aktivnosti i materijalnog supstrata u cilju aktualnog opstanka ljudi u nekom vremenu i na nekom prostoru. Ljudsko stvaranje obilježeno je utjecajem različitih kultura i kulturnih tradicija koje se odražavaju na našu baštinu. Taj ljudski proizvod i njihova ostavština naša je baština. Najčešća je asocijacija povezana s riječju baština pozitivan i vrijedan sadržaj.“⁵⁵

UNESCO-ova Konvencija navodi tri temeljne sastavnice pri opisivanju kulturne baštine, a to su: „spomenici u koje pripadaju djela arhitekture, monumentalna djela iz područja skulpture i slikanja, elementi ili strukture arheološke prirode, crteži, pećine i prebivališta, te kombinacije obilježja univerzalne (povijesne, umjetničke ili znanstvene) vrijednosti. Drugu komponentu čine

⁵¹ TAYLOR, R. E.: **Heritage as Process: Constructing the Historical Child's Voice Through Art Practice**, Sheffield Hallam University, 2019., p. 6, <http://shura.shu.ac.uk/25151/> (23.8.2021.)

⁵² TAYLOR, R.R.: op.cit., p. 6-7

⁵³ HARVEY, D.: **Heritage Pasts and Heritage Presents: Temporality, Meaning and the Scope of Heritage Studies**, International Journal of Heritage Studies, London, 2010., p. 337.

⁵⁴ HARVEY, D.: op.cit., p.320.

⁵⁵ JELINČIĆ, D.: **Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima**, Menadarmedia, Zagreb, 2010., p. 17.

skupine građevina, samostojećih ili povezanih koje zbog svoje arhitekture, načina gradnje, položaja u krajobrazu ili homogenosti predstavljaju univerzalnu povijesnu, znanstvenu ili umjetničku univerzalnu vrijednost. Posljednja komponenta Konvencije kod definiranja kulturne baštine odnosi se na lokalitete (djela čovjeka ili kombinirana djela čovjeka i prirode te na područja koja uključuju arheološke lokalitete izuzetne univerzalne vrijednosti – povijesne, znanstvene ili umjetničke.⁵⁶

Iako ima korijen u dvije na izgled jednostavne riječi, sama „baština“ ne prolazi jednostavo kod definiranja, a tijekom svih godina nije pronađena opće prihvaćena definicija. Objašnjenje najčešće leži u tome da se definicija uvijek prilagodi disciplini u kojoj se proučava. Primjerice, antropologinja Lidija Nikočević ovako tumači baštinu: „I zaista, bez obzira što izgleda staro, baština je zapravo nešto sasvim novo. To je novi način kulturnog stvaralaštva u sadašnjosti koji ima svoje korijene u prošlosti. Radi se o metaproizvodu koji se bazira na povijesnim fragmentima. Drugim riječima, baština kao takva ne postoji – ona se stvara, oblikujući tako i svojevrsan simbolički kapital. Tako kulturno nasljeđe postaje vrijednost, koja se odnosi kako na prošlost, tako i na budućnost”⁵⁷.

Dakle, pojam baštine i proučavanje njenog značaja intenzivnije se rabe posljednjih stotinjak godina, za sve što su ljudi naslijedili od svojih predaka, pritom uzimajući u obzir i kulturnu i prirodnu baštinu.

Kulturnu baštinu čine pokretna i nepokretna kulturna dobra od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja.⁵⁸

Za ovu destinaciju postoji lista nepokretnih spomenika kulture gdje svakako treba istaknuti brojna arheološka nalazišta, a posebno Asseriu. Osim Asserie, osobito je značajna povijesna jezgra Benkovca sa Kaštelom koja se postavlja kao ishodište ruralnog turizima ovog područja. Niz manjih sakralnih građevina te zasebnih profanih građevina, zajedno s antičkom baštinom dobar su temelj za kreiranje zanimljivih tematskih itinerara.

⁵⁶ **World Heritage List – UNESCO World Heritage Centre**, UNESCO, <https://whc.unesco.org/en/list/> (14.10.2021)

⁵⁷ NIKOČEVIĆ, L. et al: **Kultura ili baština? Problem nematerijalnosti**, Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva, Pazin, Vol. 42, 2012., 35, pp. 7-56 , p.7, <https://hrcak.srce.hr/93768> (23. 8.2021.)

⁵⁸ **Kulturna baština**, Ministarstvo kulture i medija, [https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%2023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20\(srednjo%20europsko%20standardno%20vrijeme\)](https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%2023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20(srednjo%20europsko%20standardno%20vrijeme)) (14.10.2021.)

Kulturno- povijesnu jezgru Benkovca čini prostor u središtu grada koji čine kaštel Benković i crkvice Sv. Ante, zaštitnika grada, sa okolnom arhitekturom te današnja Šetnica Kneza Branimira. Utvrda i naselje razvili su se još u 15. stoljeću te danas tvore najstariji dio grada. Šetnica se nalazi u neposrednoj blizini, a nastala je u 19. stoljeću kada se grade kuće obrtnika, službenika, trgovaca i slično.⁵⁹ Kuće se grade uglavnom na jedan ili dva kata. Sredinom 19. stoljeća u Benkovac se iz Vrlike doseljava obitelj Novaković, koja se kasnije okreće obrtu i trgovini. Njihova kuća nalazi se na početku šetnice, u neposrednoj blizini Kaštela. Iako na ovom prostoru u to vrijeme prevladava bijeda i siromaštvo, Benkovići se ističu u masi te svoju kuću opremaju luksuzno u skladu s modom toga vremena. Preko puta obiteljske kuće grade upravnu zgradu gdje smještaju svoje otkupne stanice, čitaonicu i urede. Kada je njihova imovina nacionalizirana, u ovu zgradu useljava gradska uprava koje je ostala tu do danas.⁶⁰ Zgrada danas ima novo ruho, naime, nedavno su završeni radovi na obnovi financirani sredstvima iz EU fondova.

Prikaz 18. Benkovac, zgrada gradske uprave

Izvor: http://www.057info.hr/images/vijesti/original/zgrada_12_1611905684.jpg (24.8.2021.)

⁵⁹ Benkovac, **Kulturno povijesna cjelina grada Benkovca**, Ministarstvo kulture RH, <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=376298495> (24.08.2021.)

⁶⁰ Benkovac i obitelj Novaković, **Kulturna baština**, HTV, 2013.

Kaštel Benković smjestio se na brijegu iznad Benkovca, odakle se zbog položaja može kontrolirati cijeli okolni kraj. Utvrda je dobila ime prema prethodno spomenutoj obitelji Benković koja je i zaslužna za njezinu gradnju. Utvrdu čini kvadratno dvorište sa visokom četvrtastom kulom koja se širi prema dnu. Sadrži još dvije kule koje su nadograđene u vrijeme turaka. Kaštel Benković je vjerojatno najprepoznatljiviji i najvrijedniji spomenik kulture i ovoga kraja koji ima dobar turistički potencijal.⁶¹

Crkva Sv. Ante je mala jednobrodna crkva, prislonila se uz sam zid Kaštela s jedne strane te uz zid privatne kuće s druge strane. Na bijeloj fasadi ističu se mala vrata i tri prozorčića te preslica na vrhu. Polukružni prozor na boku označava stilsko razdoblje baroka. Crkva je četvrtastog tlocrta, a unutra se nalazi i barokni oltar. Na oltaru se nalazi zapis godine 1743. te se dugo vjerovalo da je upravo tada crkva nastala, no vrlo je izgledno kako je crkva nastala u isto vrijeme kada i utvrda Kaštela (sredina 15. stoljeća), a 1743. je samo preuređena u baroknom stilu. Danas se misna slavlja uglavnom održavaju u novijoj crkvi Male Gospe u blizini gradske šetnice, a u crkvi Sv. Ante mise se održavaju rijetko.⁶²

Prikaz 19. Barokna crkva Sv. Ante

Izvor: <https://benkovac.hr/o-benkovcu/povijest> (24.8.2021.)

⁶¹ Bukovica i Ravni kotari / Vodič kroz kulturnu baštinu, Centar za mirovne studije, Zagreb, 2010., p.16

⁶² ČULINA, F.: Arheološka i spomenička baština Grada Benkovca, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2019., p.21., <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:732116> (24.8.2021.)

Na gradskom groblju, u blizini Grubić Glavice, nalazi se mauzolej obitelji Meštrović. Mauzolej je posvećen Sv. Jeleni Križarici. Mauzolej je 1905. godine za sebe i svoju ženu Jelu dao sagraditi Ivo Meštrović. Radi se o pravokutnoj kapelici s krovom na dva voda, na bočnim stranama nalaze se otvori te je uređena u stilu secesije. Poznati kipar Ivan Rendić bio je projektant, a graditelj njegov brat Vinko Rendić. U gradnji je korišten klesani brački kamen.⁶³

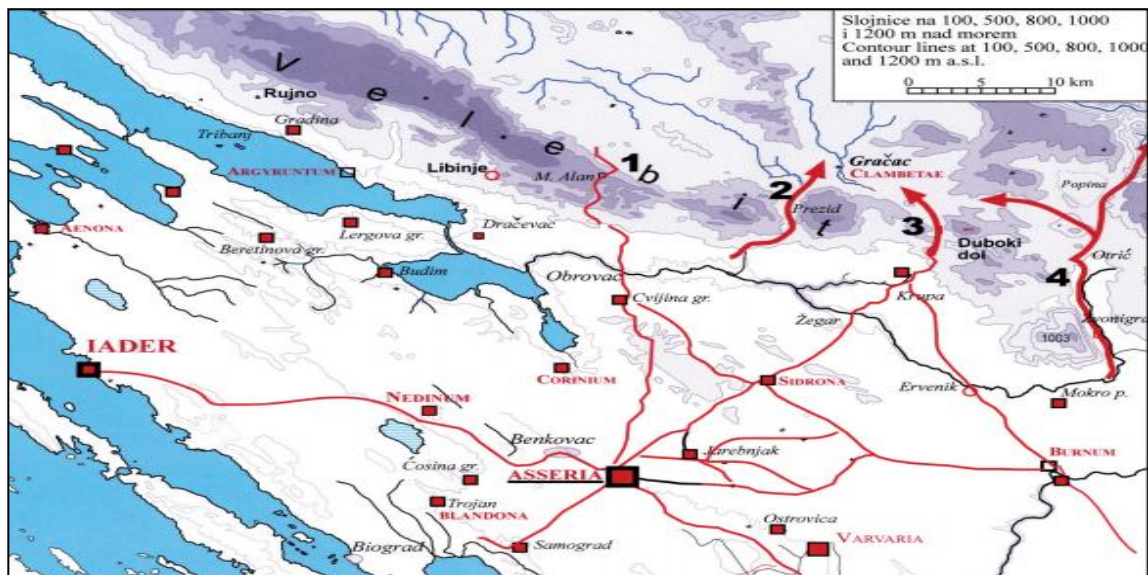
Aserija se smjestila u južnom dijelu posjeda plemena Liburna, na granici Bukovice i Ravnih Kotara, u današnjem mjestu Podgrađe. Okružena ravnicom na 94 metra uzvišenom vapnenačkombrdu dominira ovim krajem. Aseriju su osnovali pripadnici plemena Liburna, prije rimljana, a kasnije unutar rimske države ona dobiva status municipija. Dakle, život Asserie počinje još u prapovijesnom razdoblju, a svoj vrhunac doživljava u 1. i 2. stoljeću i to vjerojatno zbog središnjeg položaja grada u sklopu umreženih prometnica koji je pogodovao razvoju trgovine i činjenice kako je upravo Asseria bila urbani centar za šire krško zaleđe koje obuhvaća Bukovicu, južni dio Velebita te pojas rijeke Zrmanje. U manjoj, ali također značajnoj ulozi bile su i brojne obradive površine u posjedu Aserije. Danas se na ovom arheološkom nalazištu jasno mogu vidjeti ostatci obrambenih zidina, foruma, kupališta, a Asseria je imala i razne administrativne, gospodarske i stambene građevine.⁶⁴ Već spomenutu mrežu prometnica kojoj je pripadala Aserija je posebno potrebno istaknuti. Naime, Slobodan Čače tvrdi kako je upravo ona u rimsko doba „najvažnije prometno čvorište unutrašnje južne Liburnije. Okosnica je magistralna (i itinerarska) cesta Jader–Burnum, koja upravo uz Aseriju svladava uspon prema visokim površinama Bukovice. No iz grada zvjezdasto vode prometnice u raznim pravcima: prema moru, prema Skardoni, potom prema Sidroni (Medviđa) i dalje do Zrmanje i prijelaza preko Velebita iznad Krupe, te prema Cvijinoj gradini.“⁶⁵ Na sljedećem prikazu je lijepo vidljiv prometni položaj Aserije.

⁶³ **Bukovica i Ravni kotari / Vodič kroz kulturnu baštinu**, Centar za mirovne studije, Zagreb, 2010., p.24

⁶⁴ ČAČE, S.: **Aserija u antičkim pisanim izvorima: tekstovi i komentari**, Asseria, Zadar, Vol 1, 2003., 1, p.16. <https://hrcak.srce.hr/38054> (25.8.2021.)

⁶⁵ ČAČE, S.: op.cit., p. 47. <https://hrcak.srce.hr/38054> (25.8.2021.)

Prikaz 20. Karta rimskih cesta oko Aserije

Izvor: ČAČE, S.: **Aserija i njezino zaleđe: Bukovica, Zrmanja i južni Velebit**, Asseria, Zadar, Vol 5, 2007., 5, p. 49, <https://hrcak.srce.hr/38054> (25.8.2020.)

Turistička zajednica Ravnih kotara planira itinerar pod nazivom Antički putovi baštine „Benkovački miljokazi“. Provedbom ove ideje izvrsno bi se istaknuo položaj i važnost Aserije u povijesnom kontekstu, a ponuda ruralnog turizma ovog podneblja dobila bi jedinstveni adut za diverzifikaciju na ionako vrlo konkurentnom turističkom tržištu.

Utvrda Kličevica nalazi se svega sedam kilometara zapadno od Benkovca u mjestu Raštević. Sama gradnja utvrde veže se uz burna vremena srednjega vijeka kada ugarski kralj Ladislav Napuljski 1409.godine prodaje Dalmaciju Mlečanima za 100.000 dukata. Zbog ovog čina ugraskog kralja dio benkovačkog kraja zatekao se na granici između mletačke Dalmacije te Hrvatske koja je bila u personalnoj uniji s Ugarskom. Brojna naselja poput Zadra, Nadina, Vrane i Novigrada dolaze pod vlast Mlečana, a hrvatski plemići Kurjakovići kreću s gradnjom utvrde kako bi obranili svoje posjede. Godine 1453.krenula je gradnja utvrde nakon čega je usijedila pobuna mlečana koji su tvrdili kako utvrda Kličevica ugrožava njihovu susjednu utvrdu u Vrani. Dvije strane su se nagodile na način da su Kurjakovići dali obećanje da se utvrda neće nadograđivati, mlečani su odustali od inzistiranja za rušenjem. No, 1457.godine kreće proces nadogradnje Kličevice pod izlikom obrane od turskih napada. Prije nego je pala pod tursku vlast služila je obrani od turskih prodora. Turci su se kratko vrijeme u 16. stoljeću sklonili u ovu

utvrdu nakon čega su je napustili.⁶⁶ Ovaj prostor je osim svog povijesnog značaja izrazito atraktivan i zbog svog položaja podno kojeg se formirao kanjon koji je probila rječica Kličevica. Prije desetak godina lokalne vlasti osigurale su čišćenje prilaznih putova do same utvrde. U blizini utvrde postavljena je odmorišna točka te temstski park s miljokazima. Okruženje ovog lokaliteta u posljednje vrijeme postalo odredište za kratke izlete gdje ljudi nerijetko upućuju, a osobito lokalna mladež.

Prikaz 21. Utvrda Kličevica

Izvor: http://www.najboljeuhrvatskoj.info/universalis/2220/slika/5466832804_b5e1f84dac_519268286.jpg
(25.8.2021.)

Slijedi dio rada u kojem će biti riječi o kulturi života i rada, dakle narodnim plesovima, običajima i legendama, narodnoj nošnji, proizvodima od vune, tradicijskoj gradnji u kamenu, vinogradarstvu i podrumarstvu, regionalnim jelima te obradi kamena.

Na prostoru Bukovice i Ravnih Kotara živi multikulturalno stanovništvo. Obiteljski život ovog podneblja okarakteriziran je patrijarhalnošću. Muškarac je donosio sve važne odluke, brine o obitelji, ali i obavlja sve grube poslove, sudjeluje u trgovini, društveno je prihvaćeno je da se lascivno ponaša u određenim okolnostima. Ženina obveza bila je briga o kućanstvu te poslovi

⁶⁶ ĆURKOVIĆ, M., GUSAR, K.: **Utvrda Kličevica – rezultati istraživanja 1990.godine**, Zavičajni muzej Benkovac, Benkovac, 2011., p.5

oko izrade grubih materijala za radove gospodarskog tipa. Za razliku od muškarca, žena je smjela pokazati emocije pri gubitku voljene osobe.

Narod u Bukovici uglavnom se bavio stočarstvom (i danas je zastupljeno), pretežno stoka sitnog zuba – ovce i koze, dok su magarci i konji uglavnom korišteni za transport i obradu zemlje. Kod uzgoja ovaca i koza zadržao se dio nomadskog načina života. Sa stadima se ljeti išlo na posjede na Velebitu, a zimi su se stada iz nekih mjesta selila u Primorje jer bi Bukovicu prekrile velike količine snijega pa stoka ne bi mogla na ispašu. Tako su, primjerice, Zrilići iz Bruške odlazili u Sikovo, u neposrednoj blizini Sv. Filipa i Jakova. Ovce se često brojalo na romanskom – *do, pato* ... Već je prethodno spomenuto kako Ravni Kotari obiluju plodnim, obradivim površinama koje su pogodovale razvoju poljoprivrede. U osnovi se najviše uzgajao ječam koji se u narodu naziva žito. Uz ječam uzgajala se i raž, zob, pšenica, povrće, smokve, višnje, vinova loza i masline. Manje količine žitarica žene su mljele u *žrnima*, dok bi se veće količine nosile na obradu u Skradin. Zemlja se obrađivala uz pomoć motike koja svoj izgled nije promjenila od rimskih vremena sve do danas.⁶⁷

Sela su razdijeljena u manje skupine koje su se najčešće nazivale nekim od zastupljenih prezimena. Crkve i groblja gradile su se na izdvojenom dijelu sela, bez kuća u okruženju. Svaki posao je iziskivao puno vremena, sve je bilo daleko, a ljudi su se uglavnom kretali pješice. Kuće su se sastojale od jedne prostorije, a u njima su zajedno obitavali i ljudi i životinje. Središte kuće bilo je ognjište gdje se kuhalo, grijalo, gdje su žene rađale, gdje se uvodila mlada na svadbi, unosila tri badnjaka za Božić koja bi gorijela sve do blagdana Sv. Tri kralja.⁶⁸ Sve navedene značajke života ovdašnjeg stanovništva su nevidljive u turističkom pogledu dok ih se ne prezentira i plasira na tržište turističke ponude na odgovarajući način.

Nošnja i njezini djelovi znali su davati puno informacija o pojedincu koji bi ju nosio, tako se primjerice po nošnji moglo znati je li žena udana ili ne. Ženska nošnja je prvestveno simbol identiteta. Nošnje katoličkih i pravoslavnih žena razlikovale su se u detaljima. „Nošnja udate žene u Bukovici sastoji se od kvadratne marame za glavu od bijeloga platna okruge, kratke košulje opleda od bijelog platna, vunene suknje s prslučićem od domaćeg crnog sukna, carze, tkanice,

⁶⁷ **Katalog proizvođača tradicijskih proizvoda Bukovice i Ravnih kotara**, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2014., p.14.

⁶⁸ Ibid.

kanice oko struka, tkane pregače, gornjeg haljetka sadaka, nogavica bičava, čarapa nazupaca i opanaka oputaša, u gornjem dijelu od ovčje, a u donjem od volovske kože.“⁶⁹

Ravnokotarska ženska nošnja razlikuje se od bukovačke, pa tako „žene pokrivaju glavu maramom jašmakom, preko kanice se nosi kožni pas litar ili pulijaš, gornja odjeća je haljetak bez rukava sadak. Osobiti su ukrasi četverokuke na ukrasnom porubu od komadića čoje – na građi“⁷⁰ Općenito, na nošnjama koje pripadaju dinarskom kulturnom krugu osobito je važan nakit. Izrađuje se od staklene paste i metala, od srebra ili posrebnog kositra. Radi se o ogrlicama, dugmadima, vrpcama i slično. Posebno je značajno za istaknuti simbole gospodarice kuće koja je na svojoj nošnji imala ključeve od kuće ili konobe ili britvu za rezanje kruha. Muška nošnja Bukovice sastoji se o kape, košulje, šire tkanice oko pasa, hlača benevrek, kanice, gornje odjeće - prsluka ili krožeta haljetka s rukavima koporana, čarapa i opanaka oputaša. Nošnja ravnokotarana razlikuje se od bukovačke po pojasu, pasu od struka.⁷¹ Prije Domovinskog rata uglavnom je vladalo mišljenje kako je narodna nošnja, briga o njoj i promicanje takvih obilježja zastarijelo, kao i većinski dio tradicijske baštine. No, po završetku rata svijest o baštini i tradiciji te želja za zaštitom identiteta ojačala je. Danas se izrađuju nove nošnje, osnivaju se nova kulturno-umjetnička društva, ali i oživljavaju stara.

Na području Bukovice i Ravnih Kotara djeluju brojna kulturna društva, ona brinu o plesnoj i glazbenoj tradiciji, prenose običaje obnavljaju narodnu nošnju te na ta način mlade uče kulturi identiteta i upoznaju ih sa tradicijom.

Plesovi bi se odvijali nedjeljom i to ispred crkve. Plesalo bi se sa ili bez glazbene pratnje. Sviralo bi se u jednocjevnu *ćurliku*, dvocjevne *svirale* te *diple* sa ili bez mješine jareta. Nešto kasnije javlja se usna harmonika u narodu zvana *cvitare*, a u nekim mjestima u Bukovici zvala se *cintare*.⁷² Danas se u Nadinu održava smotra cvitaraša kada se jednom godišnje okupljaju cvitaraša iz cijeloga kraja. Ova glazbala uglavnom su svirali muškarci, no danas se i žene nalaze u toj ulozi.

Tradicionalno pjevanje karakteristično za ovo područje zove se ojknje, groktanje ili orzenje, a 2010. godine upisano je na UNESCO-vu listu nematerijalne svjetske baštine. Pjeva se

⁶⁹ **Katalog proizvođača tradicijskih proizvoda Bukovice i Ravnih kotara**, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2014.,p. 15.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

⁷² **Katalog proizvođača tradicijskih proizvoda Bukovice i Ravnih kotara**, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2014., p. 35.

a capella, dakle bez pratnje instrumenata. Radi se o posebnom pjevanju slogova *-hoj*, *-voj* i *-oj*. Za ovu vrstu glazbenog izričaja kaakteristično je potresanje glasom pri čemu se vrši poseban način pjevanja „iz grla“. Obično se orzenjem pjevaju kratki stihovi koji imaju šaljivu poruku te sadrže rimu.

Prostor Bukovice i Kotara izrazito je bogat plesnim folklorom. U Ravnim Kotarima plešu se zatvorena i otvorena mješovita kola sa instrumentalnom, vokalnom ili vokalno – instrumentalnom glazbom. U Bukovici se plešu zatvorena i otvorena (nijema) kola, tzv. bukovačko kolo, kolo s povratkom i stupačko kolo. Temeljne odrednice, pravila plesanja i način igre bukovačkog kola imaju veliku umjetničku vrijednost. Bilo je gotovo nemoguće zamisliti seosku zabavu, sajam, skup ili praznik bez ovog plesa kojem je prethodila ojkalica pjevali su je češće muškarci nego žene. Žene bi obično zapjevale u toku same igre. Radi se o mješovitom zatvorenom kolu koje se kreće u smjeru kazaljke na satu, a broj sudionika u kolu je neograničen. Ples ima određena pravila, npr. držanje za pojas, lijeva ruka ispred desne ruke. Bukovačko kolo kreće uvodom, zatim slijedi šetnja u kojoj su zastupljeni šetajući koraci, koji služe kao vrta pripreme plesača za brži tempo. Kada se plesači umore, kolo se usporava, pleše se blažim tempom, postupno dok ne stanu. Potom se pjeva nekoliko pjesama, a u datom trenutku kolo se prekida, izdvaja se jedan par koji pleše suprotnim smjerom od ostatka kola. Po dogovoru, plesač plesačicu diže visoko, a ona se slobodnom rukom oslanja na njegovo rame kako bi se što više odbacila od zemlje. Ovaj čin se obično izvodi dok je kolo otvoreno prema gledateljima. Potom odlaze u kolo i plešu kako bi ih mogao zamjeniti drugi par. Folklorisiti koji plešu bukovačko kolo uvijek su rado viđeni na smotrama folkloru, a ovaj tradicijski ples vrijedno je nasljeđe koje treba baštiniti i čuvati.⁷³

Bukovica kako kršovit kraj bogata je stokom jer ima slabije predispozicije za ozbiljniji razvoj poljodjelstva. Brojnim stadima ovaca se ljeti zbog visokih temperatura šiša vuna. Otkup ovčije vune danas se događa na razini cijele države. U prošlosti su žene vodile brigu o obradi vune od koje bi plele odjevne predmete, najčešće čarape. Meso je služilo za prehranu, vuna za odjeću, a koža za obuću.

Kod obrade vunu je prvo potrebno raščupati, onda grubo poravnati, a potom *izgargašati* (fino ravnati), to se radilo gargašama koje su bile načinjene na kvadratnoj dasci, s jedne strane je

⁷³ **Glavni plan razvoja turizam Zadarske županije 2013.-2023.**, Zadar, 2013., https://www.zadra.hr/images/dokumenti/izradeni_strateski_dokunmenti/10.pdf (28.08.2021.)

imala smotane željezne kuglice, a druga strana je bila prazna. Na jednoj strani gargaša nalaze se ručke. Gargaše su u funkciji bile samo u paru. Nakon finog ravnanja u gargašama, vuna se slaže u kudilju. Svrha grubog i finog ravnanja je u tome da se vuna što bolje zagladi i istanča kako bi se kasnije lakše prela. Da bi se obrađena vuna mogla presti potrebno je imati preslicu ili kudilju i vreteno. U procesu predenja kudilja se zatakne za pas pregače (traveže), lijevom rukom se čupa vuna, a desnom se rotira vreteno na koje se namotava konac od vune koji se u narodu zvao *prteni konac*.⁷⁴ Obradom i pletenjem vune bavile su se isključivo žene. Radile su to za potrebe kućanstva, a neke obitelji su imale veća stada pa time i veću količinu vune, stoga su te žene proizvodile odjeću i vunu za trgovinu. Umjeće obrade i pletenja vune prenosilo se s koljena na koljeno, bake i majke učile su djevojčice ovom bogatom umjeću koje i danas živi.

Prikaz 22. Predenje

Izvor: <https://i1.wp.com/Narodni.NET/wp-content/uploads/2012/03/obrada-vune-kudilja.jpg?ssl=1>
(26.8.2021.)

Osnivanje radionica obrade i pletenja vune samo je jedna od ideja koja bi izvrsno obogatila turističku ponudu ovog ruralnog predjela koji svojom poviješću i tradicijom može parirati primorskim krajevima.⁷⁵

⁷⁴ **Katalog proizvođača tradicijskih proizvoda Bukovice i Ravnih kotara**, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2014., p. 26

⁷⁵ **Glavni plan razvoja turizam Zadarske županije 2013.-2023.**, Zadar, 2013., https://www.zadra.hr/images/dokumenti/izradeni_strateski_dokunmenti/10.pdf (13.10.2021.)

Žene su također izrađivale grube metle, najčeće su se sastojale od snopa mlađih tvrdih grančica običnog graba ili nekog drugog bilja čije ime nije poznato. Taj snop bi se privezivao za drveni štap ili stari držak od metle. Ovakvim metlama žene su čistile štale, kuće, dvorišta. Ovo zaista predstavlja simpatičan prizor kako su se resursi iz okoline koristili za olakšavanje svakodnevice.

Jedan od simbola ovoga kraja su jedinstvene bukare. Radi se o vrsti čaše koja se izrađuje od fino obrađenih dašćica drveta smreke. Nekad su se dašćice spajale drvenom trakom, a danas mjednom. Po završetku izrade, prije nego se krene koristiti u domaćinstvu, bukaru je potrebno dobro natopiti, dakle ulijevati u nju vodu sve do trenutka kada voda prestane izlaziti kroz malene prostore između dašćica te dok se drvo dobro natopi, tada je spremna za upotrebu. U siromašnijim obiteljima postojala je jedna bukara iz koje su pili svi članovi obitelji. Danas je bukara neizostavna na tradicionalnim vjenčanjima u Bukovici i Ravnim Kotarima, barem jedan član obitelji mladenaca „nazdravi“ iz bukare. Simbol bukare prepoznat je od strane turističke zajednice pa se posljednjih nekoliko godina u Benkovcu održava festival običaja, hrane i pića Bukovice i Ravnih Kotara koji nosi naziv „Bukara Benkovac“ gdje je naglasak na bogatoj ponudi tradicionalne hrane i pića kojima obiluje ovaj kraj.

Prikaz 23. Bukara

Izvor: https://static.limundoslike.com/stara-drvena-posuda-bukara_slika_M_275977461.jpg (26.8.2021.)

Kod gastronomske ponude prvo je potrebno spomenuti prisnac. Ono što u Poljicama predstavlja soparnik, u Bukovici je to prisnac. Danas postoji mnogo modificiranih recepata prisnaca, no onaj originalni i danas se u narodu može čuti od mnogih baka i majki. Prvo je

potrebno napraviti tijesto koje će poslužiti kao košuljica punjenju. Punenje se sastoji od skorupa, to je masnoća koja se skuplja na površini mlijeka hlađenjem nakon vrenja, zatim svježi domaći sir, jaja, sol i kukuruzno brašno. Tijesto se razvalja te se na njega polaže nadjev, nadjev kao i tijesto treba rasporedi u obliku kruga. Višak tijesta preklapa se preko nadjeva, dio nadjeva u sredini koji nije prekilo tijesto preljeva se razmućenim jajem. Važno je naglasiti kako se prema tradici prisnac peče na pročelju ili na kominu prekriven pekrom. Prisnac se na pročelje stavlja loparom sa čije pobrašnjenjene površine on jednostavno „klizne“. Kada se prisnac ispekao potrebno ga je narezati na komade u obliku trokuta.

Prikaz 24. Prisnac

Izvor: Facebook stranica Turističke zajednice Ravnih kotara

U Benkovcu je nekoliko puta održan Gastro festival Benkovački prisnac u kojem se sa svojim prisnacima natjecalo nekoliko desetaka domaćica. Isticalo se kako je za dobar prisnac uistinu potrebno imati dobre i kvalitetne domaće sastojke. Ova festival nije uspio zadržati tijekom odvijanja, no za vrijeme svojeg trajanja bio je izvrsna atrakcija za lokalne stanovnike, ali i strance koji su dolazili iz primorskih destinacija u kojima su ljetovali.

Od mesnih prerađevina tu je važno za istaknuti tradicionalna jela poput pečene janjetine i kozletine sa ražnja, a meso starijih životinja dimilo se i sušilo, a potom kuhalo sa povrćem. Najbolji svinjski specijaliteti su sušeni svinjski but tzv. *pršut* te isto tako prerađena slanina ili

panceta. Svakako je potrebno istaknuti jela „ispod peke“ koja se nalaze na svim menijima lokalnih konoba. Uz žitarice, mlijeko, kiselo mlijeko, maslo i sir osnova su prehrane u Bukovici. Mlijeko se muze i pije svježe ili kuhano. U narodu se naziva *varenika*. *Varenika* nastaje zakuhavanjem pomuzenog mlijeka, ona se kiseli, a zatim se kiselo mlijeko može jesti kao takvo ili se cijediti i iz njega dobiti *skutu*. Od mlijeka se sirenjem može dobiti mladi sir (basa), polusuhi ili suhi sir.

Gastronomska ponuda ovog kraja uistinu ima dugu povijest, načini pripreme hrane prenosili su se generacijama, a originalni recepti čuvaju se i danas. To je poslužilo kao izvrstan temelj brojnim manifestacijama koje su se odvile na benkovačkom području, napredak je evidentan, ali ne i dovoljan te su nužna neprestana ulaganja i trud lokalne zajednice kako bi se gastronomija benkovačkog kraja turistički valorizirala u širim okvirima.

3.1.2. Prirodne atrakcije

Često se događa da turizam mnogih zemalja počiva upravo na prirodnom bogatstvu i ljepotama. Radi se o resursima koji nisu nastali od čovjeka, ali im je on pružio zaštitu i turistički ih valorizirao. Republika Hrvatska i njezin turizam su dobar primjer ove prakse, nenadmašiv segment turističke ponude zemlje je svakako blaga i ugodna klima, more te obilje prirodnih ljepota. Kada ne bi bilo ovih resursa turizam u Hrvatskoj gotovo da ne bi postojao. Ovoj tvrdnji svakako ide u prilog visok stupanj zadovoljstva prirodnim ljepotama koji turisti doživljavaju.⁷⁶ Prirodne atrakcije mogu biti raznovrsne, no Kušenova klasifikacija je možda jedna od najprihvaćenijih, a prirodne atrakcije dijeli na: klimu, vodu, geološke značajke prostora, životinjski svijet, biljni svijet te zaštićenu prirodnu baštinu.⁷⁷

Na području Bukovice i Ravnih Kotara prevladava umjereno topla, vlažna klima s vrućim ljetima što pogoduje razvoju poljoprivrede, ali nesmetanom razvoju turizma. Za razliku od priobalnog dijela, ovo područje karakteriziraju oštre i hladne zime s ponešto većim kolebanjima temperatura. Najistaknutiji vjetrovi koji pušu na ovom području su bura, jugo te istočnjak.⁷⁸ Klima benkovačkog kraja izrazito je prijelaznih karakteristika i predstavlja konekciju kontinentalnih

⁷⁶ Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj, TOMAS istraživanja, 2019., <http://www.iztztg.hr/hr/projekti/tomas-istrazivanja/> (16.8.2021.)

⁷⁷ KUŠEN, E.: *Turistička atrakcijska osnova*, Zagreb, 2002., p. 62.

⁷⁸ MAGAŠ, D.: *Županija zadarsko-kninska*, Zadar, 1996., p. 63.

klimatskih obilježja Bukovice i Podgorja sa izvornim mediteranskim karakteristikama obale i otoka.

Na području Benkovca ima puno više vode u podzemlju nego na površini. Prostor karakterizira velik broj povremenih tokova. Jednim malim dijelom ova općina ima izlaz na more, ima dio jezera te malo riječno/potočnog toka.

Tablica 4. Vode područja grada Benkovca

RESURS	OPIS RESURSA	KATEGORIJA TURISTIČKE VAŽNOSTI
Karinsko more	Mali dio toplog Karinskog mora, koji je preko Novigradskog mora povezan s ostalim dijelom Jadranskog mora pripada Gradu Benkovcu. Mogućnost rekreacije u moru te izlaz brodicama.	Regionalna
Vransko jezero	Dio Vranskog jezera, koji se nalazi u istoimenom parku prirode i predstavlja zaštićenu i turističku cjelinu.	Nacionalna
Karišnica	Rječica Karišnica, duga 2.3 km, utječe u Karinsko more kod Donjeg Karina, djelomično je boćata kod ušća. Na njoj se nalazi 5 mlinica izvan funkcije, a kod samog ušća i Franjevački samostan.	Regionalna
Karinsko ljekovito blato	Izvršena je analiza karinskog morskog mulja (blizina ušća Karišnice), te je utvrđeno da je on ljekovit.	Regionalna

Izvor: **Plan razvoj turizma destinacije Benkovac**, Institut za turizam, Zagreb, 2005., <https://benkovac.hr/dokumenti/preuzimanje/Plan%20razvoja%20turizma%20destinacije%20Benkovac%20IX2005.pdf> (16.8.2021.)

Kada se spominje Karinsko more, često se može čuti kako se radi o najmanjem moru na svijetu. No, općina Benkovac ima izlaz na more u mjestu Donji Karin, dok Gornji Karin pripada

općini Obrovac. Ova dva susjedna mjesta dijeli rijeka Karišnica koja se ulijeva u Karinsko more, a kako bi se prešlo iz jednog mjesta u drugo potrebno je prijeći željezni most.⁷⁹

Karinsko more je skoro zatvoreni zaljev koji se uskim kanalom povezuje s Novigradskim morem koje ga spaja s ostatkom Jadrana. Prosječna dubina u zaljevu iznosi oko 12 metara. U Karinsko more ulijeva se nekoliko manjih pritoka koji mješanjem sa slanom vodom pogoduju nastanku ljekovitog blata. Najveći prtok je rijeka Karišnica. U ovom zaljevu se zahvaljujući raznim geološkim i drugim prirodnim procesima formiralo ljekovito blato koje se koristi u različite terapijske svrhe. Sve je više provedenih istraživanja koja dokazuju njegovu ljekovitu moć.⁸⁰ Sukladno svemu navedenom valja zaključiti kako vodni potencijal ovog kraja postoji i njegove mogućnosti se sve više iskorištavaju osobito u Donjem Karinu gdje je moguća rekreacija u moru te izleti brodicama. Postojanje ljekovitog blata može biti izvrstan resurs za razvijanje liječilišnog turizma i obogaćivanja turističke ponude na još jedan način. Svi resursi su od nacionalnog ili regionalnog turističkog značaja i njihova vrijednost nije zanemariva.

Prikaz 25. Ušće rijeke Karišnice

Izvor: https://crorivers.com/wp-content/uploads/2020/10/DJI_0487-scaled.jpg (16.8.2021.)

⁷⁹ Turistička zajednica grada Obrovca, <https://tz-obrovac.hr/gornji-karin/> (16.8.2021.)

⁸⁰ **Prirodna i kulturna bogatsva Novigradskog i Karinskog mora**, Eko-Zadar, https://natura-jadera.com/wp-content/uploads/2018/11/bogatstva_podrucja_novigradskog_i_karinskog_mora.pdf (16.8.2021.)

Kada se govori o geološki značajkama ovoga prostora, ponajprije treba spomenuti prostor Ravnih Kotara i Bukovice. Glavna obilježja prostora Ravnih Kotara su plodne i bogate fliške udoline s poljima i isušanim blatima koja su idalna za poljodjelstvo, osim rubnog istočnog dijela koji graniči s Bukovicom i uglavnom je kršovit.⁸¹ Tradicija poljoprivredne proizvodnje u Ravnim Kotarima je duga i vrijedna. Ovaj prostor je pretežno zaravnjen te ne obiluje nekim značajnim uzvisinama, no vrijedan je pozornosti i fotografiranja.

„Bukovica ulazi u zonu prominskih naslaga (planina Promina), pretežito sastavljena od karbonatskih stijena, u kojima su vrlo nepovoljni hidro-geološki uvjeti što je rezultiralo nestašicom površinskih tokova.“⁸² Ovo područje ne pogoduje intenzivnijem razvoju poljodjelstva, no postoje preduvjeti za stočarstvo koje je prisutno na ovom prostoru, no moguća je dodatna intenzivacija. Na mnogim stijenama koje su pogodne za aktivni odmor (penanje) još uvijek nema naznačenih i osiguranih staza za penjanje iako postoji interes udruga penjača i lokalnih aktivista.

Tablica 5. Geološke karakteristike područja grada Benkovca

RESURS	KATEGORIJA TURISTIČKE VAŽNOSTI
Ravni Kotari	Regionalna
Bukovica	Regionalna
Morska plaža Donji Karin	Lokalna
Kanjoni bujičnih potoka	Lokalna
Vidikovci	Lokalna
Stijene	Lokalna
Špilje	Lokalna
Kamenolomi	Nacionalna

Obrada autora prema: **Plan razvoj turizma destinacije Benkovac**, Institut za turizam, Zagreb, 2005., <https://benkovac.hr/dokumenti/preuzimanje/Plan%20razvoja%20turizma%20destinacije%20Benkovac%20IX2005.pdf> (17.8.2021.)

⁸¹ **Glavni plan razvoja turizam Zadarske županije 2013.-2023.**, Zadar, 2013., https://www.zadra.hr/images/dokumenti/izradeni_strateski_dokumenti/10.pdf (17.8.2021.)

⁸² **Plan razvoj turizma destinacije Benkovac**, Institut za turizam, Zagreb, 2005., <https://benkovac.hr/dokumenti/preuzimanje/Plan%20razvoja%20turizma%20destinacije%20Benkovac%20IX2005.pdf> (17.8.2021.)

Morska plaža Donji Karin na obali Karinskoga mora uređena je šljunčana plaža pogodna za kupanje i maritimne aktivnosti. Nekim istraživanjima dokazan je ljekoviti učinak karinskog blata čime se stvaraju preduvjeti za nastanak lječilišnog turizma s razvojem prirodnih lječilišta. U ove svrhe potrebno je uložiti još dosta napora, istraživanja, ali i novčanih sredstava. Iako se područje Benkovca, geografski gledano, ne može „pohvaliti“ velikim brojem uzvišenih predjela, ipak postoji mnogo uzvisina pa čak i u nižim predjelima sa kojih se pruža zanimljiv pogled. O tome svjedoče brojne crkve i utvrde na uzvisinama. Samo naselje Benkovac formiralo se oko male uzvisine na čijem vrhu se danas nalazi utvrda Kaštel Benković.

Područje Bukovice krški je predio u kojem je prisutno mnoštvo stijena. Visina ovih stijena nije pretjerano velika, no pogodne su za slobodno penjanje. Ovakav oblik aktivnosti tek treba turistički valorizirati i razvijati kao dodatnu atrakciju.

Kada se govori o špiljama, na ovom području ne postoje špilje veće dubine od 12 metara. Ovu dubinu ima špilja koja se nalazi na izvoru Karišnice. Ostalih 13 kraćih špilja nalazi se uz rijeku Kličevicu, a neke i uz samu utvrdu.⁸³ Danas se naveden lokacije uglavnom posjećuju kroz jednodnevne izlete, nedovoljno su valorizirane i prepoznate.

Benkovački kraj nadaleko je poznat po kvalitetnom benkovačkom kamenu. Obližnja mjesta poput Lisičića i Popovića obiluju kamenolomima, nalazištima pločastog kamena. Ovakva nalazišta poznata su još od doba antike, a iz njih se i danas uspješno vrši eksploatacija.

Kada je riječ o biljnom svijetu, prirodna vegetacija slabo je očuvana. Ovaj prosotr sadrži vinogradarske lokalitete, a uzgoj vinove loze ponajviše se ističe u benkovačko-smilčićkom vinogorju, ono se proteže od Benkovca do Islama Latinskog preko Nadina. Nadaleko su poznati vinogradi u Korlatu, Nadinu, Smilčiću, Podgrađu ... Tamošnji vinogradari nerijetko su nagrađivani na raznim natjecanjima i kao takvi promiču imidž i kvalitetu ovoga kraja.

Vinogorje u Korlatu u vlasništvu je vinarije Badel 1862, a njegova sadnja krenula je 2004.godine kada se kreće u pripremu tla, no zbog težine terena priprema tla trajala je skoro godinu dana. Površina je osim kamenja bila prepuna makije i raznog korijenja. Buldožderima i bagerima tlo se rahlilo na dubni o sedamdeset do sto centimetara čime se postizalo razbijanje kamenih ploča u samome tlu. Ovo vinogorje proteže se na površini od 103 hektara. Vinograd je nastao u zaista ekstremnim uvjetima, ima najvišu točku na 300 metara nadmorske visine i cijelom svojom površinom okrenut je prema moru. Jako sunce te „škrto“ i vjetrovito tlo daju

⁸³ Ibid.

posebne karakteristike nadaleko poznaim vinima Korlat koja se dobro prodaju na Hrvatskom, ali i stranom tržištu.⁸⁴

Vinarija Škaulj se istaknula brojni nagradama i priznanjima najboljih hrvatskih enologa. Svojih 15 hektara vinograda obrađuju prema najstrožim normama ekološke proizvodnje, a svaka butelja ima eko oznaku. U sklopu vinarije nalazi se prostor za degustaciju u kojem se mogu probati vina *Merlot*, *Cabernet Sauvignon* i *Maraština*.⁸⁵ Radi se o odličnom primjeru prakse gdje gost može osjetiti uvjete u kojima vino nastaja te probati finalni proizvodi. Ovakve kušaonice pogoduju razvoju i jačanju turističke ponude ruralnih predjela.

Prikaz 27. Vinarija Škaulj u Nadinu

Izvor: <https://www.agroturizam-zadar.hr/images/obj/skaulj1.jpg> (18.8.2021.)

Postoji mnogo preduvjeta za uzgoj voća i povrća, osobito na predjelu Ravnih Kotara. Potencijal za još bolji razvoj proizvodnje voća i povrća svakako imaju mjesta poput Tinja, Korlata, Smilčića, Nadina, Pristega, Raševića i dr.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ *Putevi vina, ulja i sira zadarskoga kraja*, Agroturizam Zadar, <https://www.agroturizam-zadar.hr/hr/put-vina/skaulj> (18.8.2021.)

Kod uzgoja maslina može se kazati kako prolazeći ravnokotarskim selima gotovo nemoguće ne uočiti na desetke maslinika. Maslinovo ulje uglavom se proizvodi za potrebe domaćinstva no neki lokalni vlasnici OPG-a proizvode veće količine ulja te se bave eksploatacijom i plasiranjem na tržište.

Kada je riječ o životinjama kao dijelu prirodnih atrakcija ovoga područja, može se reći da je Bukovica izrazito stočarski kraj zbog krša, oskudne i škrte zemlje koja ne dopušta preveliki stupanj razvijenosti poljoprivrede. U prošlosti, sve negdje do početka Domovinskog rata, koji je odigrao značajnu ulogu u pustošenju Bukovice, gotovo da nije bilo domaćinstva koje nije imalo nešto stoke. Danas je situacija nešto drugačija, slijedom ratnih okolnosti ovaj prostor je demografski dosta osiromašio, a mali broj ljudi se zaista želi baviti stočarstvom. Ističu se poneke obitelji koje imaju veća stada te se ozbiljnije bave stočarstvom, a u tom ih dodatno motiviraju novčane potpore na godišnjoj razini. Ravni Kotari su više orijentirani prema poljoprivredi, no na ponekim djelovima zastupljeno je i stočarstvo. Također, na ovom prostoru ima ponešto divljači, no njen postotak je malen.

Posljednje, ali možda i najvažnije za istaknuti kod prirodnih atrakcija su svakako zaštićena prirodna područja. Gradu Benkovcu pripadaju tri takva lokaliteta: dio parka prirode Vransko jezero, zaštićeni krajolik Dolina Karišnice te Grubić-Glavica koje je unutar prostornog plana predložena za kategoriju zaštite park-šuma.

Vransko jezero kao najveće jezero u Republici Hrvatskoj nalazi se u neposrednoj blizini Biograda, no jednim svojim dijelom pripada općini Benkovac. Zbog staništa koje pogoduje pticama vodaricama proglašava se orintološkim rezervatom (1983.), a godine 1999. u svibnju zbog područja osobite specifičnosti i bioraznolikosti jezero sa okolnim područjem proglašeno je parkom prirode. Vransko jezero je uz donji tok Neretve jedino veće močvarno područje u obalnom dijelu zemlje. Park se rasprostire na površini od 57 kilometara četvornih, a najveći dio odnosi se na površinu jezera. To je kraško polje koje je ispunjeno bočatom vodom te se radi o kriptodepresiji.⁸⁶ Ovo jezero je zbog svog položaja specifično u Hrvatskoj, ali i u svijetu. Nalazi se otprilike jedan kilometar zračne linije od mora te se pruža paralelno s obalom. Park prirode osim promatranja ptica, razgledavanja i uživanja u ljepoti krajolika nudi i mnoštvo aktivnosti, tako se primjerice pored ulaza u park nalazi adrenalinski park, oko samog jezera nalaze se biciklističke staze različitog stupnja zahtjevnosti, a moguće se rekreirati i kajakingom. Iz svega

⁸⁶ Park prirode Vransko jezero, <http://www.pp-vransko-jezero.hr/hr/opcenito/> (20.8.2021.)

navedenog može se zaključiti kako je biološka baština ovog lokaliteta izvrsno valorizirana što dodatno potvrđuje činjenica kako se radi o parku prirode koji osim tog priznanja nosi titulu orintološkog rezervata. Park prirode Vransko jezero primjer je turistički dobro prepoznatog područja od strane lokalne zajednice, ali i posjetitelja koji neprestano pristižu. Ova mediteranska močvara sa jedinstvenim krajolikom i ekosustavom spaja morsku obalu i bogati arhipelag sa ruralnim dijelom koji se nalazi odmah iza brda. Park prirode Vransko jezero nepogrešiv je faktor u turizmu i turističkoj ponudi kako Zadarske županije tako i cijele države.

Prikaz 28. Poučna staza u Parku prirode Vransko jezero

Izvor: <http://www.pp-vransko-jezero.hr/hr/wp-content/uploads/info-centar-crkvine-660x330.jpg> (21.8.2021.)

Nadalje, dolina Karišnice je vrijedan segment zaštićene baštine, radi se o kategoriji značajni krajobraz. Prema Zakonu o zaštiti prirode značajni krajobraz bi značio „zaštitu krajobrazne vrijednosti, bioraznolikosti i georaznolikosti ili kulturno povijesne vrijednosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja, odmora i rekreacije. Razina upravljanja je županijska i općinska, a predstavničko tijelo koje ga proglašava zaštićenom kategorijom je nadležna jedinica područne (regionalne) samouprave.⁸⁷ Dolina Karišnice zaštićena je kao vrijedna i značaja prostorna cjelina. Za ovaj prostor napravljen je plan područja posebne namjene unutar kojeg je u detalje obrađen prostor sa smjernica daljnjeg korištenja zaštite prostora.

Kada se putuje u Benkovac iz smjera Zadra, pred ulazak u grad s desna se prostire Grubić-Glavica. U nekoliko navarata na ovom prostoru vršena je sadnja. Prije Drugog svjetskog

⁸⁷ **Kategorije zaštićenih područja**, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja – Zavod za zaštitu prirode, 2021., <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja/kategorije-zasticenih-podrucja> (21.8.2021.)

rata sadio se crni bor, a sredinom 50-ih godina prošloga stoljeća alepski i primorski bor. Danas je to pošumljeni prostor od desetak hektara na kojem možemo videti alepski bor, pokoji čempres i rašeljku.⁸⁸ Opće korisne funkcije šuma su svakako proizvodnja kisika, pročišćavanje voda i opskrba izvorišta pitkom vodom, estetski utječe na krajobraz, a time i na turističku djelatnost. Ova šuma svakako je značajan dio resurno-atraktivne osnove destinacije Benkovac, a njezina vrijednost tek treba biti prepoznata i adekvatno plasirana na turističko tržište.

3.1.3. Ostale atrakcije

Na području Grada Benkovca najviše se ističu manifestacije i događaji zabavnog, kulturnog, vjerskog sadržaja. Mnogo je događaja i manifestacija povezano upravo s gastronomskom ponudom kraja.

Kulturne manifestacije i njima slični događaji važan su faktor u kreiranju turističke ponude kao i njezinoj valorizaciji. Važnost manifestacija prepoznata je u cijelom svijetu pa mnoge destinacija nastoje pokrenuti nove manifestacije i nove festivale kako bi oživjeli statičnu materijalnu i nematerijalnu baštinu, privukli nove goste te produljili turističku sezonu.

Najveći događaj na ovom području događa se svakog desetog u mjesecu kada se na rubnom dijelu grada odvija nadaleko poznati Benkovački sajam. Održavanje pravih sajmova u srednjem vijeku je bila povlastica nekog mjesta, a nastavila se i u doba Marije Terezije u 18. st. Priča o Benkovačkom sajmu krenula je prije stotinjak godina kada je u samom centru Benkovca svakog 10-og u ljetnim mjesecima organiziran veliki stočni sajam. Kolone poljoprivrednika, nakupaca, trgovaca, obrtnika i znatiželjnika slijevale su se iz cijele Dalmacije, sa dalekog juga, iz sjeverne Hrvatske te cijele Slavonije u Benkovac ne bi li pronašli željenu robu. Ponuda benkovačkog sajma sastoji se od alata nastalih u lokalnim obrtima (bukare, peke, motike, kovani predmeti...), a Prigorci, Podravci i Međimurci iz svojih mlinova dovoze brašno, Varaždinci i Bjelovarci telad, a Slavonci ponajviše svinje, kukuruz i pšenicu, lokalni ljudi prodaju poljoprivredne proizvode poput pletenica češnjaka, bijelog i crvenog luka, krumpir, kupus i dr. U gostionici i montiranim šatorima može se pojesti jedan od najistaknutijih segmenata gastronomske ponude kraja, janjetina s ražnja, ali i odojak, jela ispod peke i kušati

⁸⁸ **Plan razvoj turizma destinacije Benkovac**, Institut za turizam, Zagreb, 2005., <https://benkovac.hr/dokumenti/preuzimanje/Plan%20razvoja%20turizma%20destinacije%20Benkovac%20IX2005.pdf> (21.8.2021.)

ravnokotarsko vino. Danas je sajam smješten izvan centra grada, na zemljištu veličine oko 6 hektara uz glavnu prometnicu Benkovac – Karin. Ovisno o dobu godine, sajam ima udarne proizvode. Danas doći na sajam ne znači samo nešto kupiti, to znači biti viđen, družiti se, *zaorziti* uz gutljaj vina iz bukare. Sajam u Benkovcu ustinu je baštinki događaj čiju tradiciju treba njegovati i održavati kontinuitet njegovog održavanja. Od samog nastanka Benkovački sajam bio je prekinut za vrijeme Domovinskog rata te na nekoliko mjeseci u pandemijskom dobu uzrokovanom virusom COVID-19.

Prikaz 29. Prodaja kovanih proizvoda na Benkovčkom sajmu

Izvor: Grad Benkovac, <https://benkovac.hr/images/o-benkovcu/sajam/1.jpg> (28.8.2021.)

Posljednjih nekoliko godina u organizaciji Turističke zajednice Ravnih Kotara blagdanom Sv. Ante, zaštitnika grada, započinje program Benkovačkog kulturnog ljeta koji traje sve do kraja rujna. Bogat program donosi koncerte klasične i suvremene glazbe, kazališne predstave, filmove, folklor, sajmove, tradicijske fešte te jedinstvena gastro natjecanja poput utrke puževa. Program odvija na gradskoj šetnici ili trgu ili u okolnim mjestima. Na uređenoj plaži u Karinu Donjem, jednom mjestu općine koje ima izlaz na obalu, odvija se bogat program glazbenih izvedbi.

Dio programa Benkovačkog kulturnog ljeta je i sajam češnjaka koji nosi naziv „Luka i igara“, odžava se na vidikovcu Kamenjak te predstavlja Bukovicu i Ravne Kotare kao kvalitetne

proizvođače češnjaka. Domaće stanovništvo za češnjak rabi izraz luk. Od češnjaka se tradicionalno prave pletenice koje nose naziv *rešta*, a svaka *rešta* sadrži dvadeset i pet glavica češnjaka. Trajnost bukovačkog i ravnokotarskog češnjaka je oko godine dana, a jedna pletenica košta i do sto kuna. Ovaj prepoznatljiv proizvod dobro je iskorišten kako bi se formirala manifestacija zanimljiva kako strancima, tako i domaćim ljudima.

Prikaz 30. „Rešta luka“

Izvor: fotografija autorice

Nova događanja i manifestacije mogli bi se temeljiti na povijesnim događajima koji se se odvijali na području Bukovice i Ravnih Kotara i povijesnim ličnostima sa tih prostora. Tako bi se temelj mogao pronaći u legendi o dolasku Hrvata, u ratovima između Mlečana i Turaka te narodnim junacima knezovima Kurjakovićima ili legendama i narodnim pričama o pastirima, vilama i vješticama...

Reljefna raznolikost i prirodno bogatstvo odlični su preduvjeti za razvoj aktivnog turizma, a sve je više pojedinaca koji za osnovni vid rekreacije koriste bicikle. To je jedan od najboljih načina da se odmor provede aktivno, a paralelno se puža mogućnost razgledavanja postojećih atrakcija i ljepote krajolika. Lagana biciklistička ruta pogodna i za trekking bicikle, vodi do Karinskog mora.

3.1.4. Tradicijsko graditeljstvo

Hrvatska je površinom relativno mala no izrazito bogata različitim tipovima tradicijskog graditeljstva. Objašnjenje leži u činjenici kako se ona geografski nalazi na položaju na kojem se susreću tri kulturna areala: mediteranski, dinarski i panonski. Graditelji su bili seljaci ili poluprofesionalni seoski majstori, a graditeljsko umjeće prenosilo se predajom bez posredovanja struke i bez izrade nacrtu. Izbor materijala i njegova obrada, smještaj građevine u prostoru i svijest o razlozima upravo takve gradnje prenosila se predajom. Mnogi stručnjaci istraživanjima su došli do istog zaključka, naime, europske seoske kuće do 18. stoljeća bile su izrazito skromne, najčešće je to bila jednodobna građevina pravokutnog tlocrta, a u središtu se nalazilo ognjište. Tijekom 18. stoljeća razvija se kuća i kućište. Već početkom 20. stoljeća dolazi do raslojavanja sela i seljaštva u gospodarskom i socijalnom smislu, a time i do odstupanja i prekida tradicije. Tradicijska svijest postoji, moglo bi se reći, sve do Drugog svjetskog rata, nakon toga se tradicijska svijest sve više gubi. U novom društvu, sve što je tradicijsko smatra se zaostalim, a industrijalizacija, elektrifikacija i urbanizacija su prioriteta. Ljudi se sve više srame tradicije, staro ruše, a novo grade.⁸⁹ Domovinski rat i ratna stradanja sela dovode prognanike u stanje pojačane emotivnosti i tuge za izgubljenim ognjištem. Ratom razorena sela i zaseoci po završetku rata brzo bivaju obnovljena, no nažalost ne u izvornom stanju. Ruralne predjele prekrili su crveni krovovi, a tek rijetke nerazorene, ali napuštene tradicionalne kućice ostale su odraz nasljeđa.

Kao osnovni građevni materijali Bukovice i Ravnih kotara nametnuli su se najprisutniji resursi u okolini pa se tako i na cijelom jadranskom području gradilo kamenom kojeg je bilo izobilje. Kamen se vadio u lokalnim kamenolomima tzv. *kavama*. Kuće za stanovanje grade se od kamena koji se povezuje vapnenim mortom. Vapneni mort dobivao se na način da se kamen vapnenac peče nakon čega se dobiva gašeno vapno (kreč ili klak), zatim bi se gašeno vapno miješalo s vodom. Širina kamenog zida varira od jednog do pola metra. Krovovi kuća prekrivaju se velikim kamenim pločama koji uvjetuju dijagonalni slog. Zbog straha od provala i pljački trebalo je zaštititi sebe, ukućane i stoku pa se iz tih razloga kuće ograđuju visokim suhozidima. Visoki suhozid su često na svojoj površini imali snopove drače koja je spriječavala upade divljači i lopova u posjede.

⁸⁹ ŽIVKOVIĆ, Z.: **Hrvatsko tradicijsko graditeljstvo**, Ministarstvo kulture, Zagreb, 2013., p. 6-7.

Prikaz 31. Ogradni zid dvorišta - suhozid

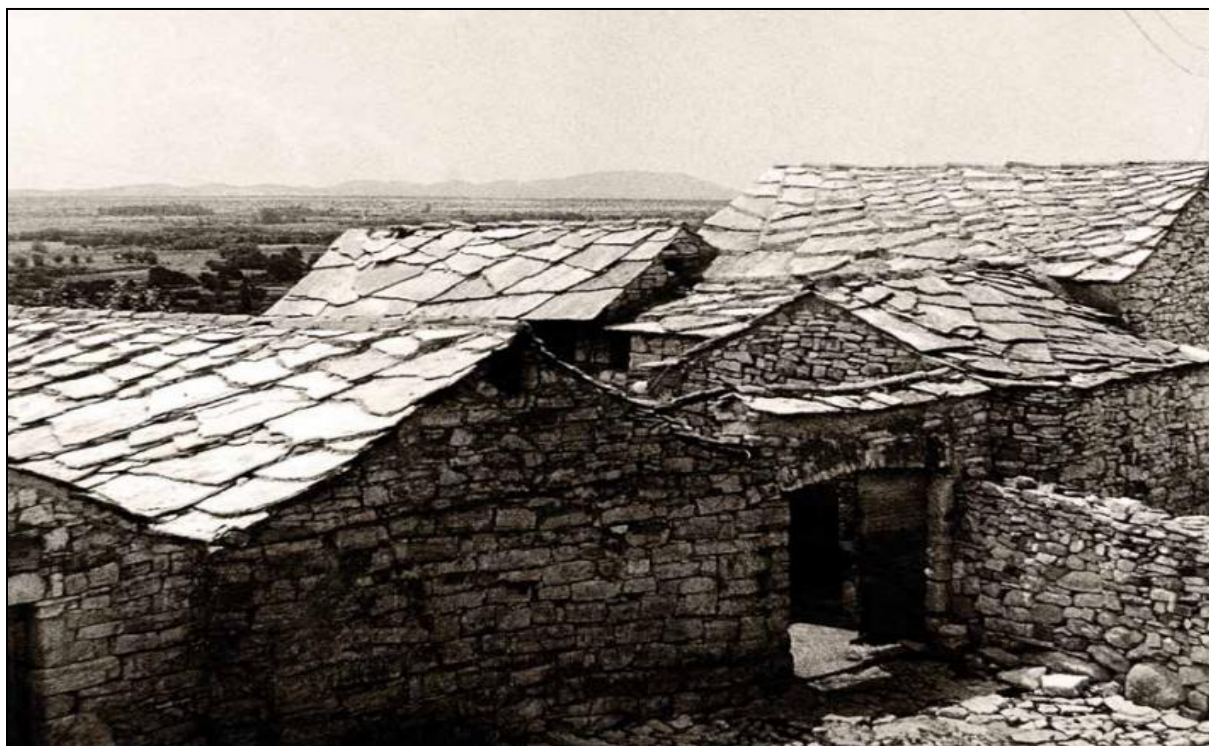

Izvor: ŽIVKOVIĆ, Z.: op.cit., p. 233.

Kasnije se dvorišta sa dvije ili tri strane zatvaraju kućama, a preostale strane opet visokim suhozidom. Danas se na ovom području može pronaći koja napuštena, rijetko ona održavana, jednodostorna kuća lišena životne neposrednosti, s vratima na sredini, a ognjištem s desna i stokom s lijeva. Kuće su pretežno bile prizemnice, no pojavljuju se i kuće na kat. Prostor prizemlja uglavnom je bio predviđen za stoku, nekad se tamo nalazila i konoba, a prostor na katu predviđen je za spavaonice. Ulaznim vratima pridavalo se mnogo pozornosti i često su se na izgled razlikovala od drugih vrata na kući. S obzirom da su upravo vrata dijelila kuću od vanjskog svijeta, a time i od vremenskih nepogoda te neprijatelja ona su trebala biti jača i otpornija. U početku kuće nisu imale prozore, no kasnije se javljaju prozorski otvori, uglavnom manji, a zatvarali su se drvetom jer je seljak u gradnji koristio samo ono što je mogao pronaći u prirodi. Veći otvori značili bi i slabiju zaštitu od vanjskih utjecaja. Krovovi kuća i drugih građevina prekrivali su se kamenim pločama. Strop skupa sa ostalim gredama je na pregibu s unutarnje strane pridržavala stropna greda i to u uzdužnom smjeru na sredini njihova raspona. Na

ovu gradu se obično urezivalo ime vlasnika ili nekakav majstorski znak. Nadalje, ističu se dvije specifičnosti ovoga kraja, radi se o *kukuruzanama* i ukrasima u zabatnom polju. *Kukuruzana* je dimenzijama mala građevina koja je smještena na čvrstoj kamenoj podlozi na koju se naslanja drvena konstrukcija koja nosi krov s teškim kamenim pločama. Rupe u zabatnom polju kamenog zida opisuju se kao golubarnici. Vjeruje se i da su te pametno komponirane plohe imale i dekorativnu svrhu.⁹⁰

Prikaz 32. Sklop kuća prizemnica u Bukovici i Ravnim Kotarima

Izvor: ŽIVKOVIĆ, Z.: op.cit., p. 232.

⁹⁰ ŽIVKOVIĆ, Z.: op.cit., p. 232-233.

Prikaz 33. Kukuruzana

Izvor: ŽIVKOVIĆ, Z.: op.cit., p. 239.

Prikaz 34. Štala s golubarnicima

Izvor: ŽIVKOVIĆ, Z.: op.cit., p. 233

Ognjište ili komin nije graditeljski element ali je je po značenju važan čimbenik doma. Prije no što su nastali kuća i dom, a nastamba bilo sklonište tj. vatra, ona se smještala u samo

središte prostora. Ognjište, odnosno vatra bili su središte okupljanja, života i sinonim za obitelj. U kasnijem graditeljskom razvoju kada kuća nije jednodimenzionalna, *kužina* (kuhinja) i dalje ostaje središtem doma. *Kužine* i *vatrenice* tzv. crne kuhinje, bile su tamne i zadimljene jer se dim slobodno širio kućom do otvora na stropu kroz koje bi dalje odlazio u atmosferu. *Vatrenice* su se najčešće dograđivale uz kuću katnicu. U nekim krajevima Hrvatske s vremenom se pojavljuje dimnjak, no u tradicijskoj gradnji Dalmacije dimnjak nikad nije doživio svoju afirmaciju. Dvorišta bukovačkih i ravnokotarskih kuća bile su popločane kamenom kako bi se zimi uslijed velikih oborina olasalo kretanje po blatu te kako bi se spriječilo obrastanje dvorišta travom i grmolikim biljem. U krškim predjelima često se javljao problem vode, na vodu bi se odlazilo na obližnje bunare odakle su se vodom opskrbljivala cijela sela. Kasnije se u dvorištima kuća grade bunari u koje bi se skupljala kišnica. Sretnici su u svom dvorištu imali *gusterne* sa izvorom pitke vode.

3.2. Metodologija istraživanja

Glavni cilj rada je odgovoriti na istraživačko pitanje „ U kojoj mjeri novo graditeljstvo odražava tradicijsku gradnju na području Grada Benkovca?“ kroz primjer kuća za odmor kao gotovo jedinih receptivnih objekata na ovom području. Prvo je potrebno objasniti metodologiju istraživanja (ispitanici i alati), a potom slijede rezultati i rasprava rezultata.

Prikupljanje podataka za potrebe istraživanja ovog diplomskog rada vršilo se pregledom literature, putem intervjua te terenskim pregledom. S obzirom na veličinu i raznovrsnost uzorka te problematiku istraživanja, intervjui i terenski pregled bili su najprikladniji način prikupljanja informacija. Radi se o polustrukturiranom individualnom dubinskom intervjuu, a on se provodio putem telefona ili osobno. Kod terenskog pregleda vršena je analiza kriterija tradicionalne gradnje koji su utvrđeni pregledom literature. Na terenu su se dokumentirale sve bitne značajke u terenski dnevnik iz čega je proizašlo poglavlje pod nazivom terenski pregled.

3.2.1 Problemi i predmet istraživanja

Temelj tradicijskog graditeljstva je uporaba prirodnih resursa određenog kraja, kao i građevinski materijal koji na raspolaganje stavlja priroda. Ovaj kraj zemlje poznat je po nalazištima pločastog kamena, a on se koristio kao glavni materijal za gradnju. Razmjerno veliki komadi kamenih ploča uvjetovali su karakterističan slog na krovštima. Zbog sigurnosti kuće se utvrđuju i ograđuju visokim suhozidima.

S obzirom na navedeno nameće se temeljni **problem istraživanja** koji proizlazi iz istraživačkog pitanja, a to je je li tradicijska gradnja vidljiva na kućama za odmor na području Benkovca. Sukladno ovom, **predmet istraživanja** je istražiti i analizirati dosadašnje znanstveno-stručne spoznaje vezane uz tradicijsku gradnju, konkretno na primjeru kuća za odmor. Osim toga, analizom se želi utvrditi kako se tradicijsko graditeljstvo odražava u formiranju turističke ponude ruralnih područja tj. prezentiranja graditeljske baštine te resursno-atraksijske osnove seljačkog gospodarstva na prostoru Benkovca.

3.2.2. Ciljevi istraživanja

S obzirom na porast broja registriranih kuća za odmor kao bitne sastavnice ruralnog turizma na području Benkovca potrebno je definirati njihovu važnost za vlasnike, lokalno stanovništvo te ostale dionike u turizmu na tom području. **Ciljevi rada** su sljedeći:

- Utvrditi specifičnosti resursno-atrakcijske osnove
- Odrediti temeljne karakteristike tradicijskog graditeljstva na benkovačkom području
- Utvrditi žele li vlasnici svoje objekte predstaviti kako dio tradicije
- Utvrditi stavove lokalnog stanovništva o novoj gradnji u odnosu na tradicijsko graditeljstvo

3.2.3. Istraživačko pitanje

Istraživačko pitanje služi za ostvarivanje ciljeva ovog rada. Temeljno **istraživačko pitanje** ovog rada je: U kojoj mjeri nova gradnja odražava autentičnu tradicijsku gradnju na području Grada Benkovca?

1.2.4. Korištene znanstvene metode

Prilikom izrade ovog rada koristiti će se terenski pregled koji se odnosi na posjetu lokalitetima te će se provesti intervju. U radu će se analizirati relevantna sekundarna literatura. Kako bi se prikupili svi važni podatci o tradicijskom graditeljstvu s ovog područja, temeljnoj ideji vlasnika o turističkom proizvodu, stavovima lokalnog stanovništva benkovačkog područja koristiti će se polustrukturirani intervju te metoda opažanja. Polustrukturiranim intervjuima ispitat će se vlasnici kuća za odmor, ali i lokalno stanovništvo. Dobiveni rezultati obradit će se odgovarajućom metodom te će se analizirati u okviru rasprave.

3.3. Rezultati istraživanja i rasprava

Rezultati istraživanja, odnosno odgovori, biti će prikazani redom za dvije grupe ispitanika. Nakon svakog pitanja slijedi analiza dobivenih odgovora. Ispitanici će se označavati slovima (npr. Ispitanik A) budući da je intervju i cijelo istraživanje anonimno. Prvo su na redu intervjui s vlasnicima kuća za odmor te lokalnim stanovništvom, a zatim slijedi terenski pregled.

3.3.1. Polustrukturirani intervju

Kako je već ranije spomenuto, intervjuom se nastojala dobiti potpuna slika vezana za istraživanje te problematiku ovog rada, stoga su intervjuirane dvije grupe ispitanika. Dakle, ovaj dio se može podijeliti u dvije skupine, a to su: intervjuiranje vlasnik kuća za odmor te intervjuiranje lokalnog stanovništva iz bližeg okruženja spomenutih objekata. Iz obje grupe intervjuirano je po pet ispitanika. Kod odabira uzorka vlasnika kuća za odmor uzeto je u obzir da se nalaze na različitim lokacijama s ovog područja kako bi se dobila što šira slika. Kod druge grupe ispitanika nije postojao poseban uvjet. Svi ispitanici imali su prilagođena pitanja i podpitanja, a budući da redoslijed pitanja nije previše bitan, on se mijenjao ovisno o tijeku intervjua.

Vlasnicima kuća za odmor, kao najvažnijim ispitanicima, postavljeno je osam pitanja s odgovarajućim podpitanjima. Ovim intervjuom nastojalo se doznati koliko su pri gradnji svojih objekata na umu imali tradicijske elemente gradnje, što je ono po čemu se diferenciraju od ostalih, zatim o razini zainteresiranosti gostiju za tradiciju kraja u koji dolaze te koja je uloga vlasnika u predstavljanju kulturnog identiteta.

1. KOJI SU GLAVNI RAZLOZI ZBOG KOJIH STE OTVORILI KUĆU ZA ODMOR?

Ispitanik A: *„Kuću za odmor otvorili smo jer smo se željeli baviti turizmom. Ugledali smo dobru priliku za zaradu i nismo se pokajali.“*

Ispitanik B: *„Razlog zbog kojeg smo otvorili kuću za odmor je kako bi supruga mogla ostati kod kuće i odgajati djecu, a ujedno imati i posao kojim privriđuje kućnom budžetu te napredak samog mjesta i motivacija ostalih na iste ili slične aktivnosti. Radi se o području bogatom dobro očuvanom prirodom te je potencijala za bavljenje ovom vrstom posla.“*

Ispitanik C: *„Dugo smo razmišljali o nečemu takvom, kad nam se pružila prilika da napravimo jedan takav projekt nismo se puno premišljali. Željeli smo iskoristiti blagodatni ozračje u kojem se već nalazila obiteljska kamena kućica, koja je služila isključivo za prijateljska i obiteljska okupljanja.“*

Ispitanik D: *„Kuću koju smo stavili u najam dobili smo u nasljeđe. Budući da smo već imali riješeno stambeno pitanje, na pamet nam je pala ideja da podignemo kredit i pokrenemo vlastiti obiteljski posao kroz kuću za odmor.“*

Ispitanik E: *“U ovaj projekt krenio sam jer sam imao višak novčanih sredstava, a htio sam na neki način napraviti nešto za svoje mjesto, ali i svoju obitelj. O čišćenju i primanju gostiju u moju kuću brine se jedna mještanka, drago mi je da sam zaposlio baš osobu iz svog mjesta.”*

Ovo pitanje se namenuo u intervjuu kao svojevrsan uvod u problematiku rada. Naravno, dalo se pretpostaviti kako je glavni motiv za pokretanje projekta kuće za odmor želja za ostvarivanjem dodatnog prihoda kroz vlastito poslovanje. Kuće za odmor su luksuzan oblik smještaja i kako takve donose dobru zaradu i financijsku stabilnost. No, budući da se radi o luksuznim izdanjima neki ispitanici morali su iskoristiti svoju kreditnu sposobnost kako bi postigli kategorizaciju koja će im osigurati konkurentnost na turističkom tržištu. Vjerojatno će se ulaganje dugoročno isplatiti budući da brojna istraživanja previđaju slabljenje masovnog turizma te rast potražnje za osamljenijim i izoliranim destinacijama. Turizam na ovaj način stiže i polako se razvija na području Benkovca, potencijala je mnogo te je sve više onih koji prepoznaju priliku za dobru investiciju.

2. JESTE LI ZADOVOLJNI NAČINOM POSLOVANJA VAŠE KUĆE ZA ODMOR?

Ispitanik A: *“Jako smo zadovoljni poslovanjem našeg objekta, popunjenost je više nego izvrsna, a gosti ostavljaju jako dobre i pozitivne recenzije”*

Ispitanik B: *„Sa poslovanjem smo jako zadovoljni i imamo u planu širiti posao.”*

Ispitanik C: *„Jako kratko smo na turističkom tržištu, poslujemo tek od lipnja ove godine. Iako smo kratko na tržištu jako smo zadovoljni poslovanjem u ovoj turističkoj sezoni.”*

Ispitanik D: *„Jako smo zadovoljni poslovanjem, nismo ni trenutka požalili. Pad prometa osjetio se jedino prošle godine zbog virusa COVID-19, no ove godine stvari se vraćaju na staro. Prihod je izvrstan, osim što "pokrijemo" godišnju ratu kredita, u kućnom budžetu ostaje nam pristojna svota.”*

Ispitanik E: *“Svoju vilu iznajmljujem već nekoliko godina, a mjesta nezadovoljstvu zaista nema.”*

Iz odgovora na drugo pitanje po redu vidi se zadovoljstvo pružanjem usluge smještaja u kućama za odmor. Ovaj relativno novi fenomen sve više zaživljuje i vjerojatno će tek doživjeti svoju punu afirmaciju u godinama koje slijede. Ispitanik C ističe kako je sa svojom kućom za odmor na tržištu tek nekoliko mjeseci, no bilježi izvrsne rezultate, dok Ispitanik D naglašava

problem uzorkovan virusom COVID-19 koji je u 2020.godini „zamrznuo“ turističko tržište, također ističe da je kriza bila kratka te da se situacija brzo stabilizirala. Iz razgovora s vlasnicima dalo se zaključiti kako je popunjenost u objektima jako dobra, vlasnici će vjerojatno nastaviti poslovati i u dogledno vrijeme, a neki od njih već razmišljaju o širenju posla. Ovo je jako važan podatak budući da je preduvjet za otvaranje novih sadržaja postojanje smještajne infrastrukture i neizbježna turistička potražnja.

3. KAKVA JE STRUKTURA VAŠIH GOSTIJU?

Ispitanik A: *“Kod strukture gostiju ne mogu izdvojiti nijednu skupinu koja dominira. Dolaze uglavnom stranci, stariji parovi, mladi, obitelji s djecom, zaista mješovito.”*

Ispitanik B: *„Naši gosti su uglavnom familije sa djecom manjeg uzrasta iz skandinavskih zemalja te zemalja Europske unije.”*

Ispitanik C: *„Tijekom ove sezone većinom smo imali goste starije dobi ili obitelji sa djecom.”*

Ispitanik D: *„Naši klijenti su stranci. Uglavnom ljudi treće dobi ili parovi s djecom. Mladi nam dolaze jako malo.”*

Ispitanik E: *„Uglavnom nam dolaze stranci različitih dobnih skupina.”*

Iz pitanja o strukturi gostiju htjelo se steći uvid u to od kuda dolaze gosti te radi li se o mlađim ili starijim pojedincima. Ispitanici su kod odgovaranja na ovaj upit uistinu nisu mogli preciznije kazati tko su i od kud točno dolaze njihovi gosti, osim Ispitanika B koji je naglasio kako ima dosta gosta iz skandinavskih zemalja. Stječe se dojam kako su to uglavnom stranci, starije dobi ili obitelji s djecom, vjerojatno ljudi zasićeni brzim stilom življenja koji donosi moderni način života. Pretpostavlja se kako mladi gosti još uvijek radije pribjegavaju masovnosti te stoga biraju urbana središta sa više modernijih sadržaja u svjetskim metropolama te ostalim turistički popularnim destinacijama.

4. KAKVE SADRŽAJE NUDI VAŠA KUĆA ZA ODMOR? ŠTO NAJBOLJE “PROLAZI” KOD GOSTIJU?

Ispitanik A: *“Mislim da je gostima, osobito mladima, jako interesantan biljar i stolni nogomet koje imamo u prizemlju. Ljeti provode dosta vremena na bazenu i na terasi jer se*

tamo mogu osvježiti i sunčati, a ako su s djecom ona imaju dovoljno sadržaja za zaokupiti se – bicikli, ljuljačka i zelena površina za igru.”

Ispitanik B: *“Mi posjedujemo dvije manje kamene kuće sa velikom okućnicom, parkom, igralištem za djecu, bazenom za kupanje. Gosti su najviše zainteresirani za mir, sigurnost djece te šetnje prirodom.”*

Ispitanik C: *“Naša kuća za odmor sadrži vanjski bazen, od zabavnih sadržaja za djecu imamo stolni tenis, pješčanik te ljuljačke i tobogan. Više smo se fokusirali na sadržaje za djecu jer su nam obitelji sa malom djecom ciljana skupina. Svi gosti do sada su oduševljeni mirom i tišinom koju pruža izoliranost kuće od ostatka sela.”*

Ispitanik D: *“U kući se nalaze stol za stolni tenis, biljar, pikado, a vani imamo ljuljačke, površinu za mali nogomet te odbojku. Stekla sam dojam da je stol za stolni tenis bio pun pogodak, tinejdžerima se pogotovo jako sviđa.”*

Ispitanik E: *“Kuća je jako komforna, a samim time je bilo lakše ukomponirati različite sadržaje. Budući da sam ciljao na obitelji s djecom pobrinuo sam se da cijela jedna prostorija bude opremljena kao mali vrtić (ploča za pisanje, dječja kuhinja, didaktičke igračke i sl.). Kuća ima i bazen, stol za stolni tenis, prostoriju s kaminom, gosti u dvorištu mogu prošetati kroz maslinik, a odmah pored dvorišta nalazi se mali vinograd. U ljetnim mjesecima je bazen ono što im svakako morate ponuditi, temperature su jako visoke i kada im se pruži mogućnost za osvježanjem sve drugo je lakše pa se tako kasnije mogu lakše zaokupiti drugim sadržajima u kući.”*

Sudeći po odgovorima na ovo pitanje i prethodnom zaključku jasno je kako su vlasnici dobro odredili svoje ciljano tržište. Djeci se nudi mnoštvo sadržaja za igru dok odrasli mogu uživati u miru i harmoniji jedinstvene, netaknute i očuvane prirode benkovačkog kraja. Svakako, gosti u ovaj kraj ipak dolaze u toplijim mjesecima godine, sezona se većinski ne bazira samo na srpanj i kolovoz već se posluje od travnja do listopada, kada se ta činjenica uspoređi sa prosječnim turističkim poslovanjem na razini države, radi se o značajnom smanjenju sezonalnosti. Shodno činjenici da se ipak posluje i za vrućih ljetnih mjeseci, ispitanici potvrđuju kako je nužno imati bazen kako bi se gosti osvježili i lakše konzumirali druge sadržaje. Svakako se ističe činjenica da gosti uživaju u miru i osamljenosti koje im nudi ruralna sredina u koju su stigli. Vrijednost ovih objekata prepoznata je i od strane domaćeg stanovništva pa se brojne

djevojačke i momamčke večeri te slična slavlja organiziraju u lokalnim kućama za odmor pa se vlasnici mogu “pohvaliti” i poslovanjem izvan sezone.

5. ISKAZUJU LI GOSTI INTERES ZA TRADICIJU KRAJA U KOJEM SE NALAZE? MISLITE LI DA BI ODRŽAVANJE RADIONICA (PRIMJERICE IZRADA VUNENIH ČARAPA, IZRADA BUKARE, PLETENJE ČEŠNJAKA...) UNUTAR LOKALNE ZAJEDNICE BILE ZANIMLJIVE GOSTIMA?

Ispitanik A: *“Za sad nismo imali upita vezanih za tradiciju i običaje. Ideja se čini zanimljiva, mislim da bi takvi sadržaji privukli određenu klijentelu ako ih se promovira na ispravan način.”*

Ispitanik B: *“Gosti su upoznati sa krajem u koji dolaze, zanima ih način gradnje kuća i zidova, zainteresirani su za domaće proizvode - sir, maslinovo ulje i sl. Mislim da bi se ovaj kraj trebao više aktivirati oko zaštite kulturne baštine i tradicionalnih predmeta kako bi se goste moglo s istima upoznati. Interes i upiti sa njihove strane postoje.”*

Ispitanik C: *“Gosti iskazuju interes za tradiciju ovog kraja. Uvijek ih pokušavamo što više educirati u tom pogledu i uputiti ih na neka autentična mjesta koja mogu posjetiti u našem kraju. Svakako mislimo da bi takve radionice sigurno bile zanimljive i zabavne našim gostima. Nadamo se da će se nešto takvo zaživjeti u skorijoj budućnosti i da ćemo to moći ponuditi našim klijentima.”*

Ispitanik D: *“Da, to je prvo što pitaju. Jako ih zanima tradicija mjesta u koje su došli, no nisam sigurna koliko bi im bile zanimljive radionice koje ste spomenuli. Možda starijima, ali mlađima definitivno ne. Mi im predlažemo posjet Vranskom jezeru, Vidikovcu Kamenjak, Maškovića Hanu, Biogradu. Nikad ih ne šaljemo "dublje" u zaleđe, smatram da tamo nemaju što za vidjeti.”*

Ispitanik E: *“S obzirom da nisam s njima u izravnom kontaktu, ne mogu posve precizno odgovoriti. No, koliko sam uspio shvatiti svoju domaćicu jako ih zanima čime se ljudi ovdje bave, vide ljude kako obrađuju zemlju ili beru grožđe, višnje, vade krumpir pa neki žele sudjelovati, dok drugi samo žele promatrati. Mislim da bi spomenute radionice bile pun pogodak, to je nešto jedinstveno i nesvakidašnje.”*

Četiri od ukupno pet ispitanika izjavili su kako se njihovi gosti interesiraju za kraj u koji dolaze, Ispitanik E smatra kako Benkovac i okolica nemaju što ponuditi turistima. Goste zanima svakodnevni život ovdašnjih ljudi, tradicija i običaji. Nažalost, jako je malo sadržaja kroz koje ih mogu konzumirati. Ideja o radionicama vezanim uz tradicijske zanate i aktivnosti svidjela se vlasnicima te svi (osim Ispitanika D) smatraju kako ima potencijala za takvu vrstu proizvoda. Nedovoljna educiranost o vlastitom kulturnom nasljeđu može biti ozbiljna prepreka u prezentaciji baštine kako unutar svakodnevice tako i kao plasiranje proizvoda turistima. Turističko tržište "voli" specifične i autentične proizvode koji uz dobro promociju lako pronalaze put do potrošača. Trenutno većinski dio turističkog prometa Zadarske županije pripada upravo obalnim mjestima, gradovima i otocima, ponuda je na neki "već viđena", a pravo osvježenje i porast prometa može pružiti upravo zaleđe.

6. KOJA JE KOMPARATIVNA PREDNOST VAŠEG OBJEKTA, TOČNIJE ŠTO JE ONO ŠTO DIFERENCIIRA VAŠU KUĆU ZA ODMOR OD OSTALIH?

Ispitanik A: *"Svakako luksuzna unutrašnjost i raskošan vanjski izgled kuće."*

Ispitanik B: *"Prednost mog objekta je to što imamo dvije zasebne kuće što je prednost kad zajedno dolaze dva bračna para, položaj kuće izdvojen od susjeda sa lijepim pogledom na krajolik, veliko dvorište, te zagarantirana privatnost i mir jako su cijenjeni kod gostiju."*

Ispitanik C: *"Ono što bih naglasila je to da je kuća udaljena od ostalih kuća, što gostima pruža veću privatnost i mir. Kuća je okružena maslinikom i voćnjakom te je dvorište ispunjeno raznim cvijećem i zelenilom, što goste ostavlja bez daha. Mir i tišina je ono što gosti iz urbanih sredina traže, a kod nas garantirano dobivaju."*

Ispitanik D: *"Mislim da se razlikujemo po spoju modernog sa starinskim. Krov na našoj kući je rustični crijep i skupa sa plavim prozorima ostavlja dojam prave dalmatinske kuće."*

Ispitanik E: *"Mislim da svi koji se bavimo ovom vrstom ugostiteljstva na benkovačom području nudimo otprilike slično. Istaknuo bih vinograd i maslink u kojem mogu boraviti koliko god žele."*

Ovo pitanje bilo je postavljeno ispitanicima kako bi se uvidjelo u kojem smjeru razmišljaju vlasnici kada im se postavi pitanje o tom što je ono što ih razlikuje od konkurenata. Tri ispitanika istaknula su kao svojim gostima mogu pružiti boravak na osami uz potpuni mir, također ističu

prirodno okruženje kao nepogrešivu atrakciju, a to su svakako temeljne ideje na kojima počiva ideja kuća za odmor. Ispitanik D objašnjava kao je prije samog početka gradnje proučavao izgled seoskih vila u unutrašnjosti Istre te kao svoju komparativnu prednost ističe kombinaciju plavih "škura" i rustikalnog crijepa, dakle za uzor je uzimao posve drugu regiju Hrvatske. Ispitanik A ističe raskošno opremljen interijer i eksterijer objekta kao najveću prednost. Vidimo da su se dva ispitanika bazirala isključivo na opipljive, materijalne segmente ponude, dok su tri ispitanika ipak istaknula kako je ambijent u kojem gosti borave nenadomjestiv.

7. KOJE TRADICIJSKE ELEMENTE STE IMALI NA UMU PRI GRADNJI KUĆE I JESTE LI IH UOPĆE UZMALI U OBZIR?

Ispitanik A: *"Kod gradnje smo za osnovni građevni materijal uzeli kamen. Upotrijebili smo ga na gotovo svim površinama i postigli nepogrešiv "dalmatinski štih". Kamen je jako specifičan za ovo mjesto, a to smo pokazali kroz gradnju naše kuće za odmor."*

Ispitanik B: *"Moja kuća i sve u njenom okruženju je građeno u tradicionalnom stilu zidanjem kamenom, tradicionalni krovovi, popločano dvorište, maslinik i sl. Namještaj u kući je drveni, ručne izrade sa ciljem očuvanja što izvornijeg stila gradnje, bez uporabe modernih materijala."*

Ispitanik C: *"Naravno da smo uzimali u obzir tradicijske elemente klasične dalmatinske kuće. Kuća je obložena benkovačkim kamenom koji se vadi upravo u našem selu Lisičiću. Također vanjski zidovi su cijeli obloženi benkovačkim kamenom te cijelo dvorište ima kamene elemente. Kako eksterijer, tako interijer kućice odiše kamenim djelovima i drvenim gredama na stropu. Htjeli smo što više dočarati dalmatinski štih, iako je kuća moderna, ima rustikalnih elemenata."*

Ispitanik D: *"Kamen smo koristili u dekorativne svrhe, no nekakve druge tradicionalne elemente u gradnji ne mogu istaknuti."*

Ispitanik E: *"Na pročelju kuće sam koristio kamen u dekorativne svrhe, a u određenim jedincama kuće na stropu s vidi drvena građa, što mi je izrazito drag element."*

Nalazišta, obrada i eksploatacija kamena u okolici Benkovca imaju dugu tradiciju. Ova činjenica dobro je poznata ispitanicima pa kao tradicijski element u gradnji vlasnici kuća za odmor ističu kamen. Kamen je uistinu sveprisutan u gradnji ne samo kuća za odmor nego i

običnih domaćih kuća. Koristi se kao dekorativni element uglavnom na fasadnom dijelu, od kamena se izrađuju i autentični suhozidi koji tvore dvorište, no kamen se javlja i u uređenju dvorišta pa se ona potpuno ili djelomično "popločavaju". Uz kamen, u interijeru se rado bira drvo kao predznak tradicijskog. Ispitanik B naglašava sveukupnu sliku svog objekta jer nije težio modernom načinu uređenja već se bazirao na nekadašnji izgled seljačkog doma Bukovice i Ravnih kotara, dok Ispitanik D uz kamen ne može istaknuti niti jedan drugi tradicijski elemenat.

8. KAKO, PO VAŠEM MIŠLJENJU, KAO VLASNIK I PRUŽATELJ OVAKVE VRSTE USLUGE SUDJELUJTE U PREDSTAVLJANJU KULTURNOG IDENTITETA OVOG KRAJA?

Ispitanik A: *“Na neki način turizam se “uvlači” u zaleđe i velik je korak što se u svijetu čuje za mala ruralna mjesta u zaleđu Zadarske županije. Mislim da smo kao vlasnici uspjeli istaknuti tradiciju obrade kamena, no još puno toga bi se moglo pokazati uz kvalitetnu organizaciju na lokalnoj razini.”*

Ispitanik B: *“Svim našim gostima u znak zahvalnosti pripremamo tradicionalnu večeru koje pripremamo u druženju s gostima nakon čega zajedno jedemo, družimo se i tako im možemo približiti sve vezano za naš kraj, tradiciju i običaje. Gosti su jako zahvalni, zainteresirani za razgovor i zanima ih sve o načinu života u Bukovici koja je nekim čudom nestala čak i sa stranice turističke zajednice grada Benkovca, pa se više ne zove Turistička zajednica Bukovice i Ravnih kotara, već se sad zove samo Turistička zajednica Ravnih kotara.”*

Ispitanik C: *“Svatko tko dođe u našu kuću za odmor može pri samom ulasku u dvorište primjetiti jedinstvenost koju nudimo. Naravno, moramo naglasiti kako sama kuća i njen interijer i eksterijer ne predstavljaju naš kraj, već i mi kao domaćini imamo važnu ulogu u predstavljanju naše kulture i običaja. Vjerujem kako nitko ne može ostati ravnodušan na našu dalmatinsku veselu i domaćinsku narav. Pri svakom dolasku gosti su posluženi domaćim proizvodima poput domaćeg dalmatinskog pršuta i sira do našeg vina i ulja. Svi proizvodi dolaze direktno s našeg OPG-a.”*

Ispitanik D: *“Nisam sigurna u kolikoj mjeri uopće možemo predstaviti naš kulturni identitet. Dobro iskorištenih sadržaja je jako malo i ima puno prostora za poboljšanje.”*

Ispitanik E: *“Mislim da je odličan način predstavljanja kulturnog identiteta pružiti došljaku sliku svakodnevice na selu. Iz mojega dvorišta pruža se pogled na ravnicu sa obradivim*

poljoprivrednim površinama i livadama za ispašu, uz to bih dodao suhozid koji okružuje dvorište.”

Posljednjim pitanjem u intervjuu htjelo se doznati kao ispitanici doživljavaju svoju ulogu u predstavljanju vlastitog kulturnog identita. Ispitanici B i C ističu kako je jako važno uz gostoprimstvo klijentima ponuditi proizvode sa vlastitog gospodarstva. Ispitanik D smatra kako nema prostora za kvalitetno predstavljanje tradiciji, no uzrok takvom stavu je vjerojatno nedovoljna educiranost. Posljednji ispitanik istaknuo je kako nije u kontaktu sa gostima, no smatra to jako bitnim te ističe kao je izrazito značajna mogućnost promatranja svakodnevnog života koji se može doživjeti u ruralnoj sredini. Dakle, većina ispitanika za ovu temu smatra najvažnijim segmentom upravo kontaktat domaćina sa gostima. Domaćin je idealna poveznica sa tradicionalnijim i autentičnijim sadržajima te bi klijente lako mogo uputiti na autentičnije turističke proizvode.

Sljedeća skupina ispitanika su ljudi koji žive u neposrednom okruženju kuća za odmor, dakle lokalno stanovništvo. Za vrijeme trajanja intervjuua postavljena su im četiri pitanja sa odgovarajućim podpitanjima. Intervjuom se htjelo utvrditi njihovo mišljenje o tome kako kuće za odmor doprinose razvoju ove turističke destinacije, sadrže li one elemente tradicijske gradnje, kakve posljedice je ostavio Domovinski rat te smetaju li im turisti na bilo kakav način.

1. KAKO PO VAŠEM MIŠLJENJU KUĆE ZA ODOMOR DOPRINOSE RAZVOJU PODRUČJA GRADA BENKOVCA KAO TURISTIČKE DESTINACIJE?

Ispitanik F: *“Mislim da je postojanje kuća za odmor na ovom području odlično polazište za promociju ruralnih mjesta. Danas se sve stavlja na društvene mreže, dijele se lokacije, iskustva... Vjerujem da to rade i turisti koji pristižu u naše malo mjesto. Na taj način se lakše “probiti” i ljudi će lakše čuti za nas.”*

Ispitanik G: *„U ovom malom selu kuće za odmor su atrakcije same po sebi. Na neki način nas stavljaju na kartu svijeta.”*

Ispitanik H: *„Kuće za odmor prvenstveno doprinose popularizaciji Benkovca i njegove okolice među stranim turistima.“*

Ispitanik I: „*Po mom mišljenju kuće za odmor uvelike doprinose gradu Benkovcu i njegovoj okolini. Dva su glavna razloga koje bih istaknula, a to su: promocija samoga grada i lokalne kulture te financijski prihodi.*”

Ispitanik J: “*Smatram da se zahvaljujući kućama za odmor više čuje za ovaj kraj, a samim time posjetiteljima je lakše ponuditi domaće proizvode te tako doprinjeti razvoju OPG-ova.*”

Ovo pitanje korišteno je u intervjuu kako bi se dao odgovor na to kako kuće za odmor vide ljudi koji žive u njihovom neposrednom okruženju te koje benefite, prema njima, donose ovakvi objekti samom benkovačkom kraju kao turističkoj destinaciji sa velikim potencijalom. Svi ispitanici istaknuli su kao najveću prednost postupnu promociju ovog podneblja u svijetu, a jedan ispitanik tvrdi kako su kuće za odmor svojevrsne atrakcije.

2. MISLITE LI DA KUĆE ZA ODOMOR KOJE NASTAJU U OVDAŠNJIM MJESTIMA SADRŽE ELEMEN TE TRADICIJSKE GRADNJE? KAKO VI DOŽIVLJAVATE TAKVE OBJEKTE?

Ispitanik F: “*Mislim da mali broj kuća za odmor ima tradicionalnu gradnju i to je velik nedostatak. Gradnja autentičnijih kuća svakako bi pružila jedinstven doživljaj.*”

Ispitanik G: „*Čini mi da kuće odgovaraju kraju, no smatram da bi mogle biti reprezentativniji primjer lokalne tradicijske gradnje. Elementi lokalne baštine, što se tiče eksterijera, istaknuti su na fasadi. Uglavnom se radi o kamenu, unutar kuće dominiraju oblici nekakvih tradicionalnih premeta postavljenih po policama ili zidovima. Čest je i kamin, no on je modernija verzija ognjišta.*”

Ispitanik H: „*Neke od kuća u selu imaju izgled tradicionalne gradnje npr. mala kamena kuća u polju koja se nalazi uz magistralu, a okružena je vinogradima, dok su neke kuće ipak klasične, a od tradicije imaju jedino to što su obložene kamenom ili je okućinca popločana kamenom. Imamo i modernije primjere u mjestu gdje se za odmor iznajmljuje šator što je jedan novi vid turizma, nama lakolacima je taj koncept jako zanimljiv.*“

Ispitanik I: „*Smatram da kuće za odmor koje su sagrađene, ili su u izgradnji, u okolini Benkovca imaju velik broj tradicijskih elemenata. Prvi i glavni element bi bio Benkovački kamen. Opće je poznato da su naši preci, na ovim prostorima, gradili i živjeli u kamenim kućama i zato smatram da je građenje kuća za odmor s tim elementom lijepa gesta našoj povijesti, a i*

dobra atrakcija za goste koji dolaze. Uz sami kamen tu su i dodatni elementi koji nisu nužno vezani uz gradnju samih kuća već uz djelatnosti kojima se bavilo lokalno stanovništvo kroz povijest. Naravno, uz sve tradicionalne elemente pohvalila bih i dobro spajanje tradicije sa suvremenim načinom življenja i pojma o kvalitetnom odmoru. Pa tako u većini slučajeva svaka kuća za odmor, u okolici Benkovca, ima i bazen za kupanje što je jako dobro ako želimo privući veći broj posjetitelja u ljetnim mjesecima.“

Ispitanik J: *“Većina kuća za odmor sadrži tradicijsku gradnju što se vidi kroz upotrebu kamena. Kod nas je sve kameno, kuće, dvorišta, konobe, stubišta.”*

Odgovori ispitanika u ovom dijelu intervjua odgovaraju analizi elemenata tradicijske gradnje iz prethodnog poglavlja. Naime, ispitanici daju otprilike jednak odgovor te ističu kamen kao najdominantniji simbol gradnje u ovom dijelu Zadarskog zaleđa, tvrde da je njegova upotreba na zidovima, krovovima dosljedan predznak izvornog kulturnog nasljeđa. Kamen je resurs koji je bio lako dostupan u prirodi, a ljudi su ga uglavnom sami ili uz nečiju moć koristili u gradnji, stvarajući, bez nacрта, jedinstvene primjerke kuća u kamenu. Ispitanik I naglašava značaj uporabe detalja u interijeru koji svjedoče o našoj povijesti i nasljeđu te spajanje tradicionalnih elemenata sa modernim odmorom koji je ovim kućama donio ugradnju bazena kao dodanog sadržaja.

3. JE LI OBNOVA KUĆA NAKON DOMOVINSKOG RATA USMJERILA GRADNJU U JEDNOM PRAVCU (klasični crijep, cementni blokovi...)?

Ispitanik F: *“Do sada nisam pridavala tome toliku pažnju, no sad kad bolje razmislim vjerovatno ste u pravu. Dominira manji kvadratni oblik s manjim prozorima kroz koje teže dopire sunce. Rat je jako pogodio benkovačko područje i vjerovatno se gradnja nikad neće vratiti na staro. Naravno, vrijeme nosi svoje, trendovi se mijenju no svakako mislim da bi bilo puno više autentičnijih primjera u gradnji da nas nije zadesio rat.”*

Ispitanik G: *„Znatan broj kuća obnovljen je od strane države, budući da je gradnja vođena pod istom palicom, one su dosta slične jedna drugoj. Neki vlasnici su uzimali sredstva za obnovu od države i dodatno ulagali vlastita pa su njihove kuće sličnije onom kakve su bile ranije ili su u potpuno modernijim izdanjima. Generalno mislim da kuće za odmor kao i obične privatne kuće nemaju previše elemenata tradicije.”*

Ispitanik H: „*Obnova je napravila svoje, vratila je kuće u onakavo stanje u kakvima su bile prije razaranja.*“

Ispitanik I: „*Što se tiče obnove kuća, nakon Domovinskog rata, a ljudi u njima svakodnevno žive, rekla bih da je način obnove bio klasičan (crijep, blokovi), no, ako govorimo o kućama za odmor tu ne bih rekla da je način gradnje klasičan.*“

Ispitanik J: „*Mislim da je imala veliki utjecaj, jer su tradicionalne kuće okolice Benkovca sadržavale materijale dostupne u prirodi pa su tako nastajale kamene kuće i kameni krovovi, a ljudi su sami znali “baratati” tim istim kamenom. Novogradnja pod utjecajem Domovinskog rata je potpuno promijenila tu perspektivu.*“

Ispitanici su složni u odgovoru na ovo pitanje te tvrde kako je razranje kuća u ovom ratom pogođenom prostoru ostavilo ozbiljne posljedice te je gradnja krenula u jednoličnom smjeru. Promjene u načinu gradnje vjerojatno bi uvjetovali i neizostavni trendovi iz tog područja, no sigurno ne u ovolikoj mjeri u kratkom vremenskom intervalu. Obnova razorenih kuća bila je usmjerena na postizanje iste kvadrature, no ne i potpuno dosljedan izgled kuće.

4. SMETAJU LI VAM GOSTI KUĆA ZA ODMOR? NA KOJI NAČIN?

Ispitanik F: „*Meni osobno ne smetaju. Drago mi je da stranci dolaze ovdje, to se prije nekoliko godina činilo gotovo nemoguće.*“

Ispitanik G: „*Rijetko ih viđam u mjestu, uglavnom provode vrijeme u kući ili dvorištu. Predpostavljam da osim što se odmaraju unutar kuće odlaze na neke obližnje zanimljivije lokacije. Nema razloga da mi smetaju.*“

Ispitanik H: „*Gosti mi ne smetaju, neka se odmaraju i uživaju, a našim domaćinima želim što više sreće u poslovanju.*“

Ispitanik I: „*Gosti koji dolaze tu na odmor mi apsolutno ne smetaju. Prostor je dovoljno velik da svatko od nas ima svoj privatnost, izoliranost i mir.*“

Ispitanik J: „*Osobno ne smetaju, jer doprinose razvoju naše okolice, posjećuju sam grad Benkovac, ali i širu okolicu, nacionalne parkove, parkove prirode.*“

Ispitanici su na ovaj upit odgovorili kako im gosti ne smetaju na nijedan način. Ispitanik I ističe kako je mjesto dovoljno veliko kako bi svi imali potrebnu privatnost i mir, dok Ispitanik J ističe

kako ih gotovo ne viđa jer se vjerovatno odmaraju unutar kuće ili posjećuju atrakcije u neposrednoj blizini. Ovaj odgovor objašnjava kako je ispitanik svjestan dobrinosa široj lokalnoj zajednici, ali i doprinosa šire okolice mikro lokaciji. Dobra prihvaćenost od strane domicilnog stanovništva je važna jer i oni kao i domaćini kuća za odmor mogu biti posrednici pri tumačenju tradicije i običaja te u konačnici konzumiranja cjelovite turističke ponude.

Nakon prikazanih rezultata istraživanja i analize dobivenih odgovora, potrebno je dati ukupnu analizu i predložiti smjernice budućeg razvoja turističke ponude na ovom prostoru koje će biti usmjerene stvaranju autentičnog doživljaja u kućama za odmor u ruralnom benkovačkom kraju.

Dakle, stavovi obje skupine ispitanika o samom djelovanju kuća za odmor su izrazito pozitivni. Ispitanici smatraju da kuće za odmor pozitivno utječu na razvoj turističke destinacije benkovačke regije. Navode da turisti donose pravo osvježenje u ovaj ruralni kraj, a kuće za odmor donose ekonomski rast, promociju destinacije širom svijeta kroz njezinu materijalnu baštinu te onu nematerijalnu - običaje i ambijent. Vlasnici kuća za odmor zadovoljni su poslovanjem, a neki već planiraju širenje posla. Klijentela koja odabire ovakve vrste smještajnih objekata najčeće pripada starijoj skupini ili se radi o obiteljima s djecom. Budući da su česti gosti obitelji s djecom, kuće za odmor su dobro opremljene sadržajima za igru, ali i drugim zabavnim sadržajima za starije. Posjedovanje bazena i mogućnost osvježenja za vrijeme vrućih ljetnih dana neizostavan je segment uspješnog poslovanja. Osim na inozemnom tržištu, ovakvi objekti prepoznati su na domaćem tržištu pa se kuće za odmor izvan sezone daju u najam za proslave rođendana, momačkih večeri ili nekih sličnih proslava. Gostima se može ponuditi drugačija, specifičnija usluga ako bi se adekvatno iskoristili elementi kulturnog nasljeđa uz još transparentniji izgled domaćinstva, konoba te pokretanje kušaonica, predstavljanje kulture kroz radionice koje se tiču tradicijski zanata. Mnogo toga nedostaje te je potrebno puno truda i ulaganja kako bi se postigao cjelovit reprezentativan proizvod na tržištu, koji bi se slijedom događaja mogao puno više naplatiti, potencijal je velik. U osnovi, kuće za odmor nalaze se u zabačenijim ruralnim sredinama gdje im je osiguran mir, privatnost i uživanje u ambijentu. Osim toga, od neopipljivih elemenata treba istaknuti kontakt domaćina sa gostom, njegova gostoljubnost i komunikacija važno su sredstvo informiranja gosta o kraju u kojem se nalazi.

Tradicija distribucije i obrade kamena kao najprisutnijeg resursa za gradnju u prirodi odigrala je najdominantniju ulogu u izgledu domaćinstva.

Nadalje, ispitivanjem lokalnog stanovništva istaknuto je da se kroz pokretanje kuća za odmor potiče samopromocija destinacije i njezina rastuća dostupnost na tržištu. Također se ističe činjenica kako je ovo ratom razoreno područje svoju gradnju i izgled domaćinstva usmjerilo u zasebnom pravcu te su domćinstva poprimila posve moderniji i suvremniji stil gradnje. Nužno je educirati stanovništvo kako bi shvatili koliko kreiranju identiteta znače materijalno i nematerijalno nasljeđe jednog naroda. Pozitivan odnos između domicilnog stanovništva i gostiju ključan je faktor za konzumiranje cjelovite ponude koju osim opipljivih elemenata čini i nematerijalno nasljeđe.

3.3.2. Terenski pregled

Već je ranije spomenuto kako je trend otvaranja kuća za odmor sve učestaliji u Hrvatskoj. Ljudi preuređuju postojeće objekte ili grade potpuno nove, pretvaraju ih u vile u luksuznim izdanjima koje pokušavaju valorizirati kroz turizam. Ovaj trend je sve izraženiji na području Grada Benkovca.

Prema podacima dobivenim od Turističke zajednice Ravnih Kotara u trenutku pisanja rada (kolovoz, 2021.) na spomenutom području postoji točno stotinu kuća za odmor. Sam broj ukazuje koliko u one bitne za razvoj turizma s obzirom da na ovom području gotovo ne postoji druge vrste smještaja. Prva kuća za odmor registrirana je 2005.godine, a broj kuća nije stagnirao, nego neprestano rastao sigurnim tempom. Tako se, prema podacima dobivenim od Turističke zajednice Ravni Kotari, u 2019.godini otvorilo oko 30 novih objekata, u 2020. 12 novih objekata, a u tekućoj 2021. godini do sredine kolovoza otvorena su čak 24 nova objekta.

Većina objekata još uvijek je aktivna od svog otvaranja, uglavnom su se zatvorili objekti niže kategorije koji ne posjeduju bazen.

Kako je već prethodno spomenuto, na području pod upravom grada Benkovca nalazi se stotinu kuća za odmor. U nastavku je dostupna tablica sa jedanaest kriterija čija je prisutnost utvrđena terenskim pregledom pri kojem je vođen terenski dnevnik. Kriteriji su određeni sukladno temeljnim obilježjima tradicijske gradnje ranije spomenutim. Analizirano je dvadeset objekata s navedenog područja.

Tablica 6. Analiza tradicijskih elemenata na postojećim objektima za prijem turista

Kuća za odomr	Kamen kao građevni materijal	Krov od kamenih ploča	Drvene stropne grede vidljive iznutra	Drveni prozori i vrata	Golubarnici	Ognjište ili kamin	Crna kuhinja (vatrenica ili kužina)	Dvorište prekriveno kamenim pločama	Zdenac („gusterna“)	Dvorište s dvije do tri strane zatvoreno kućama	Dvorište u suhozidu
Objekt A	x		x				x				x
Objekt B	x	x	x	x	x	x		x		x	x
Objekt C	x		x			x		x			x
Objekt D	x					x		x			
Objekt E	x		x	x	x				x		x
Objekt F	x	x	x	x	x	x		x		x	x
Objekt G	x			x				x			x
Objekt H	x							x			
Objekt I			x	x		x		x			x
Objekt J	x		x	x		x	x				
Objekt K								x			x
Objekt L	x		x	x				x		x	x
Objekt LJ	x		x			x	x				
Objekt M											
Objekt N	x	x				x	x	x			x
Objekt NJ	x		x	x		x		x		x	
Objekt O			x			x					
Objekt P						x					x
Objekt R	x		x					x			x
Objekt S						x		x	x		

*precizni podatci o nazivima objekata i njihovoj točnoj lokaciji poznati autorici

Na promatranom uzorku kuća za odmor 70% objekata koristi kamen u svojoj gradnji. Kako je drvena građa prepoznata kao važan predznak tradicije svjedoči činjenica kako je 60% objekata ima vidljivom u nekom dijelu unutrašnjosti kuće. Također, 60% objekata sadrži tradicionalno ognjište ili kamin, a njih 65% ima dvorište prekriveno kamenim pločama. Suhozid je također prepoznat kako bitan element tradicijske gradnje pa na ovom uzorku čak 60% objekata ima suhozid. Drveni prozori ponešto su zastupljeni u izgledu ovih „ruralnih vila“ i to u postotku od četrdeset. Nadalje, neki elementi tradicije manje su „popularni“ pa tako crnu kuhinju sadrži 20% objekata, dvorište s dvije do tri strane zatvoreno kućama imaju četiri objekta (20%). Krov od kamenih ploča ima tek 15% kuća, u istom postotku su i tzv. golubarnici. Gusternu posjeduju tek dvije kuće za odmor (10%).

Prikaz 35. Kuća za odmor Irena

Izvor:

<https://cf.bstatic.com/xdata/images/hotel/max1024x768/225757218.jpg?k=1ae184b5ad15dad14b54965986c87d564673ce4a896afd5d681edaa8873b88e9&o=&hp=1> (26.9.2021.)

4. ZAKLJUČAK

Područje Benkovca i njegove okolice je dugo bilo u sijeni priobalja, ne može se reći da više nije, no situacija se postupno mijenja. Suvremeno, moderno doba sa sobom donosi promjene. Turist današnjice zasićen masovnim turizmom za svoj odmor sve češće bira mirnije, intimnije destinacije u kojima dolazi u dodir s drugačijim kulturama, relaksira se u prirodi te uživa u domaćim proizvodima. Ovakve preferencije današnjeg gosta omogućile su marginaliziranim destinacijama uzimanje dijela kolača s turističkog tržišta, no puna afirmacija tek dolazi. Ova prilika prepoznata je od strane brojnih pojedinaca iz kontinentalnog dijela Hrvatske pa se tako na benkovačkom području prva kuća za odmor otvara 2005.godine. Danas na području pod upravom grada Benkovca do početka rujna 2021. godine postoji stotinu kuća za odmor sa tendencijom rasta. Najčešći razlog otvaranja kuća za odmor su svakako dodatna financijska sredstva za kućanstvo. Obzirom da se radi o nečemu što je vjerovatno dugoročno održivo, ova vrsta poslovanja nudi određenu stabilnost u budućnosti. Vlasnici kuća za odmor ističu zadovoljstvo poslovanjem, njihova popunjenost je jako dobra te namjeravaju nastaviti poslovati. Gosti koji im stižu su uglavnom stranci treće dobi ili obitelji s djecom koja s užitkom konzumiraju mnoštvo zabavnih sadržaja koja im nude ovakva domaćinstva. Ovakva zabačenija, ruralna mjesta nude toliko traženi mir i privatnost. Unutar cijelog objekta imaju sve potrebno za savršen odmor no ako požele više, za otprilike trideset minuta do sat vremena (ovisno o mikrolokaciji) mogu stići do prve plaže ili neke od prirodnih atrakcija ili urbanih središta u blizini. Obzirom da je današnji gost izrazito mobilan, koristi za lokalnu zajednicu nisu velike jer gosti većinu dodatnih troškova ostvaruju u obližnim urbanijim središtima. Kako bi se povećala korist lokalnoj zajednici potrebno je formirati sadržaje koji će potaknuti na veću potrošnju. Na području Benkovca nedostaje kušaonica i dobro organiziranih seljačkih gospodarstva na kojima bi se primjerice uz čašu vina mogla pratiti neka tematska radionica, a u ponudu bi se mogla staviti mogućnost kupnje proizvoda ručne izrade. Prostora za poboljšanje je dosta, no uz dovoljno inicijative i pravilnu educiranost domaćina i domaćeg stanovništva kulturni identitet kraja može se adekvatno prezentirati na turističkom tržištu. Većina vlasnika će kao prednost svog objekta navesti zabavne sadržaje te posjedovanje bazena koji je značajan osobito za vruće ljetne mjesece. Također se ističe kako većina gostiju pokazuje interes za kulturu kraja u koji dolaze pa najčešće domaćin bude taj koji prezentira kulturnu pozadinu. Analizom samih kuća za odmor dolazi se do

zaključka kako su to objekti modernije gradnje sa značajnim brojem segmenata koji ukazuju na tradicijsku sliku kućanstva iz prošlosti. Elementi koji dominiraju su upotreba kamena u izgledu same kuće, suhozid za dvorište, drvene grede na stropovima te drvena stolarija ili imitacija drveta. Element koji možda ponajviše nedostaje je prepoznatljivi krov prekriven velikim kamenim pločama, no razlog tomu je vjerovatno i nedostatak pravih znalaca u ove tehnike gradnje. Od analiziranog uzorka tek 15% objekata ima kameni krov. Generalno, većina ispitanika smatra kako izgled kuća ima tradicijske elemente povezane sa modernim. Ukoliko se ulože dovoljni naponi za promociju i razvoj turizma, ova destinacija može postati posve prepoznatljiv brend koji će se temeljiti na kućama za odmor. Nažalost, postoji problem koji se tiče lokalne uprave gdje turistička zajednica nosi naziv Turistička zajednica Ravnih Kotara te su joj pripojene manje općine, a prostor Bukovice na neki način ostaje marginaliziran. Prema analiziranim elementima tradicijske gradnje, najreprezentativniji primjer tradicijske gradnje nalazi se upravo u Bukovici. Kako što je prethodno spomenuto u radu, kvaliteta kuća za odmor je na zavidnoj razini. Jedna od smjernica za daljni razvoj i podizanje kvalitete je povećanje ponude lokalnih specijaliteta, domaćih proizvoda te provedba tematskih radionica koje se trenutno gotovo ne prakticiraju. Bolja povezanost vlasnika kuća za odmor sa lokalnim OPG-ovima mogla bi privući pažnju turista za sudjelovanjem u berbama plodova, pripremi lokalnih jela, izradi tradicijskih predmeta i slično. Ovako bi se vršila dobra promocija, a turistička potrošnja bi rasla. Kvaliteta usluge kuća za odmor dodatno bi se unaprijedila, a potrošnja turista u ovoj destinaciji bi porasla.

SAŽETAK

Turizam je izrazito osjetljiv društveno-ekonomski fenomen širokih razmjera. Budući da se stalno mijenja, sa sobom neprestano donosi razne trendove. Jedna od novijih promjena su kuće za odmor, radi se o objektima koji se iznajmljuju u potpunosti, a krasi ih bogati sadržaji.

Upravno područje grada Benkovca čine Bukovica i Ravni kotari. Radi se o prostoru koji obiluje kulturno-povijesnim nasljeđem te bogatom prirodom. Kuće za odmor pojavljuju se posljednjih godina u sve većem broju te su vodeća vrsta smještaja.

Cilj rada je utvrđivanje specifičnosti resursno-atraktivne osnove i temeljnih karakteristika tradicijskog graditeljstva na benkovačkom području, zatim intervjuiranje interesnih skupina, a to su lokalno stanovništvo i vlasnici kuća za odmor, kako bi se utvrdilo odražavaju li spomenuti objekti tradicijsku gradnju te stavovi lokalnog stanovništva o istoj temi.

Ključne riječi: turizam, kuće za odmor, tradicijsko graditeljstvo, Benkovac

SUMMARY

New construction in the context of traditional construction in the area of town of Benkovac

Tourism is an extremely sensitive socio-economic phenomenon on a large scale. Because it is constantly changing, it constantly brings with it various trends. One of the newer changes are holiday homes, which are facilities that are rented in full, and are adorned with rich facilities.

The administrative area of the town of Benkovac consists of Bukovica and Ravni kotari. It is a space rich in cultural and historical heritage and rich nature. Holiday homes have been appearing in increasing numbers in recent years and are the leading type of accommodation.

The aim of this paper is to determine the specifics of resource-attraction basis and basic characteristics of traditional construction in the Benkovac area, then interviewing stakeholders, namely the local population and owners of holiday homes, to determine whether these facilities reflect traditional construction and attitudes of local people. topics.

Keywords: tourism, holiday homes, traditional construction, Benkovac

POPIS LITERATURE

KNJIGE:

DEMONJA, D., RUŽIĆ, P.: **Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima**, Meridijani, Zagreb, 2010.

DUMAZEDIER, J.: *Work and Leisure in French Sociology*, Paris, 1962.

ČAVLEK, N., VUKONIĆ B.: **Rječnik turizma**, Masmedia, Zageb, 2001.

HITREC, T.: **Kulturni turizam**, Razvoj ruralnog turizma u kontinentalnom dijelu Hrvatske, Zbornik radova, Zagreb

Katalog proizvođača tradicijskih proizvoda Bukovice i Ravnih kotara, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2014.

KESAR, O., PIRJEVEC, B.: **Počela turizma**, Mikrorad, Zagreb, 2002.

KUŠEN, E.: **Turistička atrakcijska osnova**, Zagreb, 2002.

RUŽIĆ, P.: **Ruralni turizam**, Institut za poljoprivredu i turizam, Poreč, 2009.

MAGAŠ, D.: **Županija zadarsko-kninska**, Zadar, 1996., p. 63.

ŽIVKOVIĆ, Z.: **Hrvatsko tradicijsko graditeljstvo**, Ministarstvo kulture, Zagreb, 2013.

ZNANSTVENI I STRUČNI RADOVI:

BITUNJAC, A.: **Uloga kuća za odmor u razvoju turizma Cetinske krajine**, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2019.

ĆURKOVIĆ, M., GUSAR, K.: **Utvrda Kličevica – rezultati istraživanja 1990.godine**, Zavičajni muzej Benkovac, Benkovac, 2011.

ČAČE, S.: **Aserija u antičkim pisanim izvorima: tekstovi i komentari**, Asseria, Zadar, Vol 1, 2003., 1, p.16. <https://hrcak.srce.hr/38054>

ČULINA, F.: **Arheološka i spomenička baština Grada Benkovca**, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2019., p.21., <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:732116>

JELINČIĆ, D.: **Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima**, Menadarmedia, Zagreb, 2010.

NIKOČEVIĆ, L. et al: **Kultura ili baština? Problem nematerijalnosti**, Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva, Pazin, Vol. 42, 2012., 35, pp. 7-56, <https://hrcak.srce.hr/93768>

ŠOŠIĆ, T.M.: **Pojam kulturne baštine –međunarodnopravni pogled**, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2014., p. 842,

https://www.researchgate.net/publication/334576714_Pojam_kulturne_bastine_-_medunarodnopravni_pogled_The_Concept_of_Cultural_Heritage_-_an_International_Law_Perspective

Glavni plan razvoja turizam Zadarske županije 2013.-2023., Zadar, 2013., https://www.zadra.hr/images/dokumenti/izradeni_strateski_dokunmenti/10.pdf

HARVEY, D.: **Heritage Pasts and Heritage Presents: Temporality, Meaning and the Scope of Heritage Studies**, International Journal of Heritage Studies, London, 2010.

LADKOO, A. D.: **Vacation Home Rental Concept and Its Connection to Climate Change – A Literature Review**, https://www.researchgate.net/publication/308046170_Vacation_Home_Rental_Concept_and_Its_Connection_to_Climate_Change-A_Literature_Review

TAYLOR, R. E.: **Heritage as Process: Constructing the Historical Child’s Voice Through Art Practice**, Sheffield Hallam University, 2019., p. 6, <http://shura.shu.ac.uk/25151/>

ZAKONI:

Pravilnik o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u domaćinstvu, “Narodne novine”, 2016., br. 241, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2016_01_9_241.html

za kategorizaciju kuća za odmor-postojeći objekti, Narodne Novine, 2008., br.49, <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/377840.pdf>

INTERNET IZVORI:

Benkovac, Kulturno povijesna cjelina grada Benkovca, Ministarstvo kulture RH, <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=376298495>

International Tourism Highlights, World Tourism Organization, 2020., <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284422456>

TOMAS 2008. **Kulturni turizam**, Institut za turizam,

http://www.iztg.hr/UserFiles/File/novosti/2009_TOMAS_Kulturni_turizam_2008_Sazetak_i_Przentacija.pdf

Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj, TOMAS istraživanja, 2019., <http://www.iztg.hr/hr/projekti/tomas-istrazivanja/>

EU fondovi, bespovratna sredstva za kuće za odmor, Intermedia Projekt, <https://intermediaprojekt.hr/eu-fondovi-bespovratna-sredstva-za-kuce-za-odmor/>

Kategorije zaštićenih područja, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja – Zavod za zaštitu prirode, 2021., <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja/kategorije-zasticenih-podrucja>

Kulturna baština, Ministarstvo kulture i medija, [https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%2023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20\(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme\)](https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%2023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme))

Program kreditiranja obiteljskog smještaja Welcome, Zadarska županija, <https://www.zadarska-zupanija.hr/index.php/novosti/item/1364-program-kreditiranja-obiteljskog-smjestaja-welcome>

Porez na kuće na odmor, Ministarstvo financija Republike Hrvatske, https://www.porezna-uprava.hr/HR_porezni_sustav/Stranice/porez_kuce_za_odmor.aspx

RIHELJ, G.: **Otvorene prijave za najbolje kuće za odmor u Europi. Prijavite se.**, Hrturizam.hr, <https://hrturizam.hr/otvorene-prijave-za-najbolje-kuce-za-odmor-u-europi-prijavite-se/>

Plan razvoja turizma destinacije Benkovac, Institut za turizam, Zagreb, 2005., <https://benkovac.hr/dokumenti/preuzimanje/Plan%20razvoja%20turizma%20destinacije%20Benkovac%20IX2005.pdf>

Plan razvoja turizma destinacije Benkovac, Institut za turizam, Zagreb, 2005., <https://benkovac.hr/dokumenti/preuzimanje/Plan%20razvoja%20turizma%20destinacije%20Benkovac%20IX2005.pdf>

Prijedlog strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, 2020., <https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf>

Prirodna i kulturna bogatsva Novigradskog i Karinskog mora, Eko-Zadar, [https://natura-jadera.com/wp-](https://natura-jadera.com/wp-content/uploads/2018/11/bogatstva_podrucja_novigradskog_i_karinskog_mora.pdf)

[content/uploads/2018/11/bogatstva_podrucja_novigradskog_i_karinskog_mora.pdf](https://natura-jadera.com/wp-content/uploads/2018/11/bogatstva_podrucja_novigradskog_i_karinskog_mora.pdf)

Putevi vina, ulja i sira zadarskoga kraja, Agroturizam Zadar, <https://www.agroturizam-zadar.hr/hr/put-vina/skaulj>

Park prirode Vransko jezero, <http://www.pp-vransko-jezero.hr/hr/opcenito/>

World Heritage List – UNESCO World Heritage Centre, UNESCO, <https://whc.unesco.org/en/list/>

Zavičajni muzej, Grad Benkovac, <https://benkovac.hr/ustroj/zavicajni-muzej>

OSTALI IZVORI

Katalog proizvođača tradicijskih proizvoda Bukovice i Ravnih kotara, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2014.

Bukovica i Ravni kotari / Vodič kroz kulturnu baštinu, Centar za mirovne studije, Zagreb, 2010.

POPIS TABLICA

Tablica 1. Koncept ruralnog turizma

Tablica 2. Turističke aktivnosti na ruralnom području

Tablica 3. Podatci o broju noćenja i dolazaka

Tablica 4. Vode područja grada Benkovca

Tablica 5. Geološke karakteristike područja grada Benkovca

Tablica 6. Analiza tradicijskih elemenata na postojećim objektima za prijem turista

POPIS PRIKAZA

Prikaz 1. Motivi dolaska u Hrvatsku u 2019.

Prikaz 2. Motivi putovanja u 2019.

Prikaz 3. Karta međunarodnih turističkih dolazaka

Prikaz 4. Vrste transporta u 2019.

Prikaz 5. Međunarodni dolasci i prihodi od turizma

Prikaz 6. Top 10 zemalja kojima pripada 50% ukupnog prihoda od turizma

Prikaz 7. Koncept ruralnog turizma

Prikaz 8. Sportska rekreacija

Prikaz 9. Posjećivanje kulturnih atrakcija ili događaja

Prikaz 10. Mjesečna raspodjela ukupnog broja noćenja u objektima turističkog smještaja na razini mjeseca, EU-27, 2019 (%)

Prikaz 11. Eksterijer kuće za odmor

Prikaz 12. Kuća za odmor s okućnicom

Prikaz 13. Blagovaonica u kući za odmor

Prikaz 14. Dnevni boravak u kući za odmor

Prikaz 15. Villa Palma na Korčuli dobitnica nagrade za najbolju kuću za wellness odmor u 2019. godini

Prikaz 16. Kuća za odmor Gran Vista s titulom najbolje kuće za odmor u 2019. godini

Prikaz 17. Turističko okruženje grada Benkovca

Prikaz 18. Benkovac, zgrada gradske uprave

Prikaz 19. Barokna crkva Sv. Ante

Prikaz 20. Karta rimskih cesta oko Aserije

Prikaz 21. Utvrda Kličevica

Prikaz 22. Predenje

Prikaz 23. Bukara

Prikaz 24. Prisnac

Prikaz 25. Ušće rijeke Karišnice

Prikaz 26. Utvrda Kaštel Benković

Prikaz 27. Vinarija Škaulj u Nadinu

Prikaz 28. Poučna staza u Parku prirode Vransko jezero

Prikaz 29. Prodaja kovanih proizvoda na Benkovčkom sajmu

Prikaz 30. „Rešta luka“

Prikaz 31. Ogradni zid dvorišta - suhozid

Prikaz 32. Sklop kuća prizemnica u Bukovici i Ravnim Kotarima

Prikaz 33. Kukuruzana

Prikaz 34. Štala s golubarnicima

Prikaz 35. Kuća za odmor Irena

PRILOZI

PITANJA ZA VLASNIKE KUĆA ZA ODMOR

1. Koji su glavni razlozi zbog kojih ste otvorili kuću za odmor?
2. Jeste li zadovoljni načinom poslovanja Vaše kuća za odmor?
3. Kakva je struktura Vaših gostiju? (mladi ili stari, domaći ili stranci, grupe prijatelja ili obitelji s djecom...)
4. Kakve sadržaje posjeduje Vaša kuća za odmor? Koji sadržaji najbolje “prolaze” kod gostiju?
5. Iskazuju li gosti interes za tradiciju kraja u kojem se nalaze? Mislite li da bi održavanje radionica poput obrade vune, izrade bukara ili pletenja češnjaka u neposrednom okruženju Vašeg objekta bile zanimljive gostima?
6. Koja je komparativna prednost Vašeg objekta? Točnije, što je ono što diferencira Vašu kuću od ostalih?
7. Koje tradicijske elemente ste imali na umu pri gradnji kuće i jeste li ih uopće uzimali u obzir? (uporaba kamena, drveni namještaj...)
8. Kako, po Vašem mišljenju, kao vlasnik i pružatelj ovakve vrste usluge sudjelujete u predstavljanju kulturnog identiteta ovog kraja?

PITANJA ZA LOKALNO STANOVNIŠTVO

1. Kako po Vašem mišljenju kuće za odmor doprinose razvoju području grada Benkovca kao turističke destinacije?
2. Mislite li da kuće za odmor koje svakodnevno nastaju u ovdašnjim mjestima sadrže elemente tradicijske gradnje? Kako Vi doživljavate takve objekte?
3. Je li obnova kuća nakon Domovinskog rata usmjerila izgled kuća u jednom pravcu (klasični crijep, blokovi...)?
4. Smetaju li Vam gosti iz kuća za odmor? Ako da, na koji način?